

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Zámek v Mnichově Hradišti od konfiskace po zpřístupnění

Castle in Mnichovo Hradiště from confiscation to disclosure

Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro ZŠ a SŠ – dějepis a ZSV

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD.

Řešitel: bc. Jakub Altman

Jivina 2015

Poděkování

Rád bych poděkoval za pomoc při vzniku této práce paní doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD., za odborné vedení a připomínky. Dále pak pracovníkům Muzea města Mnichovo Hradiště, paní Mgr. Janě Dumkové, paní Mileně Kunové a panu Václavu Holasovi za možnosti nahlédnout do rozmanitých a někdy doposud neprobádaných fondů městského muzea a za četné rady a komentáře při vzniku této práce. Poděkování patří i pracovníkům a pracovnícím státního zámku v Mnichově Hradišti, nejen za dlouholetou oporu a podporu, ale též za mnohé rady, kterých se mi od nich během psaní práce dostalo. Dík patří i pracovnícím Národního archivu v Praze. Děkuji i všem pamětníkům, kteří byli ochotni na zámek v Mnichově Hradišti zavzpomínat.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

V Jivíně 15. 7. 2015

podpis

Obsah:

1. Úvod.....	7 - 9
2. Prameny a literatura.....	10
3. Město Mnichovo Hradiště do roku 1945.....	11 - 18
4. Město Mnichovo Hradiště mezi lety 1945 – 1955.....	19 - 20
5. Zámek v Mnichově Hradišti do roku 1913.....	21 – 28
6. Zámek v Mnichově Hradišti do roku 1945.....	29 – 41
6.1. Přesídlení do Doks.....	29
6.2. Zpřístupnění zámku	29 -30
6.3. Prodej Duchcova.....	30 -32
6.4. Stav zámku v Mnichově Hradišti.....	32 -33
6.5. Turistické brožury v porovnání s dílem J. V. Šimáka.....	33 – 38
6.6. Indicko – egyptská sbírka.....	39 – 40
6.7. Situace od Mnichovské smlouvy do roku 1945.....	40 - 41
7. Rok 1945	42 -47
8. Běžný provoz na zámku v Mnichově Hradišti do roku 1947	48 – 63
8.1. Nájemci	48 – 53
8.1.1. R. Andrejsková	48- 50
8.1.2. Ing. Josef Fanta	50 -51
8.1.3. Ostatní nájemníci	51 - 53
8.2. Archiv.....	53 -55
8.3. Muzeum	55 - 58
8.4. Průvodci	58 – 60
8.5. 2. patro a salon z roku 1833	60 - 61
8.6. Krádež	61 - 62
8.7. Drahé kovy	62 - 63
9. Stav před převzetím do správy Národní kulturní komise.....	64 -66
10. Zámek po převzetí do správy Národní kulturní komise	67 -71
10.1. Přípravy na převzetí	67 -68
10.2. Mobiliář	68 -69
10.3. Ocenění	69 – 70

10.4.	Opravy	70 - 71
11.	Rozvozy a svozy.....	72 - 88
11.1.	Úvod do kapitoly rozvozy a svoz.....	72 -73
11.2.	Národní muzeum	73 - 77
11.2.1.	Prehistorická sbírka	73
11.2.2.	Hudební nástroje	74 -75
11.2.3.	Prehistorická sbírka II.	75 -76
11.2.4.	Antická kolekce	76 -77
11.3.	Náprstkovo muzeum	78 -79
11.4.	Umělecko-průmyslové muzeum	79 - 81
11.5.	Národní galerie	81
11.6.	Univerzita Karlova - Ústav pro prehistorii	82
11.7.	Památník národní kultury na Strahově	82
11.8.	Památkové objekty	82 - 84
11.8.1.	Sázava a Kost, Ratibořice	82 -83
11.8.2.	Frýdlant	83 -84
11.9.	Ostatní – převody na národní výbory, rozprodej	84 - 871
11.10.	Knihy	87 - 88
12.	Nový správce	88 - 90
13.	Předmět, který zmizel	90
14.	Zpráva o odborném průzkumu – směrnice pro využití objektu z roku 1951	91 - 93
15.	Popis z roku 1954	93 -95
16.	Filmování	95
17.	Spor s hradem Kost	96
18.	Zámek v polovině 50. let, aneb předzvěst závěru	96
19.	Závěr	97 -101
20.	Prameny a literatura	102 -104
21.	Přílohy	105 -114

Abstrakt

Tato práce pojednává o zámku v Mnichově Hradišti. Zabývá se jeho historií, ale hlavní důraz práce je kladen na 20. století – jak s budovou nakládali soukromí majitelé, jaká nastala proměna a k jakým došlo změnám, když zámek přešel do vlastnictví státu. Jako hlavní pramen jsem použil fondy Státní památkové správy v Národním archivu v Praze, následně dobové průvodce, knihy a časopisy. Využito bylo též vzpomínání pamětníků z Mnichova Hradiště a okolí.

Klíčová slova: zámek, Mnichovo Hradiště, konfiskace, 1945, Národní kulturní komise

Abstract

This work shows history of the castle in Mnichovo Hradiště. It deals with history of the castle, but the main topic is what happened in 20. century. How the owners behave towards to the castle, what changed when the castle was confiscated. The work is based on archive material stored in the National archiv in Prag, Mnichovo Hradiště Municipal museum. It also works with the chroniclas of Mnichovo Hradiště, memories of citizens and handwirtten memories of the citizens. Used also contemporary local newspapers.

Key words: castle, Mnichovo Hradiště, confiscation, 1945, National cultural comission

1. Úvod

V této diplomové práci bych se rád věnoval historii barokního zámku, perly Českého ráje, a to Mnichova Hradiště.

Proč jsem si právě vybral zámek v Mnichově Hradišti? Je obrovskou škodou, že historie zámku je poměrně dobře zpracovaná, avšak pouze do roku 1945. Co vše se dělo po zestátnění, víme v omezených a nejasných konturách. Rád bych touto prací přispěl k osvětlení toho, jak to na zámku vypadalo, co se zde mezi lety 1945 až 1955 odehrávalo. Druhou takovou pohnutkou je osobní patriotismus člověka, jehož více jak 25 let života jsou spojeny právě s Mnichovým Hradištěm a skoro jedna dekáda přímo se zámekem a muzeem v Mnichově Hradišti.

Práce je členěna na několik oddílů. Čtenář se seznámí s historií městečka Mnichova Hradiště, dějinami samotného zámku do roku 1945, vlastní jádro práce tvoří osudy zámku a především jeho sbírek po roce 1945.

Vlastní text práce o zámku po roce 1945 je členěn do kapitol – od toho, jakým způsobem chtěl stát, potažmo město se zámekem naložit, jaký byl jeho osud po převedení do majetku Národní kulturní komise, co se dělo s mobiliářem zámku. Kam se jednotlivé části mobiliáře rozvozily a pod jakými pohnutkami, co bylo na Mnichovo Hradiště přivezeno a odkud. Snažil jsem se zjistit osud mobiliáře, o jaké exponáty které instituce projevíly zájem. Pokusil jsem se najít co nejvíce materiálů k rozvozům a svozům. Ty pak budou tvořit hlavní, nosnou kapitolu této práce. Pokusím se rekonstruovat, jak byl vybaven zámek před rokem 1945, co vše zde bylo uschováno, kdy exponáty do Mnichova Hradiště byly přivezeny a proč, a následně zjistit, co vše ze zámku a kam bylo odvezeno.

V práci je zmíněna i situace lidí, kteří tehdy na zámku bydleli. Je vykresleno, proč na zámku žili, jakou měli pozici a co to pro chod památky znamenalo. Také se zaměřím na peripetie, které toto soužití pro každou jednotlivou stranu přineslo, a jak se situace nakonec vyřešila.

Čtenáře seznámím i s tím, jak se měnil způsob prezentace vlastního zámku a hlavně jeho majitelů ať již rodiny Valdštejnů / Waldsteinů, tak později státu. Jak se náhled

současného vlastníka promítal do toho, která se stavba představovala před veřejností. Zkusím vylíčit kontrast mezi prováděním dejme tomu roku 1925, 1945 a 1955. Též se pokusím dohledat, kdo na zámku prováděl, jak taková prohlídka mohla vypadat, kudy probíhala a jaké těžkosti zpřístupňování památky provázelo.

V krátkosti nahlédnu i do problematiky konfiskace památek po druhé světové válce, jaké byly možnosti využití staveb, a porovnáám trend celospolečenský s tím, co probíhalo přímo v Mnichově Hradišti a na které konkrétní jevy a událostní místní politická garnitura reagovala a jakým způsobem. Z pramenů se pokusím dohledat, jaké ona měla vlastní plány se zámeckou budovou.

Zmínit se musí i nejednoznačnost konfiskace majetku JUDr. Karla Waldsteina, který se snažil konfiskaci zvrátit a získat majetek zpět do svého držení.

Na zámku sídlilo okresní muzeum, jehož osud byl se zámek určitým způsobem spjat. Jak přesně, jak muzeum postihla konfiskace zámku, o tom též bude pojednávat část práce. Vynasnažím se dohledat, jaká byla spolupráce mezi oběma institucemi, byla-li nějaká. A nahlédnutím do inventárních knih současného Muzea města Mnichova Hradiště se pokusím rozkrýt, které předměty byly převedeny ze sbírek zámku do expozic muzejních.

Za bližší vhléd stojí i druhé patro zámku, které za Valdštejnů sloužilo jako hostinské pokoje, ale nacházela se zde i velmi cenná místnost s upomínkou na rok 1833 a jednání tzv. Svaté aliance a dále pak místnost ozdobená rytinami. Téměř celé druhé patro bylo po celou dobu historie zámku opomíjené. Bohužel se nedochoval takřka žádný popis, jak místnosti vypadaly, co se v nich nacházelo, až na zevrubnější popis dvou zmíněných honosnějších komnat. Proto také druhé patro zámku má trochu jinou historii než reprezentativní patro první. Jakým způsobem se uvažovalo o jeho využití a jaké představy nakonec byly realizovány, se též pokusím v práci zachytit.

Z archivních materiálů se vynasnažím dohledat to, jakým způsobem probíhala starost o vlastní zámeckou budovu. Zdali chátrala, či do ní majitel, ať Valdštejn nebo stát investoval. Jak do chodu zámku zasáhla pozemková reforma, která značným způsobem zredukovala majetky velkostatků. Vzhledem k tomu, že zámek sloužil k prezentaci před

hosty Valdštejnů, myslím si, že jeho stav byl utěšený a stát tedy nemusel po konfiskaci zámku, v porovnání s jinými památkami, do něho vkládat velké sumy peněz.

Vzhledem k rozjitřené době, které se tato práce věnuje, budu se zabývat i tím, jak se nový vlastník po roce 1945, tj. stát, choval ke svému historickému dědictví. Jak nakládal s tím, co mu během doslova jednoho dne spadlo do klína. Jestli se projevil jako dobrý hospodář a zdali ctil historické dědictví daného objektu, či myslel pouze na krátkodobý zisk a užitek. Porovnáám situaci, která nastala v Mnichově Hradišti, s tím, jaká byla pozice jiným sídel a zámků.

Doba přála i různým dobrodruhům, kteří se snažili na určité absenci výkonu státní moci obohatit. Objevil-li se někdo takový, kdo se snažil zámek vyloupit, vykrást se též pokusím zdokumentovat.

2. Prameny a literatura

Co se týče literatury a pramenů, vycházím z knih vydaných jak o zámku v Mnichově Hradišti, tak přímo o městě či jeho okolí. Ty se pokusím porovnat s literaturou, která se věnuje tématům, jež se snažím zpracovat - pozemkové reformě, památkové péči, zpřístupňování hradů a zámků, konfiskacím podle dekretů prezidenta Beneše, historii památek po roce 1945, problematice konfiskace a způsobu, jakým se konfiskace odehrávaly a jaká byla možnost obrany, či jakým způsobem fungovala Národní kulturní komise.

Použiji také dobové průvodcovské brožury, upozorňující na možnost návštěvy zámku již za doby Valdštejnů, ať už před rokem 1918 či po vyhlášení Československé republiky.

Pro napsání největší části práce mi poslouží fond Státní památkové správy - zámek Mnichovo Hradiště v Národním archivu v Praze na Chodovci. Dále pak archiválie o zámku, které se nacházejí v Muzeu města Mnichovo Hradiště.

V menší míře též využiji vzpomínky mnichovohradištských pamětníků, kteří měli se zámkem či s městem co do činění.

3. Město Mnichovo Hradiště do roku 1945

Mnichovo Hradiště leží ve Středočeském kraji. Najdeme ho na půli cesty mezi Prahou a Libercem, necelých 20 kilometrů severně od Mladé Boleslavi. Jedná se o malé město s bohatou a pestrou historií.

Historii Mnichova Hradiště musíme brát v kontextu s dějinami nedalekého cisterciáckého kláštera. Ten byl založen ve 12. století¹. Mniši z kláštera založili u rybářské vsi Rybitví město, Hradiště. Později též nazývané Hradiště Mnichové, nyní Mnichovo Hradiště.

První zmínka o městě pochází z roku 1279 a hovoří o královně Kunhutě.² Byla vězněna na nedalekém hradu Bezděz, ale vymohla si návštěvu kláštera v Klášteře Hradišti nad Jizerou. Protože jako žena do klauzury mužského kláštera vstoupit nesměla, hostili ji mniši z Kláštera právě v Mnichově Hradišti.³

Za husitských válek byl klášter i město vypálen. Majitelé kláštera, potažmo městečka, se následně často měnili.

Koncem 16. století, sňatkem s vdovou po Jindřichu Žibřidovi z Velechova, Krescencií z Habartic⁴, majetek získal Kryštof Budovec z Budova⁵, který jej odkázal svému synovi, diplomatu a cestovateli Václavovi.⁶

¹ O přesné datum založení se doposud historici přou – objevuje se buď rok 1145, nebo 1177. Tento rozpor byl možná z důvodu dvou různých konventů působících na Klášteře. Prvním by byl řád benediktinů, druhým pak řád cisterciáků. Více in Kateřina Charvátová, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420, Praha, 1998.

² Královna Kunhuta Uherská /1245-1285/, vnučka Bély Uherského, manželka Přemysla Otakara II., matka krále Václava II.

³ Josef Vítězslav Šimák, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského, díl I., str. 30, Mnichovo Hradiště, 1917.

⁴ Podruhé se provdala za Kryštofa Budovce z Budova a roku 1582 mu odkázala svůj majetek, roku 1598 umřela, pochována v Mnichově Hradišti v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Šimák, Dějinné paměti, str. 199-203.

⁵ Majitel panství Mnichovo Hradiště mezi lety 1582 až 1602, manžel Krescencie z Habartic.

⁶ Václav Budovec z Budova, narozen 1551, zemřel 1621, stavovský politik, zasloužil se o vydání Rudolfova majestátu. Více o jeho životě in: Noemi Rejchrtová, Václav Budovec z Budova, Praha, 1984.

Václav Budovec ve městě nechal postavit renesanční zámek jako své letní, reprezentativní sídlo.⁷ Plánoval usadit se v Mnichově Hradišti, proto započal město zvelebovat. Místním vyjednal mnoho práv, osvobození od roboty.⁸ Václav Budovec se účastnil stavovského povstání proti císaři Ferdinandovi.⁹ Za vzpouru byl roku 1621 popraven na Staroměstském náměstí.

Jeho majetek získal Albrecht z Valdštejna.¹⁰ On si však hradištské panství dlouho neponechal. Nejdříve ho předal v léno, následně prodal svému švagrovi a zároveň vzdálenému bratranci Maxmiliánovi.¹¹ Maxmiliánovi potomci vlastnili zámek až do roku 1945.

Pohromou pro město byl rok 1643 a vpád Švédů. Během švédské okupace vzplanul požár, který podstatnou část města poškodil. Vojáci vyrabovali též hrobku rodiny Kryštofa Budovce.

Počátkem 18. století Arnošt Josef z Valdštejna nechal mnichovohradištský zámek barokně přestavět a zvolil si ho za své sídlo.¹²

V roce 1713 se městu vyhnula morová rána, což lidé přičítali svaté Anně. Proto jí byla ve městě vztyčena, díky hraběti Arnoštu Josefovi z Valdštejna, socha. A na počest sv. Anny se konaly procesí a poutě.

Za rozvoj kultu sv. Anny, který silně na Hradištsku rezonoval, se zasloužila mj. hraběnka Marie Markéta rozená Černínová z Chudenic, provdaná Valdštejnová.¹³

⁷ Mojmír Horyna, Ondřej Lacina, Vojtěch Lásk, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, 1984, nepaginováno

⁸ Šimák, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského, 1917, str. 223 – 224.

⁹ Ferdinand II. narozen 1578, zemřel 1637, císař římský, král český, rakouský, uherský. Potlačil české stavovské povstání.

¹⁰ Albrecht z Valdštejna, narozen roku 1583 do chudé utrakvistické rodiny, zavražděn v Chebu roku 1634. Více o jeho životě in: Jindřich Francek, Navzdory závisti, Havran, 2007.

¹¹ Maxmilián z Valdštejna, narozen před r. 1600, zemřel roku 1655. Vzdálený bratranec a po sňatku s Kateřinou z Harrachu zároveň švagr Albrechta z Valdštejna, majitel panství Mnichovo Hradiště mezi lety 1634 – 1655.

¹² Klášter s kostelem byl vystavěn mezi lety 1690 – 6, klášter zrušen za doby Josefa II., v kostele se celebroyaly mše až do 40. let 20. století. Více in: Helena Průšková, Život na ostrově svaté Anny, Mnichovo Hradiště, str. 62 – 65.

Protože procesí a poutě bývaly každoročně větší a navštěvovanější, nechala z tohoto důvodu hraběnka Marie Markéta Černínová - Valdštejnová vystavět při kostele Tří králů kapli sv. Anny. Anenské poutě do Mnichova Hradiště byly po celá staletí proslulé, avšak po 2. světové válce církevní charakter poutě zanikl. K jeho obnově, i když v poněkud upravené podobě, došlo až před několika málo lety.¹⁴

Významným členem valdštejnského rodu byl hrabě Vincenc¹⁵, podporovatel hudebního skladatele Josefa Myslivečka¹⁶, svobodný zednář, osvícenský aristokrat. Ten se snažil, kvůli dluhům, o podnikání.

Když byl zrušen kapucínský klášter císařem Josefem II.¹⁷, Vincenc jeho objekt zakoupil a adaptoval ho na byty pro své úředníky. Hrabě Vincenc se zasloužil i o převoz ostatků Albrechta z Valdštejna do Mnichova Hradiště. Ostatky velkého vojevůdce a jeho manželky nechal převézt ze zrušeného kartuziánského kláštera ve Valdicích.

Důležitý byl pro město i rok 1833, kdy se zde konala schůzka Svaté aliance. Hrabě Kristián z Valdštejna¹⁸ hostil mj. ruského cara Mikuláše I.¹⁹, rakouského císaře Františka I.²⁰ a pruského korunního prince Bedřicha Viléma²¹, s nimi do města dorazilo i mnoho aristokratů, také proslulý kníže Václav Klemens Metternich.²²

¹³ Marie Markéta Černínová z Chudenic, narozena roku 1689, zemřela roku 1725, manželka Františka Josefa z Valdštejna.

¹⁴ K obnově pouti v církevním duchu došlo díky kooperaci Muzea města Mnichovo Hradiště, Děkanství Mnichovo Hradiště a Státní zámku Mnichovo Hradiště.

¹⁵ Vincenc z Valdštejna, narozen roku 1731, zemřel roku 1797, mimo panství Mnichovo Hradiště vlastnil i seniorátní panství Třebíč. Jako jediný z Valdštejnů je pochován v Mnichově Hradišti u kostela sv. Jakuba.

¹⁶ Josef Mysliveček, narozen roku 1737, zemřel roku 1781. Hudební skladatel. Dopisoval si s hrabětem Vincencem z Valdštejna.

¹⁷ Rakouský panovník, český král Josef II. narozen roku 1741, zemřel roku 1790.

¹⁸ Kristián z Valdštejna. Narozen roku 1794, zemřel roku 1858. Majitel panství Mnichovo Hradiště, seniorátního panství Třebíč, ale i panství Boros Sebes v dnešním Rumunsku.

¹⁹ Mikuláš I. Pavlovič. Narozen roku 1796, zemřel roku 1855. Ruský car a polský král.

²⁰ František I. Narozen roku 1768, zemřel roku 1835. Rakouský král a od roku 1804 císař, král český.

²¹ Bedřich Vilém, narozen roku 1795, zemřel roku 1861. Pruský korunní princ.

²² Václav Klemens Metternich. Narozen roku 1773, zemřel roku 1859. Šlechtic, politik, vedl zahraniční politiku rakouského státu.

19. století se neslo v duchu emancipace českého národa. Mnichovo Hradiště se počalo profilovat jako ryze české město. Převážná část obyvatel města mluvila česky, nařízení úřadu byla také povětšinou vydávána v češtině. Pro tuto dobu byl charakteristický spolkový život, založený právě na národnosti. V Mnichově Hradišti vznikly spolky převážně české, několik židovských, německý však žádný.²³

Z města pocházeli též bratři Jan a Emanuel Arnoldové.²⁴ Jejichž rodný domek bychom ještě před nedávnou dobou spatřili pod zámekem.

Do chodu města a života jeho občanů zasáhla prusko – rakouská válka, která probíhala roku 1866. Střety válčících stran se odehrály v těsné blízkosti města. Ve valdštejském zámku byl zařízen lazaret pro vojáky. Poté, co město armáda opustila, vypukla zde epidemie cholery.²⁵

Během druhé poloviny 19. století se z Mnichova Hradiště stalo okresní město. Sídli zde soud, na náměstí bychom našli i spořitelnu a okraj města protla nově zavedená železniční dráha.²⁶ Mnichovo Hradiště se značně v této době rozvíjelo.

Prohlášení Československé republiky bylo v Mnichově Hradišti přijato mohutnými oslavami. Nadšení pro novu éru můžeme cítit z kroniky města. Tam kronikář píše: „*Den 28. Října 1918, státního převratu a našeho osvobození, kdy po 300 leté porobě národ náš strhl pouta ho tížící, aby stal se svobodným, oslaven byl 29. 10. 1918 v Mn. Hradišti okázalým způsobem... Dojmy těchto slavnostních dní budou nám i potomkům radostnou vzpomínkou.*“²⁷

²³ Více o spolcích v Mnichově Hradišti in: Lenka Procházková, Mnichovo Hradiště, 1866 – 1895, Každodenní život malého města ve druhé polovině 19. století. Diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, str. 78 – 84.

²⁴ Emanuel Arnold. Narozen roku 1800, zemřel roku 1869. Český radikální novinář. Aktivně se podílel na bouřích v roce 1849 i na přípravě povstání proti Rakousku roku 1849, za svou činnost odsouzen k trestu smrti, ten mu zmírněn na 20 let žaláře.

Jan Arnold, narozen roku 1785, zemřel roku 1872. Farář, bratr Emanuela. Sloužil mši na Koňském trhu, po níž došlo ke Svatodušním bouřím. Více o bratrech Arnoldech in: Vladimír Klimeš, Česká vesnice v roce 1848, 1949.

²⁵ Lenka Procházková, 1866 – 1895, Každodenní život malého města, 2011, str. 36 -46.

²⁶ Helena Průšková, Můj dům, můj hrad, 2006, str. 128.

²⁷ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893 -1950, rukopis, s. 206.

Kladně byli vyzdvihováni Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, či Woodrow Wilson. Zmíněn v kronice byl i Josef Dürich²⁸, český patriot, který se snažil o spolupráci s Tomášem Garriguem Masarykem, a původně poslanec v Říšské radě. Josef Dürich v sousední vsi, v Klášteře Hradišti nad Jizerou, vlastnil mlýny.

Za nepřátele nově vzniklého státu byli pak označeni Němci.²⁹

Počátkem roku 1919 měla Československá republika velké problémy s distribucí potravin, ale i například s dřívím či uhlím. V kronice kronikář vládu chválil, jak se ji podařilo s těmito problémy vypořádat.³⁰

Ve 20. letech 20. století došlo k dalšímu rozvoji města. Podařilo se postavit sokolovnu³¹, navštívit mohli občané též biograf.³² Postupně se proměňoval charakter města. Z původně malého, na zemědělství založeného městečka, se stávalo město s rodícím se průmyslem. Za zmínku stál například velký rozvoj Kompertovy továrny na obuv, Poláčkovy továrny na koberce a Poláčkovy chemické barvírny.³³

Kompertova firma na obuv patřila mezi jednoho z největších zaměstnavatelů na celém Mnichovohradištsku. Ve sledované době se Mnichovu Hradišti, díky tomuto faktu, přezdívalo „ševcovské město“.³⁴ Velké množství lidí našlo uplatnění i v cukrovaru, který patřil rodině Valdštejnů. K dalším podnikům patřila textilní továrna Franze Bujattiho či Kopalova sklárna.³⁵

To, že Češi tvořili většinu ve městě, bylo poznat i na tom, jaké svátky se slavily. V první řadě to byl vždy vznik Československé republiky, narozeniny prezidenta Masaryka, Aloise Jiráska, Karla Havlíčka Borovského, pravidelné byly i oslavy Jana Husa, legionářských úspěchů například v bitvě u Zborova a další „národní“ svátky.³⁶

²⁸ Josef Dürich (1847 – 1927), rodák z Borovic, místopředseda Československé národní rady, jeden ze spoluautorů Československého státu. O jeho životě podrobněji in: Jiří Dürich, Vítěz, který prohrál, 2009.

²⁹ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 206.

³⁰ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 209.

³¹ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 212.

³² MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 212.

³³ Helena Průšková, Můj dům, můj hrad, Mnichovo Hradiště, 2006, str. 121.

³⁴ Rozhovor s p. J. Toušem, 29. 1. 2013, archiv autora.

³⁵ Více o podnicích in: MMMH, f. Továrny

³⁶ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště. Každoročně jsou tyto svátky v Pamětní knize zaznamenány a podrobně popsány.

Změna v rozvoji města nastala po roce 1929. Z důvodu velké hospodářské krize začal lehký průmysl, zaměřený na export, stagnovat. Firma Kompert se snažila pokračovat ve výrobě, avšak její příjmy byly stále tenčí, až nezbylo nic jiného, než závod v Mnichově Hradišti k 31. 10. 1934 uzavřít.³⁷ Stejný osud potkal i výše zmíněnou textilní továrnu, později i sklárnu.³⁸

Zavření Kompertovy továrny znamenalo obrovský nárůst lidí bez práce. Městská rada se snažila v továrně obnovit provoz. Občané města kupovali akcie firmy, aby se obnovila výroba, ale nezískal se dostatek kapitálu a stroje stály.³⁹ Znovuotevřít továrnu se podařilo až roku 1939, kdy ale budova sloužila jako barvírna, ne výrobní obuví.⁴⁰

Léta třicátá se nesla ve znamení stagnace a vyostřování poměrů mezi českými občany Mnichova Hradiště a občany „zněmčeného“ pohraničí. Stále více lidí se hlásilo názorům Adolfa Hitlera a hrdě se stavili k nenávisti vůči republice, češství vůbec. Československý stát byl Němci obviňován z toho, že během krize, která na pohraničí dopadla velmi tvrdě, republika nepomohla.⁴¹

Mnichovo Hradiště během 30. let 20. století se ostentativně přihlašovalo ke kladnému postoji k Československé republice. Proto ve městě probíhaly sbírky, například na podporu českých škol v pohraničí⁴², nebo na obranu republiky. Zastupitelstvo zasílalo usnesení na podporu zachování pohraničí a jeho neodtržení. V kronice města ze sledované doby nenajdeme záznamy o nevraživosti mezi Němci z pohraničí a občany Mnichova Hradiště, které se však objevily v dobovém regionálním tisku.⁴³

První náznak tohoto nepřátelství mezi zmíněnými etniky se v kronice objevil až roku 1938, a to po projevu Adolfa Hitlera na podporu sudetských Němců.⁴⁴

³⁷ Blanka Rozkošná, *Židé v Mnichově Hradišti a okolí*, Praha, 2011, s. 57.

³⁸ MMMH, fond továrny.

³⁹ MMMH, fond (dále jen f.) Továrny, Josef Dusil – Výzva občanům o zakoupení akcií továrny, 15. 8. 1936.

⁴⁰ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 484.

⁴¹ Milan Sládek, *Němci v Čechách*, Praha, 2002, s. 51.

⁴² Městem velmi rezonovala sbírka na českou školu v nedaleké Dolní Krupě.

⁴³ Např. „*Němci vybijeli zvěř v českém revíru*“, *Pojizerské listy*, r. 49, č. 42, 20. 10. 1934, „*Loyalita našich Němců*“, *Pojizerské listy*, r. 50, č. 45, 8. 11. 1935 a další.

⁴⁴ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 476.

Kronikáře zajímala spíše témata, která pro město v té době byla důležitější, například záplavy způsobené Jizerou, neúroda, či snaha města Prahy o odebírání vody z oblasti Mnichovohradištska.⁴⁵

15. 3. 1939 bylo město obsazeno německými vojsky. Ve městě bylo ubytováno přes 200 německých vojáků. Obsadili na krátkou dobu radnici a školu.⁴⁶ Německé oddíly však zůstaly ve městě až do konce války.

Místo oslav narozenin Tomáše Garrigua Masaryka se slavily narozeniny Adolfa Hitlera či vznik protektorátu. Čestného občanství byl zbaven Edvard Beneš.

Ve městě, stejně jako na území celého Protektorátu Čechy a Morava, počala platit restriktivní nařízení například o osvětlení, hraní divadel, přejmenování ulic, či zákazu vycházení – poslední jmenovaný byl zaveden kvůli ničení německých značek.⁴⁷

Poté, co začala válka, se objevily další problémy – nedostatek rozličných surovin a potravin. Pro malé množství přiděleného uhlí byly například uzavřeny školy⁴⁸, či některé potraviny byly pouze na předěl, nedaly se koupit volně v obchodech⁴⁹, tato situace nastala v celém Protektorátu Čechy a Morava.

Někteří obyvatelé Mnichova Hradiště, hlavně členové za protektorátu zakázané organizace Sokol, se zapojili do odboje a část z nich tato aktivita stála život. Byl i zatčen a popraven lékárník Adolfa Stoupa.⁵⁰ Některé občany Mnichova Hradiště byli deportováni do koncentračních táborů. Ne všichni se vrátili.⁵¹

⁴⁵ MMMH, f. Spisy okresního úřadu.

⁴⁶ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 486.

⁴⁷ *V zájmu klidu a pořádku*, Pojizerské listy, Turnov, r. 54, č. 57, 13. 6. 1939, s. 2.

⁴⁸ Alena Benešová, Základní škola v Sokolovské ulici Mnichovo Hradiště 1898-1998, 1998, Mnichovo Hradiště, s. 10 – 11.

⁴⁹ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 493.

⁵⁰ MMMH, f. Lékárna.

⁵¹ MMMH, f. 2. Světová válka, i. č. 3592.

S nadšením pak obyvatelé města Mnichova Hradiště přijali konec protektorátu a pád Třetí říše. S projevy radosti, ale i s obavami vítali ruské vojáky vstupující do města. Mladá, pěkná děvčata chodila zahalena a s ušpiněnými obličejí, jak vzpomíná Hana Menzelová.⁵²

⁵² Rozhovor s Hanou Menzelovou, 27. 12. 2012, Archiv autora.

4. Město Mnichovo Hradiště mezi lety 1945 - 1955

Obnovení republiky přijala valná většina občanů s nadšením. Vzhledem k národnostnímu složení městské populace se není čemu divit. Bylo zřízeno odsunové středisko a hradišští Němci byli postupně internováni, museli nastoupit na veřejné práce a časem došlo k odsunu větší části z nich. Co se týče Židů, téměř žádný se návratu do Mnichova Hradiště nedočkal.

Postupně se život vracel do starých kolejí. Žáci se vraceli do školy, spolky obnovovaly svou činnost, řešilo se, kdo odejde osídlvat vyklizené pohraničí či co se zkonfiskovanou budovou zdejšího zámku.

Na koho se v této době čile vzpomínalo a kdo doznal značné popularity v Mnichově Hradišti, byl Jan Šverma. Komunistický novinář a politik, který zemřel při Slovenském národním povstání a jehož osobnost byla po druhé válce vyzdvihována jako ukázka pravé statečnosti⁵³. Ostatky Jana Švermy byly na konci roku 1945 přeneseny ze Slovenska a pochovány pietně v rodinné hrobce.⁵⁴

Manželka Jana Švermy, Marie se zasloužila mj. o to, že ve městě se začala stavět škola, později nesoucí jméno jejího padlého manžela.⁵⁵ Marie Švermová však byla brzy z historie vymazána, jako osoba nepohodlná. Její manžel měl ve městě sochu v životní velikosti, ona byla v procesu se Slánským odsouzena na doživotí. Pět let v žaláři si odseděla⁵⁶.

V roce 1946 mohli občané opět jít k volbám a vybrat zástupce, kteří jim budou vládnout. Volby v Mnichově Hradišti vyhrál KSČ s více jak 1200 hlasy, 1130 lístků bylo vhozeno pro Národní socialisty, skoro 400 lidí volilo stranu lidovou, nejmenší podporu měli sociální demokraté, kteří obdrželi 264 hlasů.⁵⁷

⁵³ Že osobnost Jana Švermy je v Mnichově Hradišti doposud živá, svědčí mj. i vydání brožury z pera Hany Kráčmarové, Národní hrdina Jan Šverma. Tato publikace hýří silně zavádějícími tvrzeními a dokonce nepravdami.

⁵⁴ MMMH, Pamětní kniha I., elektronická verze, s. 497

⁵⁵ MMMH, f. školy. Dnes v objektu sídlí 2. Základní škola a gymnázium.

⁵⁶ <http://www.galerie-ne.cz/profily/detail/id/75/marie-svermova-pockej-jeste-deset-let>, 12. 7. 2015, 17:

19

⁵⁷ MMMH, Pamětní kniha I. – elektronická podoba, s. 518

Tři roky po osvobození se politická situace v zemi opětovně změnila. Nastoupila vláda jedné strany a tyto celospolečenské procesy se projevily i na náladě v Mnichově Hradišti. Došlo k ostrakizaci, či zatčení pro tehdejší režim nepohodlných občanů. Místo narozenin Tomáše G. Masaryka se slavil Vítězný únor, opětovně se přejmenovaly ulice, náměstí, stěhovaly se sochy. Například do areálu zámku byla přestěhována socha Václava Budovce, do té doby stojící na náměstí.

5. Zámek v Mnichově Hradišti do roku 1913

Mezi badateli zájímající se o zámek v Mnichově Hradišti přetrvává spor o to, zda na místě zámku stávala původně tvrz, pravděpodobně gotická. Každá strana sporu uvádí argumenty na svou podporu, zatím však není rozhodnuto, která ze stran má vlastně pravdu. O tvrzi se v některých pramenech hovoří, odpůrci její existence však říkají, že jde o špatnou citaci pramenů, případně o pomíchání různých listin dohromady.⁵⁸

Faktem je, že renesanční zámek vystavěl v Mnichově Hradišti Václav Budovec z Budova. Václav Budovec z Budova byl druhým vlastníkem města z rodiny Budovců. Panství zdědil po svém strýci, rytíři Kryštofu Budovcovi z Budova.

Václav Budovec z Budova byl významným diplomatem, který mimo jiné pobýval i v Istanbulu a později se aktivně zapojil do dějinných chodů třicetileté války. Z Mnichova Hradiště zamýšlel vytvořit městečko, kde se usadí, až ukončí svou politickou činnost. Město se v období jeho panství rozvíjelo, vymohl Mnichovu Hradišti různá práva, zmiňme právo várečné, či trhové.⁵⁹

Na jeho stavební činnost upomíná mimo jiné plaketa, dodnes vystavená na severozápadním křídle na mnichovohradištském zámku.

Najdeme na ní velmi zajímavý text, a to v jazyce českém a latinském: GINI STAWIELI NAM MY NAŠIM POTOMKŮM WSSE POMIJI CHWATEIMEZ K NEBESKIM PRZIBYTKU, to samé tedy v latině a vše je doplněné erby Václava Budovce z Budova, jeho manželky Anny z Vartenberka a letopočtem 1606.

Jak zámek Václava Budovce vypadal, známe pouze z popisů stavby, bohužel se nám nedochovalo žádné vyobrazení. Je jisté, že se jednalo o jednopatrovou stavbu, ve tvaru písmene L, která byla opatřena arkádami, a na fasádě bychom našli pro zmíněnou dobu příznačnou a oblíbenou sgrafitovou výzdobu.

⁵⁸ Evžen Šnajdrová, Vojtěch Láška, Státní hrad Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1983, s. 6 – 7.

⁵⁹ Šimák, Dějinné paměti okresu Mnichovohradištského, 1917, str. 223 – 224.

Arkády i sgrafita byla nalezena pod mladšími vrstvami omítky při opravě zámku v polovině devadesátých let dvacátého století.⁶⁰ Byly tedy zakryty při pozdějších přestavbách.

Václav Budovec z Budova se zapojil do českého stavovského povstání proti císaři, které později vyústilo v třicetiletou válku. Byl dokonce členem direktoria. Po porážce povstání byl jako jeden z jeho vůdců popraven na Staroměstském náměstí roku 1621. Budovcův majetek propadl koruně. Od císaře panství získal jeden z největších vojevůdců své doby, Albrecht z Valdštejna.

Ten nově získané městečko se zámkem začlenil do svého obrovského severočeského panství. Dlouho si ho ale nenechal, protože ho předal, nejdříve v léno, později⁶¹ jako trvalé vlastnictví svému vzdálenému bratranci a zároveň švagrovi Maxmiliánovi.

Rod Maxmiliána z Valdštejna kontinuálně vlastnil zámek v Mnichově Hradišti až do vyvlastnění v roce 1945. Avšak ani Maxmilián, ani žádný z jeho synů o Hradiště nejevili hlubší zájem. Pobývali spíše na nedalekém hradu přestavěném na zámek a to na Zvířeticích.⁶²

Zámek tedy ztratil svou důležitou reprezentativní funkci. Stal se pouhým jedním ze zámků v držení Valdštejnů. Když ve městě v roce 1643 pobývala švédská vojska, byl zámek a k němu přilehlý kostel Nanebevzetí Panny Marie vypleněný. Pravděpodobně si poklady, uložené v obou budovách, Švédové odvezli s sebou do vlasti. Poničena byla i hrobka v kostele Panny Marie, ve které byli pochováni strýc a teta Václava Budovce z Budova.

⁶⁰ Rozhovor s kastelánem R. Chmelem, 10. 7. 2015, Archiv autora.

⁶¹ Evžen Šnajdrová, Vojtěch Lásk, Státní hrad Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1983, s. 8.

⁶² Mojmír Horyna, Květa Křížová, Eva Lukášová, Zámek Mnichovo Hradiště, Národní památkový ústav, Praha, 2013, ISBN 978-80-86516-54-7, s. 5.

V následujícím období zámek chátral. Roku 1657 kvůli neopatrnosti vrátného Kyncla a purkrabího Matuchy vyhořel. Jak moc byl požárem zámek poškozen, však není známo. Budova zámku se poté opravovala, ovšem tyto opravy nebyly zřejmě v porovnání s pozdější rekonstrukcí po roce 1690⁶³ velkého rozsahu.

Nová éra ve stavebním vývoji zámku nastala v době hraběte Arnošta Josefa z Valdštejna. Arnošt z Valdštejna, vnuk Maxmiliána z Valdštejna, si Mnichovo Hradiště vybral za své sídlo. Jeho sídlo muselo být dostatečně reprezentativní, a proto započal s přestavbou pustého renesančního zámku v moderním barokním stylu.

Arnošt Josef z Valdštejna si do Mnichova Hradiště pozval významného architekta Mikuláše Reimondiho, který byl později nahrazen Markem Antoniem Canavellem.⁶⁴

Ti velkorysým způsobem dali zámku novou podobu. Dostavěno bylo druhé patro⁶⁵, přibyla hodinová věž ve středu vlastní stavby, naproti budově zámku byla postavena sala terrena,⁶⁶ doplněná o oranžerie vycházející z jejích bočních vchodů, a celý komplex po stranách uzavíraly konírny.

Mezi těmito stavbami vznikl prostor pro francouzský park a čestný dvůr. Ze strany severní přiléhaly k areálu zahrady kláštera kapucínů. Kapucíny do Mnichova Hradiště pozval hrabě Arnošt Josef z Valdštejna. Ti zde nechali postavit jak vlastní budovu kláštera, tak i kostel sv. Tří Králů.⁶⁷

Samotný zámek se ve své jihovýchodní dispozici střetl s tehdy již starobylým kostelem, původně náležejícím ke vsi Rybitví⁶⁸ kostelem Nanebevzetí svaté Panny Marie, kolem něhož bychom našli hřbitov s hrobkami významných hradištských měšťanů. Tento stav působil lehce kontrastně, když uvážíme, že ze svých oken valdštejnští majitelé

⁶³ Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Láška, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1984, nepaginováno.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Je zajímavé, že část nad původním křídlem renesančním byla postavena, pro svou nižší váhu cihlami, dostavba je pak kamenná.

⁶⁶ Sala terrena na zámku v Mnichově Hradišti je poměrně stavba svého druhu netypická – nachází se naproti vlastnímu zámku. Klasickou salu terrenu najdeme např. ve Valdštejnském paláci v Praze.

⁶⁷ Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Láška, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1984, nepaginováno.

⁶⁸ Rybářská ves Rybitví předcházela Mnichovu Hradišti, nacházela se v místech pod zámkem.

sledovali náhrobky a pomníky. Situace se změnila za doby hraběte Vincence z Valdštejna v druhé polovině 18. století.

Architekti barokního zámku však museli respektovat určitou dispozici původního renesančního zámku. Vznikl tak poměrně netypický interiér. Do zámku se vstupovalo dvěma vchody, v samotné stavbě se nacházely dva velké sály – původní v renesančním křídle, dneska sloužící jako přijímací salon, a nový, barokní sál ozdobený štukovou a freskovou výzdobou v barokní přístavbě. Tento taneční sál byl později změněn na zámecké divadlo. Roku 1697 byla hrubá stavba hotová a zastřešená, jak dokládají účty za šindel na střechu.⁶⁹

Práce poté pokračovaly povětšinou uvnitř samotného zámku. Vznikla fresková výzdoba, kterou měl na starosti Jan Spazzo, je doložena platba za postavení kachlových kamen.⁷⁰ Na samotné stavbě pracovalo velké množství lidí, najdeme mezi nimi i zvučná jména tehdejších umělců, jako příklad nám může sloužit Jan Brokoff, který dodal barokní sochy, dneska již zaniklé.⁷¹ Barokní makovice zámku byly pozlacené, což působilo kontrastně s červenou omítkou stavby a červenou střechou.

K roku 1710 byly vlastní práce dokončeny.

Velmi významný byl i rok 1713. Celé oblasti Čech postihla morová rána, která se jakoby zázrakem vyhnula hradištskému panství. Tehdejší obyvatelé to přičítali pomoci sv. Anny.⁷² Od toho roku, vlastně dodnes, se v Mnichově Hradišti konaly a konají poutě a procesí. Ta nabývala na mohutnosti, proto byla ke kostelu sv. Tří králů přistavěna i barokní kaple sv. Anny díky fundaci tehdy již ovdovělé hraběnky Marie Markéty Valdštejnové, rozené Černínové z Chudenic.⁷³ Autorství kaple se přisuzovalo jak K. I. Dienzenhoferovi, tak F. M. Kaňkovi, dokonce i J. B. Santinimu, ale nakonec, i díky v roce 1955 objevenému pamětního zápisu v kupoli věže z roku 1724, bylo autorství definitivně připsáno Janu Vyškovskému.

⁶⁹ Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Lásk, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1984, nepaginováno.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Svatá Anna je patronkou Mnichovohradištska, na její svátek se konaly (a konají dodnes, i když v menší míře) mohutné poutě. Více o sv. Anně a poutích in: Bakalářská práce, Naďa Vařejčková, Kaple sv. Anny jako poutní místo, UHK, 2012.

⁷³ Zajímavá postava rodu, J. V. Šimák ji dal přízvisko Máti kapucínů.

Vznikl tak významný komplex barokního zámku se salou terrenou, konírny, oranžeriemi,⁷⁴ klášterem s několika církevními stavbami, který je téměř v nezměněné podobě zachován dodnes. Pozdější přestavby a změny už byly spíše epizodického charakteru.

Dne 28. 9. 1724 zámek částečně vyhořel. Jeho obnova probíhala po etapách, téměř po celé 18. století. Musela být nahrazena původní výzdoba od Spazza. Na stěnách některých místností byl instalován umělý mramor – například ve zlatém kabinetu nebo v malé kapli v boční věži na severozápadním křídle.

Ve druhé dekádě 18. století byla zřízena též zámecká obrazárna, spíše obrazárnička. Původní velká ložnice hraběte se přepažila a dala vzniknout třem místnostem – komůrce pro hraběnku, zlatému salonu a právě obrazárně. Pod vlastními rámy je ještě zachována původní štuková barokní výzdoba. Nejdříve došlo k přichycení rámu na stěny a do nich byly postupně dokupovány obrazy. Nalezneme zde obrazy různých tvarů, materiálů a technik.⁷⁵

Některé místnosti byly pokryty tapetami s rozličnými výjevy – lovecké scény v loveckém pokoji či pohledy na italská města v italském salonu, zařízen v duchu rokokového byl i salón přijímací a dámský. Jejich stěny opět zdobí tapety, z velké části se jedná o výtvary malíře Jiřího Hsiera. Tím se západní křídlo dočkalo ucelené formy, která, s mírnými zásahy, přetrvala až do současnosti.

V devadesátých letech 18. století, díky hraběti Vincenci z Valdštejna, bylo na zámku vystavěno divadlo.⁷⁶ Pro potřeby divadla byl upraven původní taneční sál ve východním křídle.

⁷⁴ Koncem 18. století již oranžerie nestály.

⁷⁵ Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Lásk, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1984, nepaginováno.

⁷⁶ Hrabě Vincenc nechal zařídit i zámecké divadlo na zámku Kozel. Více o divadle in: Pavla Pešková, Franz Mohler, Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti, NPÚ, Praha, 2004.

Divadlo se na zdejší zámku hrálo již v 80. letech 18. století, což víme díky účtům za občerstvení pro hudebníky a herce,⁷⁷ avšak první zmínka o divadle „cihlami vyloženém“ je z roku 1798.⁷⁸ Z původního vybavení divadla se do dnešní doby zachovalo pouze několik částí dekoračního vybavení.

Hrabě Vincenc z Valdštejna zasáhl také do vzhledu celého zámeckého areálu. Nechal zbořit kostel Nanebevzetí Panny Marie sousedící se zámkem. Ospravedlnění tohoto skutku však bylo absurdní. Jak bylo zmíněno výše, kostel se do nové zástavby zámku nehodil. Docházeli sem však i kapucíni z kláštera⁷⁹, kvůli nimž zde byly celebrovány německé mše, a kostel se nacházel v dobrém technickém stavu.

Avšak žádost Vincence z Valdštejna zněla tak, že kostel byl ve stavu havarijním a jeho zboření navýsost nutné. Kostelík zbořen byl, jeho zdivo se využilo při stavbě zámecké zdi a při stavbě nové školy ve městě.⁸⁰

I v 19. století zámek prošel několika změnami. Hlavní budova zámku byla první dvě desetiletí spíše udržována, případné rekonstrukce lze připsat na vrub opotřebení či chátrání dané části zámku. Došlo např. k opravě průčelí, římsy či nahrazení barokních vikýřů klasicistními. Po požáru zámku roku 1821 byla změněna konstrukce střech. Ve vlastním areálu došlo k dostavění klasicistní jízdárny a nový vstup do zámku byl opatřen dvěma klasicistními věžemi.⁸¹

Důležitým se stal rok 1833. Není jasné, proč byl vybrán zrovna zámek v Mnichově Hradišti, ale uskutečnilo se zde setkání tzv. Svaté aliance.⁸² Majitel panství, Kristián z Valdštejna, pro vzácné hosty samozřejmě připravil i své sídlo. Došlo k opravám, přichystání se na tuto obrovskou slávu. Byla například ukována a instalována tzv. Orlí brána, jejíž motiv odkazuje na heraldiku habsburského rodu.

⁷⁷ Pavla Pešková, Franz Mohler, Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti, NPÚ, Praha, 2004, s. 5.

⁷⁸ Pavla Pešková, Franz Mohler, Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti, NPÚ, Praha, 2004 s. 5.

⁷⁹ Helena Průšková, Život na ostrově s. Anny, 2004, s. 39 -40.

⁸⁰ Tamtéž, s. 41.

⁸¹ Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Láská, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče, Praha, 1984, nepaginováno.

⁸² Svatá Aliance – Uskupení několika evropských států, zaručujících určitou bilanci moci.

Panstvo na Mnichově Hradišti pobývalo tři týdny. Valdštejnové se museli postarat i o pobavení svých vzácných hostů. Oblíbené byly lovy v oboře maníkovické⁸³, návštěvy blízkého okolí, vojenské přehlídky a divadlo.

V hlavní zámecké budově bylo přeměněno původní divadlo hraběte Vincence z Valdštejna v mohutný a mnohem reprezentativnější divadelní sál, kde se pro účastníky jednání hrála různá představení. Například herci ze Stavovského divadla v Praze sehráli Goldoniho hru Sluha dvou pánů, jedna hra byla dokonce předvedena v češtině. Jednalo se o veselohru Čech a Němec, aneb mlejn na hranici, jejímž autorem byl Jan Nepomuk Štěpánek, velký vlastenec a ředitel Stavovského divadla.⁸⁴ Po skončení schůze divadlo rodina Valdštejnů, která kulturu milovala, nadále občas používala.

K roku 1865 došlo k přenesení krbu z pobořeného zámku v oboře Valdštýnsko u Bělé pod Bezdězem a k jeho zapojení do vybavení hudebního salonu.

Co významně postihlo hradištský zámek, byla válka mezi Pruskem a Rakouskem v roce 1866. Z části zámku byl zřízen lazaret pro raněné a nemocné vojáky. Vojáci zámecké komnaty silně poškodili tak, že některé komnaty byly neobyvatelné a z tohoto důvodu je hrabě Arnošt František z Valdštejna musel nechat renovovat.

Roku 1872 pak byl do zámku přivezen a osazen v jedné místnosti nádherný renesanční kazetový strop, původně zdobící zámek Bobrovice, a vznikla tak místnost nazvaná Delftská jídelna, poskládaná ze sbírek delfské fajáns, několika kousků asijského porcelánu, doplněná právě o renesanční strop se znakem Valdštejnů. Tuto místnost projektoval architekt Adalbert Wender a stala se jednou z nejreprezentativnějších a nejluxusnějších komnat na celém zámku.⁸⁵

⁸³ Mojmír Horyna, Květa Křížová, Eva Lukášová, Zámek Mnichovo Hradiště, Národní památkový ústav, Praha, 2013, s. 49 – 50.

⁸⁴ Mojmír Horyna, Květa Křížová, Eva Lukášová, Zámek Mnichovo Hradiště, Národní památkový ústav, Praha, 2013, s. 54 -55.

⁸⁵ Mojmír Horyna, Květa Křížová, Eva Lukášová, Zámek Mnichovo Hradiště, Národní památkový ústav, Praha, 2013, s. 23.

Poslední třetina 19. století již byla poklidná. Zámek sloužil jako jedno ze sídel valdštejnského rodu, k prezentaci jeho znamenitých a velkolepých sbírek. Opravy byly řídké a spíše utilitární.

6. Zámek v Mnichově Hradišti do roku 1945

6. 1. Přesídlení do Doks roku 1913

Velká změna nastala s nástupem nového století. Zámek, jak je v textu popsáno, Valdštejnové využívali jak k osobním potřebám, žili zde, ale zároveň pro ně byl symbolem reprezentačním. Spjoval generace napříč staletími. Mohli sem zvat a skutečně zvali vzácné hosty, kterým předkládali znamenité a velkolepé sbírky, shromážděné za několik staletí. Zámek mapoval historii tohoto významného rodu.

Nacházely se zde upomínky na jednotlivé členy rodiny. Z pohledu prezentace sídla si zámek svou úlohu ponechal, ale vezmeme-li v úvahu změny 19., respektive počátku 20. století, zámek nabral jiných kontur. Stále mohl sloužit jako klenot mezi valdštejnskými zámky, ale bydlet na něm trvale nekorespondovalo s představami vyšší třídy o komfortním životě na sídle. Na zámku takřka nebyla zavedena elektřina, vodovod, ani kanalizace. Problémem, byl krajní nedostatek toalet, jejichž funkci suplovaly nočníky. Z těchto důvodů počátkem 20. století Valdštejnové přesídlili na upravený zámek Doksy⁸⁶ a z Mnichova Hradiště se stalo, nadneseně řečeno, valdštejnské muzeum.

6. 2. Zpřístupnění zámku

Valdštejnové na zámek zajížděli, zachovány byly hostinské pokoje ve druhém patře, ale jinak se objekt přeměnil v prezentaci rodových sbírek.

V této době se pomalu objevuje myšlenka představení starých sídel širší veřejnosti. Prvním zámek, který byl v Čechách otevřen pro návštěvníky, se stal Frýdlant na severu Čech, a to již mezi lety 1801 – 1805.⁸⁷ Postupně se objevily další zpřístupněné památky.

⁸⁶ Dokeský zámek Valdštejnové nechali adaptovat, aby vyhovoval nároku na životní standart vyšší třídy, následně se tam přestěhovali a sídlili zde až do roku 1945.

⁸⁷ Petr Weiss, Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji, NPÚ, Liberec, 2012, s. 8

Tento osud potkal i zámek v Mnichově Hradišti, doboví knižní průvodci lákali k návštěvě zámku již před první světovou válkou.⁸⁸ Návštěvníci vyrazující poznat dnešní Český ráj měli možnost navštívit i Mnichovo Hradiště včetně zámku, kde po určitou dobu byly umístěny i části sbírek okresního muzea.

6. 3. Prodej Duchcova

Než budeme dále hovořit o vývoji mnichovohradištského zámku, musíme zmínit ještě jednu podstatnou skutečnost. Neexistovala pouze jedna větev valdštejnského rodu, během dějin se jich vyvinulo několik. My jsme zde zatím zmínili dvě – větev, ze které pocházel Albrecht z Valdštejna, a to hostinská⁸⁹, pro nás důležitější je však větev hradecká, ze které později vzešla též větev hradištská – tj. vlastníci zámku hradištského.

Zmínit ale nyní musíme druhorozenou větev, odnož hradištské, a to Valdštejny duchcovské.⁹⁰ Ti sídlili na zámku Duchcov v severních Čechách. Dařilo se jim poměrně dobře, brzy se dostali na přední místa největších pozemkových majitelů v celém českém království.

Duchcovské větvi se podařilo nashromáždit značný majetek, dokonce jako knihovníka zaměstnali známého dobrodruha Giacoma Casanovu, který jim uspořádal knižní sbírky.⁹¹

Tato rodová větev vymřela po meči ještě před vznikem Československé republiky v roce 1918,⁹² tj. v době fideikomisů. Díky této skutečnosti přešel jejich rozsáhlý majetek a sbírky nedozírných kvalit a hodnot právě na hradištské Valdštejny.

⁸⁸ Např. Jan Herold, Mnichovo Hradištsko – přírodou a památkami, K.Č.T. v Mnichově Hradišti, Mnichovo Hradiště, 1914, s. 13 : „ Zámek a park jsou v době, kdy tu panstvo nebydlí, přístupnými.“

⁸⁹ Eva Dittertová a kol, Valdštejnská obrazárna v Chebu, Cheb, 1999, s. 12

⁹⁰ Zakladatelem větve byl František Josef Jiří z Valdštejna (1709 – 1771), syn Františka Josefa z Valdštejna a Marie Markéty roz. Černínové z Chudenic.

⁹¹ Giacomo Casanova (1725 – 1798), dobrodruh, spisovatel. Posledních deset let života prožil na zámku v Duchcově jako knihovník.

⁹² Vymřela po meči roku 1901 Jiřím Janem z Valdštejna (1875 – 1901).

Na Valdštejny dopadla značně tvrdě pozemková reforma. Objevovaly se hlasy, že byla nespravedlivá vůči majitelům velkostatků německé národnosti a v pohraničí.⁹³

Valdštejnům bylo zabráno více než 45 tisíc hektarů půdy. Bylo samozřejmé, že s omezeným majetkem nebylo možné financovat větší množství sídel. Valdštejnové se rozhodli prodat Duchcov. Duchcovský barokní zámek zakoupil stát, vzácné duchcovské sbírky byly převezeny, částečně i na Mnichovo Hradiště. Sem byla dovezena i cenná knihovna, kterou v 18. století opatroval Casanova. Najdeme v ní mnoho vzácných tisků, rukopisů a množství zajímavých knih z oblasti botaniky, alchymie, spisky Casanovy, ale i tisky z doby třicetileté války či mapy.⁹⁴ Většina sbírek z Duchcova byla na Mnichovo Hradiště přemístěna již v roce 1920.⁹⁵

Celý objekt duchcovského zámku byl vyklizen poměrně rychle, během tří týdnů. Bohužel, některé věci se při cestě poztrácely, poničily. V seznamech předmětů, které se v Duchcově nacházely, bychom našli například obrazárnu, čítající 400 inventárních čísel autorů zvučných jmen, jako byli Tizian, Rafael, Rubens, van Dyck, Breughel, Dürer, Cranach, Holbein a další.

Z tohoto důvodu historik Josef Vítězslav Šimák sledoval s velkou nelibostí jednání komise ohledně zabrání zámku v Mnichově Hradišti v rámci pozemkové reformy. Napsal tedy dopis pro Ministerstvo školství a národní osvěty, ve kterém se mj. ptal, co se stane s vybavením zámku v Mnichově Hradišti. Ten byl napěchován poklady, které už nebylo možno kam převést. Žádal, aby vzácné památky zůstaly na svém místě. Nepřál si, aby byly převezeny či prodány do zahraničí.

Uvedl, že při stěhování duchcovského mobiliáře neodborností, zničením, či zcizením vznikla škoda přes jeden milion korun československých, na svou dobu suma závratná. Dále zmínil, že v hradištském sídle byly památky, které by šlo velmi těžko převézt –

⁹³ Eagle Glassheim, *Urození nacionalisté*, Garamond, Praha, 2012, s. 82 - 87

⁹⁴ Více o knihovně in: Mojmír Lacina, Luboš Lacinger Vojtěch Láška, *Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče*, Praha, 1984, nepaginováno.

⁹⁵ Národní archiv, fond Státní památková správa, karton 347, dopis Ústředního ředitelství velkostatku v Doksích Zemskému památkovému úřadu ze dne 30. 11. 1920.

tapety na stěnách, vzácné stropy, a proto i pro národ byla nejlepší ta možnost, že by se majiteli (tj. Valdštejnovi) zámek ponechal ve vlastnictví.⁹⁶

Z jeho pera bylo cítit to, že se jednalo o významného místního patriota, který nesouhlasil s ničením kulturních a památných hodnot.

Proti zabrání hradištského zámku se ohradila i kancelář Adolfa Waldsteina. Poukazovala na to, že zámek byl po dlouhá staletí sídlem rodiny Valdštejnů. Dále pak, že pro vzácné sbírky v interiéru bude nejlepší, když se se zámkem žádná změna neodehraje. V neposlední řadě pak argumentoval tím, že jenom údržba a zpřístupnění památky stálo velké množství prostředků.⁹⁷

6. 4 Stav zámku v Mnichově Hradišti

V Mnichově Hradišti se tedy ve 20. letech 20. století nacházel barokní zámek, naplněný unikátními sbírkami, které rodina využívala, když se potřebovala prezentovat před návštěvou, a zároveň interiéry s vybavením mohli spatřit „běžní“ návštěvníci.

Zámek se nacházel v dobrém stavu, horší byla situace zámeckého parku. Ten asi návštěvnickému oku nelahodil, o čemž svědčí připomínky Klubu za starou Prahu, který se dotazoval, jak bylo možné takové zanedbání jeho stavu. Návštěvníci se v parku nechovali ukázněně a navíc tam bylo umístěno tenisové hřiště. A i zámek se, podle jejich přípisu, nacházel v horším stavu.⁹⁸ Odpověď valdštejnského velkostatku byla přímočará – park byl přenechán ke správě městu a to za něj neslo odpovědnost.

Navíc si dotyčný úředník postěžoval, jak na bývalou hraběcí rodinu dopadla pozemková reforma. Ve své odpovědi píše: *„Zámek v Mnichově Hradišti byl ... ponechán při provádění pozemkové reformy majiteli velkostatku bez jakékoliv zemědělské půdy, ač k panství mnichovohradištskému patřilo 13 dvorů o výměře 3200 ha pozemků, nejlepší jakosti, hospodářsky obdělávaných. Po provedení pozemkové reformy nemá velkostatek jiné zemědělské půdy, vyjímaje plochy parku kolem zámku o výměře 6,7 ha.*

⁹⁶ Tamtéž, dopis J. V. Šimáka Ministerstvu školství ze dne 12. 8. 1921.

⁹⁷ Tamtéž, dopis Ministerstvo národní osvěty ze dne 31. 10. 1921.

⁹⁸ NA, f. SPS, karton 347, dopis Klubu za starou Prahu Městské radě v Mnichově Hradišti o stavu parku ze dne 5. 12. 1934.

*Pro tuto plochu, která ani nemůže být předmětem řádného zemědělského užívání...“.*⁹⁹
Dále dodává, že do zámku se investovalo, tudíž že zpráva o „poměrně neudržitelném stavu zámku“ se nezakládala na pravdě.¹⁰⁰

Tento spor vyústil v omluvu Klubu za starou Prahu, který, když zjistil, kdo za stav parku nese zodpovědnost, se panu majiteli velkostatku dopisem omluvil.¹⁰¹

6. 5. Turistické brožury lákající k návštěvě zámku v porovnání se Soupisem památek od J. V. Šimáka

Turistický průvodce po Mnichově Hradišti a okolí z dvacátých let dvacátého století Mnichovohradištsko – přírodou a památkami upozorňoval na velkolepý zámek ve městě. V krátkosti seznamoval potenciálního návštěvníka s historií zámku a dále mu rozprostíral paletu možností, co je v zámku k vidění.

Dozvídáme se tak, že turista roku 1928 spatřil: *„V zámku jsou zajímavý jednak galerie obrazů v komnatách a na prostorných chodbách, jednak porculánu staročínského. (až na 2000 až 3000let před Kristem) reprezentuje obrovské jmění, jež majitel Adolf Waldstein, spolu s velikou svojí knihovnou a zbrojnicí svěřuje veřejnosti jako sbírky museální. Knihovna má na 20 000 svazků, naleznete tu kromě knih německých, francouzských, anglických a latinských také knihy ze staré české literatury, jako na př. Paprockého dějiny, Veleslavínský kalendář, psaný exemplář českých dějin P. Pavla Skály ze Zhoře, řadu českých artikulů z 15. a 16. století a mnoho ještě jiných vzácných děl, unikátů, map a globů. Také bohatá zbrojnice s památkami z dob husitských a staré zámecké divadlo zasluhují pozornosti. Zámek i park jsou kdykoliv přístupnými.“*¹⁰²

Též turistická brožura z třicátých let dvacátého století Mnichovo Hradiště – město vzácné historie, příjemné letovisko v Českém ráji¹⁰³ lákala turisty na prohlídku hradištského zámku.

⁹⁹ Tamtéž, dopis Ústředního ředitelství velkostatků v Doksích Klubu za starou Prahu o tom kdo nese za stav parku odpovědnost, nedatováno, odpověď na přípis z 5. 12. 1934.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž, dopis Klubu za starou Prahu ředitelství velkostatků v Doksích, 18. 12. 1934.

¹⁰² Mnichovohradištsko, přírodou a památkami, Dr. Jan Herold, Klub českých turistů, MH 1928.

¹⁰³ Není přesné datum vydání – ale dle toho, že je za starostu uveden J. Dusil, jednalo se o rozmezí let 1933-1938

Opět se objevilo oslavování honosných sbírek – zmíněna byla, jako v předchozím průvodci, knihovna, dále zbrojnice, divadlo, obrazárna, sbírka porcelánu, výbroj vojska Albrechta z Valdštejna etc. Pro nás je však nejdůležitější informace, že „(zámek JA) je *pro turisty každodenně na ohlášení přístupný...*“¹⁰⁴

Roku 1930 Mnichovo Hradiště i zámek navštívil český historik Josef Vítězslav Šimák. Nalezl zde tedy zámek, obývaný několika úředníky a zároveň v patrech četné sbírky. Tento stav zachytil ve své knize Soupis památek okresu Mnichovohradištského.¹⁰⁵

Co cenného v zámecké budově J. V. Šimák objevil? Vynechám podrobnější popis přízemí, které sloužilo jako technické zázemí pro chod zámku (kuchyně, spižírny, kotelny, pokoje pro služebnictvo...) a rovnou se podíváme na první patro.

První patro, jak bylo zvykem v zámcích, sloužilo k presentaci nejhonosnějších a nejrepresentativnějších sbírek. Proto v tzv. Budovcově křídle našel, co se týče výbavy, nejluxusnější pokoje - přijímací salon s rokokovým nábytkem, zdobený četnými malbami na stěnách, salon pánský / lovecký též s tapetami, které kopírovaly obrazy z obrazárny, dále pak pokoj italský – pojmenovaný podle výjevů měst z Itálie a to Benátek a Neapole zachycených na tapetách, následovala pracovna hraběte s převezenými kamny, které byly nesourodé, složené ze tří různých dílů, obrazárna s více než stovkou obrazů různých materiálů, kvalit a technik, zlatý kabinet, obložený zlatem, kde se v kartuších na stěnách nacházely výjevy z Iliady, a portrét Alžběty, rozené z Fürstenberka, provdané Valdštejnové.

Pokoj dámský byl vybaven rokokovým nábytkem, stěny místnosti opět pokrývala plátna, tentokrát na nich byla zobrazena manželka Vincenta z Valdštejna Sofie, rozená hraběnka ze Šternberka, v kostýmech – jednalo se o kostýmy ze zámeckého divadla. Zajímavý byl výklenek, do něhož Jiří Hisler zakreslil blízké okolí Mnichova Hradiště – zámek Klášter Hradiště nad Jizerou (sloužil jako vrchnostenská kancelář) a dvě zříceniny – zámku Zásadky a hradu Valečova.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 2.

¹⁰⁵ J. V. Šimák, Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé, okres Mnichovohradištský, Archeologická komise při české akademii věd, Praha, 1930.

Následovala „nová“ jídelna, jejíž stěny zdobil dekor na způsob sgrafita a dřevěný řezaný strop původem z Dobrovice, navíc byla místnost vybavena delftskou fajánsí. Šimák zmiňoval ještě divadlo z roku 1833.

O druhém patře J. V. Šimák hovořil v té souvislosti, že bylo vybaveno mnohem skromněji. Za zmínky mu stála kamna, většinou z 18. století, salon rytin a místnost upomínající rok 1833 a schůzku tzv. Svaté aliance. Ostatní pokoje byly zařízeny praktičtěji, tudíž je do svého povídání o zámku nezahrnul. Následně si Šimák všímal již jednotlivých předmětů.

Mezi nejceněnější předměty zařadil mj.: obraz Adama a Evy od Lucase Cranacha, obraz Stařec a dívka, kopie od L. Cranacha, Sedláci na roštích, snad autora Pietera Breughela, Život na neapolském nábřeží, asi kopie dle Jiřího Habermanna od J. Hitlera, Pohled na mnichovohradištskou krajinu od T. Endera.¹⁰⁶

Dále zmiňoval obrazy členů valdštejské rodiny. Mezi těmito obrazy vynikaly kvalitou portréty manželů Arnošta a Arnoštky z Valdštejna, díla Antonína Machka. Za delší příspěvek stála i fiktivní podobizna syna Albrechta z Valdštejna, prince Karla Albrechta.¹⁰⁷

Nábytku bylo na zámku velké množství, i J. V. Šimák přiznával, že nebylo v jeho silách vše zapsat, proto vybral pouze kusy cennější, jako různé vykládané stolky, domácí oltářík se scénou Útěku do Egypta, skřínky na skvosty ze vzácných dřevin vykládané či zdobené slonovinovou kostí, model Božího hrobu v Jeruzalémě, různé skleničky, soupravy, kredence, sekretáře, orloj, sbírku holí a vějířů, tabatěrek a dos.

Autor též poznamenal, že většina cínového nádobí byla za války odvezena do Doks, tudíž ho bylo na zámku minimálně, naopak značné byly sbírky porcelánu asijského, míšeňského či delftské fajáns. Šimák podotýkal, že tyto sbírky by si zasloužily samostatnou knihu. Bohužel pouze okrajově zmínil 27 kusů antické keramiky.¹⁰⁸

¹⁰⁶ T. Ender (1793 – 1875) – malíř, jeho obrazy (mj. i obraz Mnichova Hradiště a okolí) byly vystaveny na zámku v Mnichově Hradišti.

¹⁰⁷ Princ Karel Albrecht, syn Albrechta z Valdštejna, zemřel krátce po narození.

¹⁰⁸ J. V. Šimák, Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé, okres Mnichovohradištský, Archeologická komise při české akademii věd, Praha, 1930, str. 289.

Na zámku se, dle něho, nacházelo na tisíc kusů zbroje. Různé halapartny, nejstarší z 16. století. Dále bychom ve sbírkách našli zlacené rapíry, kordy, popravčí meč, kuše, samostřily, děla, pušky, bambitky a pistole i zbraně orientální.

V knihovně popsal různé kancionály, misály, právnické knihy, inkunábule – v knize uvedl i první tisky od Cicerona, Plutarcha, Ovidia, Herodota, z renesanční doby pak Petrarca. Upozornil i na globy, v knihovně se nacházející.¹⁰⁹

Tento pohled na zámek nabídl odborník, historik. Avšak mnohem běžnější ve své době byli průvodci, kteří vyzývali k návštěvě zámku běžného návštěvníka.

Zámek byl jednou z památek, která lákala turisty do Mnichova Hradiště a okolí. Aby si návštěvník vybral právě Mnichovo Hradiště, případně zámek, k tomu již v minulosti sloužily různé propagační materiály, noviny, které vyzdvihovaly krásy a památky okolí. Jeden takový článek bychom našli v časopise Československé slovo.¹¹⁰ Že se autor snažil nalákat potenciální návštěvníky do zámku, to je z textu patrné. Leč bohužel jeho přikrašlování a přeceňování mobiliáře bylo až do očí bijící. Text je přepsán celý, doplněný o kritický rozbor.

Stojí v něm toto: „... *mnichovohradištský zámek chová více upomínek na velikého vojevůdce (myšlen Albrecht z Valdštejna, poznámka JA) a jistě že tyto památky budou u příležitosti krvavého výročí (smrti Albrechta z Valdštejna, poznámka JA) hojně vyhledávány (přednáška), ale v zájmu je možno shlédnouti ještě množství uměleckých pokladů nesmírné ceny. Jsou to sbírky porculánu, skla, obrazů, nábytku a konečně obrovská knihovna. Již první kroky po široké chodbě zámku zanesou návštěvníka do jiného, dávno minulého světa. Se zdi dívají se portréty Valdštýnů, holandské práce¹¹¹, pod nimi stojí vyřezávaná nosítka, v nichž byl přenášen nemocný vévoda, opodál se pyšní nádherný orientální paravent, pravá báseň dřeva, slonoviny a perleti. Sbírký jsou rozmístěny v rozsáhlých sálech v prvním poschodí. Hned v prvním sále se nalézá ohromná sbírka starého čínského porculánu. Tvrdí se, že v celé střední Evropě nenajde se podobné sbírky.*

¹⁰⁹ J. V. Šimák, Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé, okres Mnichovohradištský, Archeologická komise při české akademii věd, Praha, 1930, strany 201 – 309.

¹¹⁰ Poklady na zámku, firedlantského vévody v Mnichově Hradišti, Československé slovo, 14. 4. 1933.

¹¹¹ Tvzení není úplně pravdivé, často jde o místní, ať už hradištské, nebo české umělce.

Hned vedle je jídelna, s nádherným vykládaným stropem a obrovskou vyřezávanou kredencí plnou holandského porculánu¹¹². Jídelnou vchází se do rozkošného pokoje rokokového. Všude porculán, tentokrát mišenský. Následuje prostorný přijímací sál, jehož stěny kryjí obrovská plátna loveckých scén ze zdejšího okolí vytvořené předními holandskými mistry.¹¹³ V sále visí také nádherné gobeliny nesmírné ceny.¹¹⁴ Ve skříních je uložen starý mišenský porculán. Další místností je kuřácký sál se štukovým stropem¹¹⁵ a drahocenným benátským lustrem, stěny jsou ozdobeny obrazy italských mistrů.¹¹⁶ U oken stojí miniatury svatého hrobu v Jerusalémě a jednoho egyptského kostela¹¹⁷ provedené ze dřeva, slonoviny a vykládané perletí. Na stolech je rozložen mišenský porculán. Z prvních dob v čínských motivech. Také ve skříní je stará Míšeň. V pracovně, jako ve všech ostatních sálech nalézá se vzácný nábytek. Vyřezávaný a množství nejružnějších předmětů svědčících o tříbeném vkusu majitelů. Tuto řadu sálů uzavírá kabinet, v němž se roku 1843¹¹⁸ sešli ruský car, rakouský císař a pruský král¹¹⁹. Pokoj je zachován v původním stavu. Na stěnách visí staré malby – Brandl, Holbein a holandští mistři.¹²⁰ Strop i stěny jsou silně zlaceny.

Ovzduší těchto místností plných uměleckého nábytku, porculánu, skla a obrazu minulých věků a množství starých, vzácných drobností dovede v návštěvníku vyvolat tak silné kouzlo dávných dob, že mimoděk zapomíná, že venku za vysokými okny se píše rok 1933.

Ve druhém křídle jsou umístěny bohaté sbírky zbraní všech věků a národů a obrovská knihovna. Ve zbrojnici lze shlédnouti ty nejroztodivnější zbraně. Návštěvník žasně, čím vším se kdy lidé vraždili a kolik píce vynakládali na zhotovení vražedných zbraní. Jsou tu

¹¹² Zde se autor dopustil drobné záměny porcelánu za fajáns.

¹¹³ Autorem těchto maleb je Jiří Hisler, který překreslil obrazy z obrazárny, avšak ani u originálů se nejedná o přední holandské mistry.

¹¹⁴ Gobelíny bohužel dnes již na zámku skoro žádné nenalezneme.

¹¹⁵ V místnosti této a ve vedlejší lovecké, se dlouhá léta nacházely fresky, ty však byly zamalovány a znova objeveny až při rekonstrukci v polovině 90. let 20. století, proto autor spatřil pouze bílé štukové stropy.

¹¹⁶ Autorství je opět připisováno Jiřímu Hieslerovi, obrazy maloval dle předlohy od Jiřího Habermanna

¹¹⁷ Žádný egyptský kostel se v inventáři zámku nenacházel. Co se však v této místnosti zmiňuje, byl model chrámu a kaple Božího hrobu v Jerusalémě. Pravděpodobně šlo tedy o kapli.

¹¹⁸ V tomto případě se jedná o naprostý omyl. Schůzka se odehrála o deset let dříve.

¹¹⁹ Zástupce Pruska v době schůze byl korunním princem, nikoliv králem.

¹²⁰ Opět se můžeme tázat po zdroji této informace. J. V. Šimák by jistě Brandla a Holbeina nezapomněl zmínit.

tarasnice, hmoždíře, pušky staré a orientální, stinací meče, celé stovky jezdeckých bambitek, památky po Albrechtu z Valdšýna, sudlice, píky, kuše vykládané slonovinou, meče a šavle.

Rovněž umělecky vykládané válečné korouhve ze 16. století. Krunýře ze století třináctého a množství jiných věcí z oboru válečného řemesla. Jsou tu však také skvělé vykopávky ze starého Řecka¹²¹ a zase porculán čínský a mišenský. Za zbrojnicí se nalézá ve čtyřech sálech knihovna.¹²² Čítá 22 tisíc svazků ze všech oborů literatury, z toho je velký počet vzácných rukopisů, často unikátů nesmírné ceny. Je tu dílo Pavla Skály ze Zhoře s datem 1093¹²³, Pešiny z Čechorodu z roku 1667, Veleslavinský historický kalendář z roku 1590 a více jiných klenotů historické literatury. Sbírky s knihovnou mají ohromnou cenu, jen pro pojišťovny byly odhadnuty na více jak 50 mil. Kč. Jejich cena umělecká a historická nedá se však ani penězi vyjádřit. Škoda, že jsou poměrně málo navštěvovány, ač jsou veřejnosti přístupné.

Je pochopitelné, že každý z prezentovaných textů si všímal trochu něčeho jiného – úkolem průvodců bylo na zámek nalákat co největší počet návštěvníků, vybírali tedy to nejzajímavější, co by oko návštěvníka památky mohlo zaujmout. Většinou se jednalo o kratší texty, které neměly snahu o prezentaci všeho, co bylo na zámku k dispozici. Občas se dopouštěly i mystifikace, ba dokonce lži, jen aby zámek vypadal lépe.

Naopak přístup Josefa Vítězslava Šimák musel být precizní, jednalo se o oficiální práci, která měla zachytit památky dané lokality v co nejucelenější a nejširší podobě. Díky jeho seznamům, fotografiím a náčrtkům můžeme porovnat, jak byl zámek vybaven před zestátněním a po rozvozu mnoha předmětů po celé Československé republice.

¹²¹ A z doby Římské říše.

¹²² Ve třech sálech, nikoliv ve čtyřech.

¹²³ Jak autor přišel k tomuto datu, bylo záhadou.

6. 6. Indicko – egyptská sbírka

Na zámek ještě roku 1937 přibyla sbírka asijská a egyptská. Hrabě Arnošt z Valdštejna procestoval mnohé země asijské, zamířil i do Egypta a ze svého putování si přivezl množství artefaktů. Tyto pamětihodnosti pak Valdštejnové nechali přemístit právě na Mnichovo Hradiště, čímž byl zámek obohacen ještě o další unikátní sbírkový fond. Dokonce o tomto počínu referoval dobový tisk.

Krátký článek z časopisu Věc Československá informoval, že: *„Tyto dny byla do Mnichova Hradiště převezena z Prahy velká indická sbírka, která obsahuje vzácné památky na cestu rodu hrabat z Valdštejna do Indie. Je umístěna v mnichovohradištském zámku a znamená velké obohacení sbírek, jež představují milionové hodnoty. O nové sbírce, která je umístěna ve čtyřech sálech zámku se mluví jako o jedinečné u nás. Při přepravě byla uložena ve 30 bednách a jen dopravné stálo 6000 Kč.“*¹²⁴

O přenesení této sbírky nacházíme zmínku i v městské kronice. Kronikář šířeji zmiňuje cestu Arnošta Valdštejna po Asii. Ta proběhla mezi lety 1869 – 1872 a dozvíme se i, co vše samotná sbírka obsahovala: *„Zlaté mince, různé ozdobné krabičky ze vzácných dřev voňavých, z papírové hmoty vyrobené prototypy obyvatel Asie, části mumii, mumifikované části zvířat, drahokamy – surové i broušené, vykopávky, zbraně, hudební nástroje, orientálské šperky, jídelní náčiní, tropické preparované části rostlin a tropická semena, různé modloslužebné nářadí, sošky, pohanské bohy představující pitoreskních forem, dětské hračky a části oděvů.“*¹²⁵ Kronikář ještě jedním dechem dodal: *„Že sbírka tato skutečné cenné museálnosti chová svědčí bytelné dubové skříně, vitriny ve kterých jsou (předměty poznámka JA) uskladněny...“*¹²⁶

Ve stejném roce se JUDr. Karlu Waldsteinovi dostalo potvrzení, že zámek byl vyčleněn z pozemkové reformy pro svou kulturní a historickou hodnotu a že vlastník, tj. JUDr.

¹²⁴ Vzácná sbírka do Mnichova Hradiště, Věc Československá, rok 1937

¹²⁵ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, s. 493.

¹²⁶ Tamtéž.

Karel Waldstein, se o zámek řádně staral a díky této péči byla památka v dobrém stavu a vlastník do objektu investoval peníze.¹²⁷

6. 7. Situace od Mnichovské smlouvy do roku 1945

Co velmi ztížilo návštěvu a prohlídky zámku, byl rok 1938, respektive rok 1939. Z Mnichova Hradiště se ze dne na den, po obsazení pohraničí nacistickým Německem, stalo město hraniční. Státní hranice s Třetí říší začínala několik málo kilometrů za samotným městem.

Místní muzejní spolek choval starost o zámecké, soukromé valdštejnské sbírky. Žádal proto o direktivu, jak se k nim, v době překotných změn, zachovat.¹²⁸ Tento moment byl velmi zajímavý, protože muzejní spolek se tázal, jak naložit se soukromými sbírkami, nikoliv se svými vlastními.

Zprávu musíme interpretovat v době, kdy vznikla – tj. koncem listopadu roku 1938. Valdštejnové sídlili v Doksech, ve městě, které již nyní bylo přičleněno k nacistickému Německu, ale Mnichovo Hradiště se stále nacházelo na území okleštěné Československé republiky. Ze zprávy vyčteme i pohnutky, které předsedu okresního muzejního spolku k napsání dopisu vedly: „*Aby snad nebyly neprávem někam zcizeny, nebo někam zašantročeny,*¹²⁹ *či vyvezeny za hranice státu.*“¹³⁰

Po nacistické okupaci a zřízení Protektorátu Čechy a Morava armádě posloužil i zámek. Některé jeho části, naštěstí ty s menší historickou hodnotou, obsadil wehrmacht.¹³¹

Státní památkový úřad se okresního úřadu v Mnichově Hradišti dotázal, zdali nedocházelo, po změně režimu (psal se květen roku 1939), k změnám v interiérech zámku. Odpověď okresního úřadu byla zamítavá, vše mělo být na svých místech.¹³²

Z prohlídky, která se na zámku uskutečnila roku 1944, se dozvídáme toto: v přízemí zámku se nacházelo indické muzeum ve třech místnostech, v jedné místnosti bylo

¹²⁷ NA, f. SPS, karton 347, dopis pro Ústřední ředitelství velkostatků ze dne 22. 10. 1937.

¹²⁸ Tamtéž, dopis Muzejního spolku Památkovému úřadu ze dne 28. 11. 1938.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž – druhá strana dopisu.

¹³¹ NA, f. SPS, karton 348, je zde dochováno jednání mezi správou velkostatku a wehrmachtem.

¹³² NA, f. SPS, karton 347, dopis Památkového úřadu pro okresní úřad v Mnichově Hradišti ze dne 17. 5. 1939.

muzeum okresní, 3 prostory sloužily jako kancelář správy velkostatku, tři místnosti-kuchyně, ložnice, šatna a dále se zde nacházel archiv, který ale měl být přemístěn do konce října roku 1944. V prvním patře se nacházely reprezentativní sály a byty pro valdštejnské zaměstnance.

A skoro celé druhé patro pak zabral wehrmacht. Upozorňovalo se ovšem na skutečnost, že i ve druhém patře se nacházel vzácný a cenný mobiliář v několika místnostech a právě tyto místnosti by měly být z potřeb armády vynechány. Explicitně se v popisu zmiňovala například místnost upomínající na rok 1833 a schůzku tří mocnářů. Vedení velkostatku navíc podotýkalo, že místnosti v prvním patře jsou malé a že přesunout všechn nábytek by byl úkol nesnadný¹³³.

¹³³ NA, f. SPS, karton 347, korespondence mezi správou velkostatku a armádou.

7. Rok 1945

Rok 1945 byl jedním z přelomových a důležitých historických letopočtů nejen v českých dějinách, ale i v historii mnichovohradištského zámku. Není prostor se v této práci zabývat obrovskými změnami ve struktuře obyvatel, transferem majetku v obnovené, ale přesto úplně jiné Československé republice.

JUDr. Karel Waldstein (nyní již opět bez šlechtického titulu, který mohl používat za doby protektorátu) byl označen za Němce, tudíž se na něj vztahovaly dekrety prezidenta Edvarda Beneše o vyvlastnění majetku Němců, kolaborantů a zrádců.

Dodnes rok 1945 v českých dějinách jitrí emoce a vyvolává ne jeden spor nejen v akademické obci. Je dokázané, že majetky některým bývalým šlechtickým majitelům byly vyvlastněny naprosto po právu, jejich kolaborace s nacistickým režimem byla nesporná¹³⁴, ale máme zde skupinu aristokratů, kteří se proti rozhodnutí o konfiskaci odvolali a snažili se svůj majetek, někdy s větší úspěšností, jindy zase s menšími výsledky, bránit.¹³⁵

O analýzu několika soudních sporů se pokusil, myslím si velmi zdařilou a fundovanou sondou, právník Josef Benda v knize Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989¹³⁶. U každého rodu předkládá právní rozbory, na jakých základech jim byl majetek zabaven. Práce nabízí vhled do problematiky rodin Rohanů, Des Foures Walderodů, Harrachů, Thun - Hohensteinů a dalších rodů, bohužel ale valdštejnský případ zpracován nebyl.¹³⁷

Faktem je, že v Mnichově Hradišti byl návrat k Československé republice přijat vřele, s velkými ovacemi. Město to bylo ryze české. Jen na návrší stál zámek, jehož majitelem byl Němec.

¹³⁴ Jako například František Oldřich Kinský, Kamil Rohan a další...

¹³⁵ Jako například Karel Evžen Czernin.

¹³⁶ Josef Benda, Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989, Tuláček, Praha, 2013

¹³⁷ Tamtéž

Došlo tedy k zapečetění stavby, aby se neprojevila lidská chamtivost a někde se nepřisvojil něco, co mu nepatřilo, jak bývalo v tuto přelomovou dobu zvykem. O osud sbírek se postaral jak kustod muzea Jan Touš, který se snažil rozkrádání zabránit a vybavení zachovat pro potřeby státu¹³⁸, tak i někteří loajální valdštejnští zaměstnanci, kteří nedopustili, aby se z objektu vynášely cennosti.

Jaký byl stav zámku roku 1945, nám sděluje protokol sepsaný Místním národním výborem v Mnichově Hradišti koncem června 1945. Píše se zde mj.:

„Mnichovohradištský zámek, dříve majetek Němce DRA K. Waldsteina, se svými uměleckými a historickými sbírkami, byl ihned v převratových dnech místním národním výborem zajištěn a vzat do ochrany. Přístupy ke sbírkám byly zapečetěny.

Předměty a zvláště obrazy nalézající se v chodbách a které nebylo možno nikam jinam uložit a uzavřít byly podrobně sepsány a označeny. Místní národní výbor ustanovil, že přístup ke sbírkám mají jen a vždy společně člen nár. výboru Václav Fišer, měst. úř. J. Touš a dosavadní ředitel správy panství ing. Josef Fanta, u kterého jsou uloženy klíče... Dne 20. června t.r. navštívil zámek a jeho sbírky prohlédl přednosta Státního památkového úřadu v Praze, dr. V. Wagner... aby bylo umožněno nutné a časté větrání a čištění místností a sbírek, bylo ujednáno, že přístupy zůstanou rozpečetěny a klíče svěřeny dále ing. Josefu Fantovi ... inventáře sbírek a ostatních předmětů v zámku nejsou a není známo, kde se nalézají.

Inventáře snad dříve sestavil valdštejnský archivář Němec Dr. Bergl, který prý je nyní v Zahrádkách u Teplé. Zhotovení nových inventářů vzhledem k rozsahu sbírek a odborné jejich sestavě není místnímu národnímu výboru možné.“¹³⁹ Dále se v přípisu žádá, aby byl seznam co nejdříve proveden, a byl uveden i správce zámku, a to ing. Jaroslav Kunovský z Prahy.

¹³⁸ MMMH, Kronika města Mnichova Hradiště, s. 579.

¹³⁹ MMMH, f. Místní národní výbor, záznam o stavu zámku z 5. 6. 1945.

O tom, jestli byla konfiskace akt právní, či se naopak právo porušilo, se vedly spory až do 90. let 20. století. Je pravdou, že JUDr. Karel Waldstein měl určité zásluhy, které by mu měly pomoci při restituci majetku do jeho rukou, ale spory, které byly po válce otevřeny, nebyly do roku 1948 dokončeny a znovu se rozhořely až po roce 1989.

Každá mince má dvě strany. Když čteme knihu amerického historika Eagle Glassheima *Urození nacionalisté*, vyzní z ní, že Valdštejnové, hlavně tedy Adolf Waldstein, se profilovali jako příslušníci spíše německého šlechtického okruhu.¹⁴⁰

Srovnáme-li toto tvrzení s titulem *Tisíc let Valdštejnů v Čechách*, což jsou rozhovory novináře Rudolfa Steindla s vnukem JUDr. Karla Waldsteina Karlem Albrechtem Waldsteinem, spatříme naprosto odlišný obraz posledního majitele hradištského zámku. Člověka, který žil v těžké době, který se ale i přes všechny nesnáze velké historie snažil pomáhat místním lidem, najednou vznikla úplně jiná percepce vyvlastnění valdštejnského majetku, ve které již konfiskace není na první pohled tak ospravedlnitelná a přímočará. Najdeme zde několik sporných momentů, se kterými se tehdejší systém musel vyrovnat.¹⁴¹

Karel Waldstein tedy zůstal v Československu, kde byl v létě nasazen na letní práce na pole a zároveň se soudil se státem o svůj bývalý majetek. Nakonec rodinu odvezl do Vídně a zůstal v Československu sám. Spory byly přerušeny jeho odchodem do zahraničí a změnou režimu po únoru roku 1948.¹⁴²

Do vlastnictví státu tedy připadl i zámek v Mnichově Hradišti včetně vzácných sbírek. Začala se tedy psát jeho nová historie. V této době se měnil charakter využití památek. Mnohé objekty, spíše menší, či dle soudu mocných nezajímavé, se staly domovy důchodců, začaly je využívat školy, místní výbory, ROH, zemědělské podniky, v tom lepším případě byl daný objekt určený k/ke prezentaci dob minulých a otevřen veřejnosti. Takto bylo vybráno 48 památek a ty měly představovat život na bývalých feudálních sídlech, samozřejmě s určitým akcentováním nového chápání role šlechty v historii.

¹⁴⁰ Eagle Glassheim, *Urození nacionalisté*, Praha, 2012, s. 112

¹⁴¹ Karel Albrecht Waldstein – Wartenberg, *Tisíc let Valdštejnů v Čechách*, Iris, Bratislava, 1998

¹⁴² Tamtéž, s. 31 – 70

Vznikly tzv. svozové zámky, což v praxi znamenalo, že z objektů, které byly určeny pro ne-kulturní účel, bylo vybavení svezeno do jiného sídla. Většinou takto jeden objekt pojal zařízení několika zámků.¹⁴³

V horším případě se vybavení prodávalo jako vybavení bez historické ceny. V zámcích pak vznikaly tzv. bytové expozice, nejlépe ukazující starší historii¹⁴⁴ a slohově či charakterem stejnorodé. Právě kvůli tomuto schématu z Mnichova Hradiště zmizely artefakty upomínající na Albrechta z Valdštejna, které byly převezeny na Frýdlant, tento převoz bude ještě v práci podrobněji zmíněn.

I zámek v Mnichově Hradišti neměl svůj osud v roce 1945 jistý. Ač byl přístupný veřejnosti, nebyl tedy problém ho pouze převzít a pokračovat v prohlídkách, objevily se názory na jeho jiné využití. Sice se jednalo o unikátní barokní památku, která ale trpěla a trpí tím, že neměla a nemá dobrou propagaci, a tudíž není veřejnosti známá, proti například Karlštejnu, Lednici, Sychrovu a dalším vyhlášeným památkám. Z této pohnutky pak vyšly nápady, jak jinak by zámek mohl sloužit lidu.

Okresní muzeum agitovalo za zachování zámku pro veřejnost, včetně jeho zpřístupnění. Zajímavé bylo, že ve skoro všech dopisech se objevilo spojení valdštejnský/ waldstejnský zámek, který ale byl založen Václavem Budovcem.

Jaké zděšení museli místní činovníci pociťovat, když se projednával návrh, aby zámek využívala armáda, můžeme poznat z dopisu Josefa Dusila¹⁴⁵, významné postavy a emeritního rady okresního výboru.

¹⁴³ V případě Mnichova Hradiště to bylo vybavení z celkem 13 objektů – ne samozřejmě veškerého mobiliáře staveb, ale někdy se dovezlo pouze několik předmětů.

¹⁴⁴ Paradoxní situace nastala v případě sídel, které byly v dobrém technické stavbu, již s elektrifikací, vodovodem etc. a ty mohl stát využít ihned, nebyla potřeba jejich rekonstrukce – sloužily jako domovy důchodců, školy, školicí střediska, dětské domovy. Jako příklad nám mohou sloužit valdštejnské Doksy, či u Mladé Boleslavi se nacházející Stránov, ale takovýchto objektů bylo po republice velké množství.

¹⁴⁵ NA, f. SPS, karta 347, dopis Josefa Dusila Státnímu památkovému úřadu v Praze ze dne 31. 8. 1946.

Ten psal 31. 8. 1946 výše zmíněnému dr. Václavu Wagnerovi, přednostovi státního památkového úřadu toto: „...abyste ráčil učinit potřebné opatření, aby nebezpečí to bylo odvráceno. Píší Vám důvěrně sám, nechci, aby kroky ty podnikalo okresní muzeum, jemuž by to měla za zlé nynější správa města, která má za to, že vojenská posádka je pro město důležitější než muzeum, aniž by si uvědomila, že tato může zde být pouze dočasně, kdežto waldštýnský zámek zde zůstane trvale.“¹⁴⁶ Bylo pozoruhodné, že J. Dusil psal za sebe, přitom o tři měsíce dříve byl podepsán i na dopise od okresního muzea, adresovaného památkovému úřadu.

Co se za tu dobu změnilo, bohužel ze spisů není zřejmé. Dokonce už proběhla prohlídka zámku s vedením posádky a města, kde se dohodli na tom, že zámek bude rozdělen na dvě části – jedna bude sloužit vojákům, ve druhé se shromáždí valdštejské sbírky a sbírky okresního muzea. Pro přístup do těchto sbírek navíc bude zřízen speciální vchod. Josef Dusil nám dal jednoznačnou představu, proč nechce, aby se posádka na zámku usídlila, uvedl tyto důvody: „...by vojáci park i zámek v krátké době k nepoznání zničili... vojenská posádka jest teprve asi rok ve městě zdejších a umístěna jest v tovární budově, která pro ni byla upravena. Za tu krátkou dobu ještě tovární objekt – jak vojíni sami se netají – tak zamořen hmyzem, tj. štěnicemi, že domácími prostředky nelze to vůbec vyhubiti. To přeneslo se i do jednoho z místních hotelů, kde vojenské osoby občas přespávali(!)...“¹⁴⁷ Uvedl i hořekování hoteliéra, kolik ho stálo vyhubení štěnic po návštěvě vojáků a že jim již nikdy pokoje nepronajme a své psaní uzavřel J. Dusil konstatováním, že by vojáci štěnice do zámku určitě přenesli též, a ty že by cenné sbírky znehodnotily, poškodily, ba i zničily.

Místo toho Dusil navrhl přesunout osoby z okresního chudobince na venkov a uvolněný objekt využít pro ubytování vojenské posádky. Jedním dechem dodal, že v chudobinci byly koupelny, isolační místnost, umývárny a velká zahrada, kde všechny stromy pomřely, tudíž by si tam vojáci mohli zřídit cvičiště.¹⁴⁸

Jednání místního národního výboru bylo krajně zarážející, protože se vědělo o obrovské hodnotě památky a předpokládalo se její kulturní vyžití, nikoliv zřízení cvičiště

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

pro armádu. Po vzniku Národní kulturní komise vytipovala tato komise, jak již bylo uvedeno, 48 památek hodných národní ochrany pro svou kulturní a historickou cenu, které by měly být otevřeny pro veřejnost. Mezi barokními objekty byl pro celkovou dispozici zařazen i mnichovohradištský zámek.¹⁴⁹

Po převzetí zámku do správy Národní kulturní komise¹⁵⁰, tj. oficiálně 1. 5. 1947, správa zámku skutečně pod NKK přešla. Později byl objekt zpřístupněn tím způsobem, že se zde působil průvodce a prohlídky zámku byly pravidelné, nikoliv na objednávku. V prostorech bez památkového charakteru měla být zřízena síň Václava Budovce z Budova, dále pak expozice o stavovském povstání na počátku 17. století. V bývalé konírně měly být vystaveny kočáry, koňské postroje a jezdecké potřeby.¹⁵¹ Objekt byl zpřístupněn tak, jako to bylo běžné za Valdštejnů, tj. první patro a část druhého patra. Ke vzniku expozice kočárů nedošlo.

Nakonec tedy Mnichovo Hradiště bylo zvoleno za zámek, který bude určen širší veřejnosti a zároveň, díky poměrně velké kapacitě několika stavení u zámku a vlastní budovy zámku byl objekt určen jako svozový. Kolik toho musel najednou zámek pojmout, o tom svědčí Protokol o odevzdání záznamů operativně technické evidence/inventárních soupisů/¹⁵² - ten byl sice až z roku 1959, ale našli bychom v něm seznam původních (v té době by už se dalo říci zbylých předmětů hradištských) a počet svozů: celkově bylo na Mnichovo Hradiště umístěno více než 1800 svozových předmětů a to ze zámků: / název zámku a množství předmětů/ Domousnice (13), Grabštejn (308), Horky (133), Houska (35), Jemniště (5), Libochovice (9), Přerov nad Labem (9), Roudnice nad Labem (23), Stádlec (31). Stránov (47), Sychrov (2), Szalatnay – byt v Praze (6), Zahrádky (1205).

¹⁴⁹ Kristina Uhlíková, Národní kulturní komise, Ústav dějin umění AV, Praha, 2004, s. 76 .

¹⁵⁰ Národní kulturní komise, orgán, který měl na starosti správu památek, za zakladatele je považován dr. Wirth, více o dějinách NKK in: Kristina Uhlíková, Národní kulturní komise, Ústav dějin umění AV, Praha, 2004

¹⁵¹ Tamtéž, s. 197.

¹⁵² NA, f. SPS – dodatky, k. 89, Protokol o odevzdání operativně technické evidence ze dne 12. 8. 1959.

8. Běžný provoz na zámku v Mnichově Hradišti do roku 1947

8. 1. Nájemci na zámku

Zámek v této rozjitřené době nebyl pouze institucí kulturní, ale noví majitelé se museli vypořádat s tím, že zde bydleli nájemníci, jak bývalí valdštejnští zaměstnanci, kteří pracovali na zámku, tak zaměstnanci správy valdštejnských statků. Jak se brzy ukázalo, toto soužití nové garnitury se „starými kádry“ nebylo oboustranně příjemnou záležitostí. Zaměřím se více na tři případy nájemců, kdy došlo k určité kolizi ve vztazích mezi státem, respektive mezi novou správou objektu a původními nájemníky, k ostatním nájemníkům pouze dodám, že zde nedocházelo k výraznějším problémům, řešily se spíše případy toho charakteru, že obývaný byt je příliš veliký pro daný počet osob, či kolik se mělo platit na nájemném.

8. 1. 1. Růžena Andrejsková

Prvním nájemníkem, kterého bych rád zmínil, byla slečna Růžena Andrejsková. Tato dáma se nikdy neprovdala, takže, i když ji bylo přes 70 let, stále ji v oficiálních dokumentech oslovovali slečno. Jak se brzy ukázalo, slečna Andrejsková se stala fenoménem, který značným způsobem, zasahoval do chodu a života objektu. Jak již bylo zmíněno, jednalo se o postarší osobu, která téměř celý život, přesněji od roku 1903 do roku 1945, pracovala na zámku pro Valdštejny. Její poslední uplatnění byla pozice klíčnice.¹⁵³ Po konfiskaci objektu¹⁵⁴ se stala zaměstnancem Národní správy a posléze Národní kulturní komise.

Z písemností vyplývá, že její přítomnost působila rušivým dojmem. Vzhledem k určeným bezpečnostním předpisům či pro bezproblémový průběh prohlídek by neměla bydlet v místnostech, určených k prohlídkám návštěvníků či v jejich bezprostřední blízkosti.

¹⁵³ NA, f. SPS, karton 348, dopis Růženy Andrejskové pro ONV v Mnichově Hradišti ze dne 4. 5. 1953.

¹⁵⁴ K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 46.

Proto existovala obrovská snaha slečnu Andrejskovou vystěhovat ze zámku. Jako argumenty správa zámku uváděla právě to, že R. Andrejsková byla již 75letá osoba, pravidelně zapomínala, například zamykat zámek (ale svůj byt nikdy nezapomněla zamknout, psala správa zámku jízlivě o soužití se sl. Andrejskovou¹⁵⁵). Navíc obývala komůrku mezi výstavními místnostmi¹⁵⁶, což přinášelo další těžkosti. Jako příklad může sloužit to, že ráda poslouchala rádio, které ale pro nedoslýchavost měla puštěné velmi nahlas, což samozřejmě rušilo při prohlídkách. Stalo se i to, že odjela z bytu pryč a po celou dobu její nepřítomnosti musel být vypnut elektrický proud, aby rádio nehrálo, které zapomněla vypnout. Její místnost byla zamčena a nikdo se nedostal dovnitř, aby přehrávač vypnul.¹⁵⁷

Kastelánovi se též nelíbil způsob, jakým se R. Andrejsková vyjadřovala o bývalé šlechtě. Dokonce hovořila i k návštěvníkům, ba i poskytovala rozhovory tisku, kde se nezdráhala používat slova jako Excellence a Jejich milost, a charakter toho, co říkala, neodpovídal tehdejšími představami o bývalé „vykořisťovatelské třídě“ a oficiálnímu průvodcovskému textu.¹⁵⁸

Za zmínku stál i jeden poměrně zarážející argument pro přestěhování sl. Andrejskové. Správa zámku psala, že ve své místnosti nemá slečna záchod, vykonávala tedy potřebu do nočníku a ten nosila přes chodbu ven, kde již běžně stála skupina návštěvníků obdivujících zámecké komnaty, což u útlocitnějších návštěvníků vzbuzovalo negativní emoce.¹⁵⁹

Podotýkalo se i to, že v pronájmu měla i dvě místnosti v přízemí zámku, kde ale skladovala pouze staré haraburdí, pro které se tam nemohla nastěhovat.¹⁶⁰ R. Andrejsková zase naříkala na to, že celý život žila na zámku, byla na něj zvyklá a stěhovat se nechtěla, navíc měla uzavřenou smlouvu na neurčito, tudíž ji nikdo nemohl

¹⁵⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis kastelána Nešpora, stěžujícího si na R. Andrejskovou SPS ze dne 3. 9. 1953.

¹⁵⁶ Jednalo se o místnost, která se dnes nazývá předpokojem hraběnky.

¹⁵⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis kastelána Nešpora, opět si stěžujícího na R. Andrejskovou SPS ze dne 3. 11. 1953.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž, dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS ze dne 22. 2. 1954.

za zámku vystěhovat. Byt také měl být poskytnut bez nájmu, snaha zpoplatnit jí pobyt na zámku tedy z důvodu dodržení starých smluv ztroskotala.¹⁶¹

Takto zněly oficiální spisy a stížné listy, proč nemohla být Růžena Andrejsková ubytována na zámku. Ale existuje i teorie, že ona senilní vůbec nebyla, ale naopak díky ní se mnohé cennosti a zámecké vybavení během let 1945 až 1948 zachovalo, jak na to vzpomínají pamětníci.¹⁶²

Nakonec došlo ke kompromisu, slečna Andrejsková byla přestěhována do přízemí zámku, vystěhována ze zámku totiž díky předpisům být nemohla¹⁶³, a jí uvolněná místnost se mohla plynule začlenit do návštěvnického okruhu¹⁶⁴, poté, co prošla adaptací, aby připomínala předpokoj hraběnky.

8. 1. 2. Ing. Josef Fanta

Druhá osobou byl bývalý valdštejský správce ing. Fanta. Ten s rodinou obýval druhé křídlo zámku, kde měl přidělený velkorysý služební byt, v přízemí zámku se nacházela jeho kancelář a zároveň využíval část zámecké konírny. Též se objevila snaha ho vystěhovat. Jeho přístup kvěcem úředním by se dal shrnout do věty: „Nikam se stěhovat nebudu, na oficiální nařízení nereaguji, když už na ně odpovím, tak mám pádný důvod, proč se stěhovat nemohu.“ Ač byl několikrát upozorněn, že maří úřední nařízení, nevystěhoval se.

Až hrozba zásahu Státní bezpečnosti ho donutila podřídit se rozhodnutí státní moci.¹⁶⁵ Jeho byt měl připadnout novému správci, panu Fajmonovi, a částečně jako depozitář pro svozový nábytek, který byl v tu dobu uskladněn v nevyhovujícím, vlhkém přízemí. Nejvíce absurdní na celé situaci byl fakt, že ing. Fanta vlastnil hned naproti zámku nemovitost, kde ale žili nájemníci.

¹⁶¹ NA, f. SPS, karton 348, dopis Růženy Andrejskové pro ONV v Mnichově Hradišti ze dne 4. 5. 1953.

¹⁶² Rozhovor s paní Plaňanskou, 7. 12. 2014.

¹⁶³ NA, f. SPS, karton 348, dopis SPS správě zámku v Mnichově Hradišti ze dne 5. 11. 1953.

¹⁶⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS ze dne 10. 11. 1954.

¹⁶⁵ Korespondence mezi ing. Josefem Fantou a správou zámku je uchována v NA, f. SPS, k. 348.

Ing. Fanta byl osobou poměrně rozpínavou. V nájmu měl mít jednu kolnu před zámeckou jízdárnou. Jaký byl skutečný stav, se dozvíme z žádosti o propůjčení skladiště pro traktorovou stanici. V té se psalo 28. 11. 1950: *„Tato zažádala na oblastní můj inspektorát a propůjčení příhodného skladiště pro prozatímní uskladnění různých hospodářských strojů do doby než postaví skladiště svoje, tj. na dobu asi 1/ 2 roku. Jelikož toto uskladnění jest ve vyšším zájmu státním doporučuji žádosti této vyhověti a navrhuji proto tyto účele 3 kůlny, které nachází se před zámeckou jízdárnou vedené pod č. p. 148. Kůlen jest tam celkem 7 a veškeré používá pan ing. Fanta, ačkoliv pronajatou z nich má jen jednu jakožto garáž. Pronajetím těchto kůlen docílíme jejich vyklizení p. Fantou...“*¹⁶⁶

První nařízení o vystěhování ze zámeckého bytu dostal správce v roce 1949, kdy zakoupil nemovitost naproti zámku,¹⁶⁷ později mu byl dokonce nabídnut náhradní byt v místnostech, kde původně byla umístěna kancelář Ligy proti TBC,¹⁶⁸ ale, jak bylo popsáno výše, správce se bytu jen tak nevzdal, k vystěhování z bytu došlo až 1. 9. roku 1952.

Existovala i myšlenka vytvořit na zámku místnosti pro potřeby divadelního semináře, právě z uvolněných prostor po p. Fantovi. Bohužel divadlo v té době nebylo v nejlepším stavu, k realizaci tohoto scénáře nakonec nikdy nedošlo, divadlo sloužilo pouze jako sklad...

8. 1. 3. Ostatní nájemníci

Z jednoho dopisu pojednávajícím o stavu stěhování ing. Fanty se ještě dozvídáme, jak byly v té době využity památky. Národní kulturní komise upozorňovala na to, že z barokní saly terreny by mělo být neprodleně vyklizeno obilí.¹⁶⁹ Pro potřeby skladu obilí totiž byly vyhrazeny pouze konírny a jízdárna, nikoliv letohrádek. Vzhledem k množství upozornění na tento nevyhovující stav bylo zřejmé, že byl pronajímateli daný stav vcelku lhostejný.

¹⁶⁶ Tamtéž, dopis oblastního inspektora NKK pro NKK v Praze o propůjčení skladišť ze dne 15. 12. 1950.

¹⁶⁷ Tamtéž, ze dne 6. 12. 1949.

¹⁶⁸ V č. p. 149.

¹⁶⁹ NA, f. SPS, karton 348, dopis oblastního inspektora NKK pro NKK v Praze ze dne 6. 12. 1951.

Přitom správa zámku, po podání žádosti o uskladnění obilí, vypsalala podmínky, za jakých mohlo být obilí v budovách kolem zámku skladováno. S ohledem na historický ráz budov, či na to, že cesty budou příjezdy aut s obilím trpět.¹⁷⁰

O rok dříve nepovolila NKK umístění budovatelské výstavy v sale terreně s poukazem na to, že se jedná o stavbu architektonicky výjimečnou a významnou.¹⁷¹ O bilí se skladovalo v areálu zámku ještě následujících několik let, o čemž svědčí i zkazka při výzvě k odstranění drůbežárny a holubníku, které bez potřebného povolení v parku vznikly. Takto situaci popisovaly úřední dokumenty: „*Těsně u skladu s obilím je zřízena slepičárna. Drůbež volně pobíhá po parkovišti a znečišťuje nádvoří...*“¹⁷²

Chov drůbeže si, jak se dále v přípise psalo, zřídil zaměstnanec muzea, aniž by požádal o povolení správu zámku. Tento jev nebyl ojedinělý. O pár měsíců později se objevilo nařízení, že se měl zrušit sklad uhlí a dříví a dále pak neohlášený chov králíků ve vedlejších budovách, tj. v č. p. 149.¹⁷³

Daný stav byl způsoben tím, že v objektech se stále ještě nacházeli nájemníci. Ti tedy objekty využívali čistě prakticky, proti čemuž se začala ohrazovat Státní památková péče, které šlo o blaho památkově cenné budovy, ne o pohodlí nájemníků. Na vyřešení těchto nešvarů apeloval také místní archiv. Jeho pohnutky ale byly trochu sobecké, plánoval totiž využít místa, kde se chovalo zvířectvo a uskladňovalo palivo, jako své depozitáře.¹⁷⁴

Na zámku bylo umístěno i skladiště Fondu národní obnovy z Liberce. Ten měl měsíčně, od 1. 3. 1947, kdy si pronajal na zámku prostory, platit 246,50 Kčs. Brzy se však ukázalo, že na rozdíl od soukromých nájemců, bude s Fondem problém. Přes opakované urgency se nepodařilo vybírat od této instituce nájem, ač pronajatou plochu využíval.

¹⁷⁰ Tamtéž, dopis ze dne 2. 8. 1951.

¹⁷¹ Tamtéž, dopis NKK pro Okresní muzejní spolek v Mnichově Hradišti ze dne 6. 4. 1951.

¹⁷² Tamtéž, dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS ze začátku října roku 1954.

¹⁷³ Tamtéž, další dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS z 15. 10. 1954.

¹⁷⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis Archivu okresu mnichovohradišského pro SPS z 16. 9. 1954.

5. 9. 1949 dorazil z Mnichova Hradiště Národní kulturní komisi stížný list právě na Fond národní obnovy. Nájemné za rok 1948, tedy za 12 měsíců, celkově čítalo 2958 Kčs. Ale fond zaplatil pouze 1726, 20 Kčs. Za rok 1949 nic. Podařilo se zjistit, že věci, které měl uskladněny v Mnichově Hradišti, byly převedeny na Sběrnou surovin v Praze, ta je dále předala firmě Zdar, ale oficiálně o pronajatých prostorech a věcech uvnitř nikdo se správou zámku nejednal.¹⁷⁵

8. 2. Archiv

Už za Valdštejnů se na zámku v Mnichově Hradišti nacházel archiv. Ten však zabíral pouze několik málo místností. To, že zde archiv byl, není žádnou překvapující skutečností. Mnichovo Hradiště bylo jedním ze správních sídel Valdštejnské rodiny.

Po roce 1945 však vznikla jiná koncepce archivů. Do Mnichova Hradiště měly být převezeny archiválie z různých sídel, především z těch, které nějakým způsobem souvisely s rodinou Valdštejnů. Toto samozřejmě znamenalo, že archiv potřeboval více a více místností. Původně pro potřeby archivu byly vyčleněny čtyři místnosti.¹⁷⁶

Státní archiv zemědělský proto požádal na jaře roku 1949 Národní kulturní komisi o postoupení dalších místností. V původní žádosti zněl požadavek na odstoupení celého středního traktu v přízemí, celkově sedmi místností a bývalých stájí. Odpověď Národní kulturní komise zněla tak, že již loni dvě místnosti pro archiv byly postoupeny, další dvě využíval jako kancelář ing. Fanta. Zbylé tři měly být adaptovány právě pro potřeby archivu. Avšak Národní kulturní komise podotýkala, že využití bývalých stájí pro potřeby archivu, vzhledem k nákladnosti rekonstrukce, se zdálo být naprosto nevhodným projektem.¹⁷⁷

Národní kulturní komise se k žádosti o uvolnění celého středního traktu postavila vstřícně. Jednak chtěla dát výpověď ing. Fantovi, resp. jeho kanceláři. V dopise se psalo, že počítali s tím, že Fanta bude dělat problémy, ale jako náhradní plán měli vymyšleno, že mu správa zámku poskytne místnosti v západní části zámku se

¹⁷⁵ Tamtéž, dopis oblastního inspektora NKK pro NKK v Praze ze dne 16. 9. 1949.

¹⁷⁶ Tamtéž, ze dne 29. 3. 1949.

¹⁷⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis ředitele Státního archivu zemědělského pro NKK, z července roku 1949.

samostatným vchodem.¹⁷⁸ V přípisu bylo zmíněno i jméno pana Širokého, který měl též pronajaty 3 místnosti, kde uskladoval tuky,¹⁷⁹ ale ten je bez problému uvolnil. Národní kulturní komise ještě dodala, že byla ráda, že se místnosti uvolní a bude zde sídlit archiv, že to přispěje k bezpečnosti samotného objektu.¹⁸⁰

Archiv se plnil postupně, někdy s obtížemi. Problémem bylo vyklizení kanceláře ing. Fanty, který se nerad vzdával svých prostor, ale stěhování také zpozdil nedostatek dřeva, tudíž nemohly být postaveny police pro archiválie. Na tuto skutečnost upozornil přípis Státního archivu zemědělského z 11. 3. 1949, aby byly neprodleně místnosti v Mnichově Hradišti připraveny, aby sem mohl být svez en archiv z pražského paláce, na jehož vyklizení naléhal Národní pozemkový fond.¹⁸¹ Během března byly archiválie převezeny, avšak jejich uskladnění, zatím, nebylo vhodnou formou. Teprve po převezení se začalo řešit, jak vlastně budou uskladněny. Navíc sem byly přemístěny též archiv a další písemnosti z Bělé pod Bezdězem.¹⁸² Archiv byl tedy zaplněn archiváliemi související s chodem bývalého valdštejského panství a velkostatku – z valdštejského paláce v Praze, Bělé pod Bezdězem, Doks, atd. O uspořádání se pak postaral místní archivář, PhDr. Vladimír Budil.

16. 5. 1949 byl přímo v Mnichově Hradišti sepsán protokol ohledně dalších možností využití zámeckých místností pro potřeby archivu. V této době pro potřeby archivu bylo vyčleněno již šest místností. V nově získaných prostorách musely vzniknout police. Tato skutečnost neplatila pouze pro jednu místnost, kam byly převezeny police z archivu, který se nacházel původně v pražském valdštejském paláci. K těmto šesti místnostem ale bylo potřeba přidat minimálně další tři, které měly být adaptovány pro archiv. V jedné místnosti se musel vybourat vchod, osadit dveře a vybourat stará 50 let nepoužívaná pec, zřídit cementový potěr na cihlovou dlažbu a vybít. Zbývalo už jen vytvořit police.¹⁸³

¹⁷⁸ NA, f. SPS, karton 348, dopis oblastního inspektora NKK pro NKK v Praze z 29. 3. 1949.

¹⁷⁹ Tamtéž, dopis pro Karla Širokého, nájemce na zámku od oblastního inspektora NKK ze dne 5. 6. 1949.

¹⁸⁰ Stejně jako poznámka pod čarou číslo 178.

¹⁸¹ NA, f. SPS, karton 348, dopis Státního archivu zemědělského pro Ministerstvo informací ze dne 11. 3. 1949.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ NA, f. SPS, karton 348, protokol o zařízení dalších místností pro archiv z 16. 5. 1949.

Prostřední místnost vyžadovala pouze vybílení a instalaci polic. Poslední pak vybílení, opravu podlahy, vybourání starých kamen a zařízení místnosti policemi. Řešila se i úprava konírny. Zástupci archivu uznali její prostory za nevhodné na skladování archivních materiálů. V posledním odstavci pak stálo, že se s policemi má chváat, aby do nich mohly být archiválie, nyní rozprostraněné na zemi, dány.¹⁸⁴

8. 3. Muzeum

V zámecké budově muzeum sídlilo již za Valdštejnů. Mělo zde pronajatou místnost. Trpělo však tím, že nemělo vlastní budovu, často se stěhovalo, umístěno bylo i na radnici, v soukromých domech a částečně na zámku.

Tento problém se podařilo částečně vyřešit po roce 1945. Druhé patro zámku, místnosti, které nebyly reprezentační, kromě několika výjimek, hledaly novou náplň. Nadále nebylo potřeba, aby sloužily jako hostinské pokoje pro potřeby šlechtické rodiny. Navíc během druhé světové války byly místnosti využity jako vojenská skladiště a kanceláře německé armády.¹⁸⁵

Částečně tedy byly po druhé světové válce pokoje druhého patra přeměněny na depozitáře. Vzhledem k množství svozových věcí bylo nutné rozšířit plochu, kde se nábytek mohl skladovat. Osud místností se sleduje v jiné kapitole této práce, pro nás je důležité to, že došlo k uvolnění druhého patra **jihovýchodního** křídla. Nábytek, který se tam nacházel, byl přesunut, bohužel za své vzala i vzácná kamna.

Tyto prázdné prostory, celkem sedm místností¹⁸⁶ (později přibýly další dvě), byly pronajaty okresnímu muzeu, kam byly částečně převedeny i sbírky zámecké. Muzeu obdrželo výměr, kolik má platit na nájemném. Z přehledu nájemníků z 18. 12. 1947 víme, že se jednalo o 629,80 Kčs, muzeum zatím nájemné neplatilo, s tím, že časem bude sníženo.¹⁸⁷ Stal se ovšem pravý opak a muzeum muselo odvádět takové nájemné, že brzy nastal problém s jeho platbou.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis MNV v Mnichově Hradišti pro NKK ze dne 18. 5. 1948.

¹⁸⁶ NA, f. SPS, karton 348, dopis MNV v Mnichově Hradišti pro NKK ze dne 18. 5. 1949.

¹⁸⁷ NA, f. SPS, karton 348, správa zámku v Mnichově Hradišti – přehled nájmů, 18. 12. 1947.

Muzeum tedy postupně začalo upravovat druhé patro zámku pro své potřeby. Později mu byla pronajata i místnost v bývalé stáji, kde měly být umístěny depozitáře.¹⁸⁸

V původních zámeckých valdštejnských sbírkách byly zastoupeny i předměty archeologického a etnografického charakteru. Ty byly postupně převedeny do sbírek jiných institucí, o čemž pojednává kapitola Rozvozy a svozy. Zde bych se zaměřil na to, co vše skončilo ve sbírkách tehdejšího okresního muzea.

Okresní muzeum vzniklo již koncem 19. století v návaznosti na velkolepou výstavu v Praze¹⁸⁹ a snaha tehdejších muzejních činníků se zaměřovala na to získat co nejvíce artefaktů upomínajících na historii Mnichovohradištska - knih, krajek, oblečení, vybavení venkovských stavení, pozůstatky prehistorické etc.

Právě po druhé světové válce došlo k obohacení muzejních expozic z původních valdštejnských exponátů. Povětšinou se jednalo o archeologické, pravěké vykopávky. Seznam toho, co vše bylo převedeno do sbírek muzea, nalezneme v dnešním Muzeu města Mnichovo Hradiště. Ze seznamu uvedu pouze zajímavější předměty, jako například: inventáře kostrových hrobů, zkamenělé dřevo, slitky bronzoviny ze zvonů z Kláštera Hradiště, stolička mamuta, pravěké nástroje, Madona z mastku z 15. století a další předměty.¹⁹⁰

9. 2. 1950 napsali zástupci muzea společně s pracovníky Státního archeologického ústavu žádost o povolení v jedné místnosti vytvořit model Drábských světniček, který vzešel z návrhu akademického pracovníka a rodáka z nedaleké vesničky Chocnějovice Jana Filipa. Model měl být vyrobený v poměru 1:15.¹⁹¹

Důvod vzniku tohoto ojedinělého modelu byl čistě praktický. Postupem času skály podléhaly erozi a dalším negativním vlivům, a tak, aby byly zachovány i pro další generace, měl se vytvořit model odpovídající tomu, jak skály počátkem 50. let vypadaly.

¹⁸⁸ NA, f. SPS, karton 348, dopis NKK pro MNV v Mnichově Hradišti ze dne 2. 3. 1951.

¹⁸⁹ K dějinám nynějšího Muzea města Mnichova Hradiště více: <http://muzeum.mnhradiste.cz/muzeum/historie>, 10. 7. 2015, 19 : 10

¹⁹⁰ MMMH, inventární kniha přírůstků č. 1, inventární záznam za rok 1945. Více předmětů je vypsáno v příloze III.

¹⁹¹ NA, f. SPS, karton 348, dopis Archeologického ústavu NKK ze dne 9. 2. 1950.

V žádosti se mj. psalo: „*Je tedy zhotovení modelu Drábských světniček naléhavou věcí přítomnosti, neboť odborné instituce i samotný kraj jsou přímo odpovědný za zachování této památky evropského významu pro budoucnost... zpřístupnění vědeckých poznatků nejširším vrstvám lidovým...*“¹⁹²

Než došlo k vydání povolení, musel místnost ve druhém patře prohlédnout odborník, který zhodnotil, zdali vůbec bylo, pro váhu modelu, která čítala více než 1 500 kg, možno něco takového zde umístit. V žádosti o prohlídku místnosti se ještě psalo o tom, že zde byla kamna, která později musela být odstraněna.¹⁹³

Národní kulturní komise zřízení modelu Drábských světniček povolila, avšak s tím, aby nebylo destruováno zámecké zdivo.¹⁹⁴ Kvůli potřebě odlehčit podlaze, musely být částečně nosné sloupky zapuštěny do zámeckých stěn. S postupem svých nadřízených úřadů ale nesouhlasili zaměstnanci správy zámku v Mnichově Hradišti. Naříkali na to, že se model instaloval i přes jejich odpor. Navrhovali, aby bylo muzeum přemístěno do přízemí budovy, kde by nehrozila taková destrukce zdiva a podlahy,¹⁹⁵ leč jejich přání vyslyšeno nebylo.

O existenci určité nevraživosti mezi správou zámeckou a muzejní nás seznamuje jednání ohledně sloučení prohlídkové trasy musea okresu mnichovohradištského a státní památkové správy, tj. zámku.¹⁹⁶ Během tohoto jednání se řešilo, že dva průvodci – jeden muzejní a jeden zámecký - znamená nadbytečné personální obsazení, že by stačil průvodce jeden – zámecký, nikoliv, že by muzejní průvodce prováděl po zámku, to správa objektu ihned zamítla.¹⁹⁷

Tímto krokem by se měla ušetřit jedna pracovní síla a zároveň pomoci odstranit pnutí mezi správcem musea a zámku. V druhé části textu se projednávalo váhové zatížení musea na první patro, se zřetelem na model Drábských světniček.

¹⁹² NA, f. SPS, karton 348, dobrozdání o potřebě vytvořit model Drábských světniček z pera doc. Böhma a dr. Rataje ze dne 20. 1. 1950.

¹⁹³ NA, f. SPS, karton 348, dopis Okresního muzejního spolku pro Československé stavební závody ze dne 25. 1. 1950.

¹⁹⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis NKK pro Okresní spolek muzejní ze dne 20. 1. 1950.

¹⁹⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis správy zámku pro Kulturní odbor KNV v Liberci, nedatováno.

¹⁹⁶ NA, f. SPS, karton 348, dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS z listopadu roku 1950.

¹⁹⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis Oblastní správy kulturního majetku pro SPS z listopadu roku 1950.

Autor dodal: „...instalace muzea váhově zatěžuje první patro, zvláště Drábské světničky. Mohlo by se jednou stát, že se toto zařízení octne v přízemí samo, ovšem s celou řadou nepříjemností. Doporučuji přešetření nosnosti stropu“.¹⁹⁸ Jednání tedy probíhala, avšak ke sloučení průvodců zámeckých a muzejních či přenesení muzea do přízemí zámecké budovy, včetně již vzniklého modelu Drábských světniček, však nikdy nedošlo.

8. 4. Průvodci

Jak již bylo napsáno, zámek byl už za Valdštejnů otevřen pro veřejnost. K jeho návštěvě lákali doboví průvodci vcelku pravidelně. Z této doby však nemáme zprávy o tom, že by se na zámku působili průvodci připravení okamžitě se ujmout zájemců o prohlídku. Spíše se jednalo o nárazové akce pro předem objednané skupiny, jak o tom referovali tištění průvodci – zámek bylo možné navštívit, ale až po objednání.¹⁹⁹

Jako průvodkyně a zároveň i klíčnice působila zmíněná Růžena Andrejsková – od konce třicátých let do roku 1945 ve službách hraběcíh, po roce 1945 pak jako státní zaměstnanec. Ale opět se jednalo o možnost návštěvy zámku na objednávku.

V červenci roku 1948 byla Růžena Andrejsková uvedena jako osoba, která správě zámku předala peníze za vybrané vstupné. Celkem za červenec zámek navštívilo pouze 440 platících návštěvníků.²⁰⁰

Až po převzetí zámku Národní kulturní komisí došlo k profesionalizaci a standardizaci průvodcovské činnosti i na zámku v Mnichově Hradišti. Byli zaměstnaní lidé, kteří měli na starosti pouze provádění po přístupných částech zámku. I v této době prováděla Růžena Andrejsková, až později, po r. 1953, odešla do důchodu. Správa zámku asi nebyla nadšená, když R. Andrejsková prováděla, protože pak prezentovala své názory jako oficiální zaměstnanec správy zámku. Jak již bylo napsáno výše, její názory se neshodovaly s oficiálním výkladem, připraveným pro návštěvníky.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tak nás o možnosti návštěvy zámku informují doboví průvodci. Prohlídka zámku byla možná, ale na objednání.

²⁰⁰ NA, f. SPS, karton 348, záznam o odevzdání peněz za vybrané vstupné od R. Andrejskové správě zámku z 31. 7. 1948.

Stav, kdy průvodci tvrdili něco, co bylo v rozporu s oficiální verzí, musela řešit Národní kulturní komise, nebyl to tedy jen problém v Mnichově Hradišti. Došlo proto k sepsání oficiálního textu, který se museli průvodci naučit. O jeho poplatnosti době svědčí již první věta: „*Po vítězství slavné Rudé armády v roce 1945 a po vítězství únorovém v roce 1948 byla u nás navždy odstraněna příživnická kasta - bývalá šlechta*“.²⁰¹

Uvedený úvod byl nosný pro všechna sídla ve správě Národní kulturní komise, následný text už představoval vlastní objekt, samozřejmě s akcentem na výchovu lidové demokratického občana. Ne vždy byl tento étos doby přijat mezi návštěvníky i průvodci kladně, takže se stávalo, že průvodci některé pasáže vynechávali, či návštěvníci, když rozpoznali, že se jedná o výklad, který slyšeli na každém sídle, žádali, aby byl vynechán.²⁰²

Oficiální text pro průvodce vypracovala pro zámek v Mnichově Hradišti až roku 1952 dr. A. Merhautová – Livorová.²⁰³

Z roku 1953, kdy se řešilo odcizení malého obrázku, zachovala se jména dvou průvodkyň, na zámku v Mnichově Hradišti působících. Kastelán si na jednu z nich ostře stěžoval. Slečna Kmoníčková vykonávala svou službu svědomitě a pozorně, avšak její kolegyně, slečna Pavlíková chovala k návštěvníkům velké důvěry. Kastelán upozorňuje na to, že právě při neopatrné prohlídce mohlo dojít k ukradení malého obrázku krajiny, vykládaném kameny, se zlatým rámem.

Slečna Pavlíková totiž návštěvníky nechávala bez dozoru. „...*dle výpovědi uklízečky ponechávala sl. Pavlíková i ze stěn snímatí obrázky a porcelán a tvrdí, že i návštěvníci byly osamoceny v místnostech.*“²⁰⁴ Dále kastelán popisuje návštěvníka, který si při výkladu slečny Pavlíkové nerušeně bral ze svícňů vzácné sošky a prohlížel si je v ruce.²⁰⁵

²⁰¹ K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 53.

²⁰² K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 53.

²⁰³ NA, f. SPS, karton 348, přepis o uhrazení výloh na cesty do Mnichova Hradiště pro A. Merhautovou ze dne 19. 6. 1952.

²⁰⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis kastelána Nešpora pro SPS o chování průvodkyň ze dne 30. 8. 1953.

²⁰⁵ Tamtéž.

Ona se bránila tím, že se jednalo o odborníka na porcelán, což se poté, když se dotyčný legitimoval, nepotvrdilo.²⁰⁶

8. 5. Druhé patro zámku a salon z roku 1833

Jak bylo napsáno výše, v kapitole o okresním muzeu, první patro zámku sloužilo veřejnosti, kultuře. Hůře na tom bylo druhé patro, kde byly původně umístěné hostinské pokoje, dětské pokojíky a významnějšího charakteru byly pouze dvě místnosti. První, upomínající na rok 1833, byla vybavena z darů, jež přivezli účastníci kongresu tzv. Svaté aliance.

Tato místnost se řadila mezi jednu z nejvýznamnějších a nejcennějších na zámku. Našli bychom tam vzácný nábytek, obrazy, upomínky na kongres, jenž byl jedním z nejdůležitějších politických jednání, která se na českém území odehrála. Celistvost této místnosti je z pohledu historické hodnoty neopomenutelná.

Druhou hodnotově výraznější komnatou pak byl salon vyzdobený rytinami a rytinkami. O jeho podobě se však dochovalo minimum zpráv. Zmiňoval ho při svém popisu zámku J. V. Šimák v Soupisu památek okresu Mnichovohradištského, existuje pouze minimum fotografií této relativně malé místnosti.

Bohužel obě místnosti, když se adaptovalo druhé patro, vzaly za své. Hostinské pokoje byly uvolněny pro prostory německé armády již za druhé světové války²⁰⁷ a po jejich uvolnění sloužily okresnímu muzeu.

Předpokládám, vzhledem k tomu, že Upomínkový sál a Rytinový salon se nacházely v druhém křídle zámku, který armáda nevyužívala, že ještě v druhé polovině 40. let existovaly v té podobě jakou měly za Valdštejnů. Kdy přesně došlo k jejich zrušení, z žádného pramenu není zřejmé. Nikde není napsáno, že by se nábytek z místností přesunul, odvezl, prodal.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ NA, f. SPS, karton 347, zde se nachází soubor dokumentů z jednání mezi správou velkostatků s armádou o uvolnění pokojů.

Faktem bylo však to, že obě místnosti již nebyly využity při prohlídkové trase a většina křídla zámku, kde byly umístěny, se změnila v depozitář. Nábytek, který se v místnostech nacházel, byl použit jak k sestavení prohlídkové trasy, tak schován v depozitářích. Stejně jako v druhém křídle, i kamna v salonu „překážela“, byla rozbita na kachle. Ty se naštěstí nevyhodily, ale přenesly se například do podkroví, kde mohly počkat na své znovu využití. Tím se polovina druhého patra stala pro návštěvníka nedostupná a Pamětní salon byl znovu obnoven až v roce 2013.

Poslední zmínka o tom, že se v druhém patře zámku nacházely instalované expozice, pochází z roku 1954. V dotazníku, který obdržela správa objektu, se psalo, že 6 místností v druhém patře bylo instalovaných.²⁰⁸ Zdali to opravdu byly námi zkoumané místnosti, by byla pouhá spekulace. Pravděpodobně se jednalo o expozici dle popisu objektu z roku 1951, která upomínala na Václava Budovce z Budova a dobu kolem bitvy na Bílé hoře.²⁰⁹

Ve druhém patře zámku se též nacházela místnost, které sloužila jako kancelář pro kastelána Josefa Fajmona.²¹⁰

8. 6. Krádež

Správa zámku a dokonce i pracovníci okresního muzea²¹¹ se snažili zabránit poškození či ukradení zámeckých sbírek. Ve většině případů se jim to dařilo v porovnání s tím, co se dělo na jiných objektech konfiskovaných podle Benešových dekretů - některé byly vyrabovány již hned na konci války, další části mobiliáře byly rozprodány, poničeny či rozkradeny.²¹² V Mnichově Hradišti byl tedy relativní klid. První známka toho, že se stalo něco nepatřičného, přišla až v na konci dubna roku 1947.

²⁰⁸ NA, f. SPS, karton 348, dotazník o stavu objektu ze státního zámku Mnichovo Hradiště, 4. 2. 1954.

²⁰⁹ NA, f. SPS, karton 348, směrnice o využití objektu, 15. 3. 1951.

²¹⁰ NA, f. SPS, karton 348, stav pokladny za rok 1947, 1948, zmíněno bylo, že pokladna se nacházela v kanceláři ve 2. patře.

²¹¹ Zmiňován je např. Jan Touš, kustod z musea, MMMH, Pamětní kniha I., s. 579

²¹² Bohužel takový osud potkal mnoho památkových objektů. K. Uhlíková uvádí, že ze skoro 500 zabraných sídel jich 35 bylo naprosto rozkradeno. K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 35.

Poprvé do zámku, přesněji do indického muzea, vnikl zloděj, kterému se podařilo odcizit 2 zlaté indické rupie. O týden později se týž člověk znova vloupal do indického muzea a tentokrát zcizil šachové figurky vyřezávané ze slonovinové kosti (proč však nevzal celou soupravu, ale jen několik figurek, bylo záhadou) a odnesl si vykládanou skříňku. Během prvního incidentu se silně pořezal při snaze rozbít sklo a dostat se k dalším exponátům. Protože se poranil a krvácel, musel svého činu zanechat.²¹³

Jmenovaný se pokusil zámek vykrást ještě dvakrát. Pokaždé se vloupal do indického muzea. Při třetím pokusu na něj již čekal příslušník Sboru národní bezpečnosti, který ho zadržel.²¹⁴ Dále bylo v oficiálních dokumentech správy zámku o tom, co se ztratilo, podotknuto, že zámek nebyl, tak jako za bývalých majitelů, v noci hlídán a tento stav by měl být napraven.²¹⁵

V dokumentech jedním dechem dodávali, že ani slečna Andrejsková (tehdy 74letá!), ani ing. Fanta nemohou celou noc objekt hlídat.²¹⁶ Ve spisu byla též poznámka, že stejný pachatel ukradl na zámku Humprecht dva prsteny.²¹⁷ Pachatele se podařilo chytit při třetím pokusu o vloupání. Zjistilo se, že se jednalo o občana Prahy, který bydlel na Mírovém náměstí, a dokonce se našly i ukradené cennosti, které byly navraceny do Mnichova Hradiště.²¹⁸ Onen lupič se obhajoval tím, že měl nutkání krást museální artefakty a v jeho činech ho navíc podporoval otec, který trpěl závislostí na alkoholu.²¹⁹

8. 7. Drahé kovy

Do hledáčku státu se stříbro, zlato a další drahé kovy na jednotlivých objektech dostaly velmi brzy po zabrání památek, ať už v roce 1945, 1947 či po únorovém převratu roku 1948. Měly být využity v rámci provádění, vystaveny pro návštěvníka, předány do muzeí, ale bohužel se velmi často stávalo, že mnohé rodinné poklady byly prodány či

²¹³ NA, f. SPS, karton 348, dopis konzervátora pro památkovou péči pro SPÚ z 22. 4. 1947.

²¹⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis správy zámku NKK z 12. 7. 1947.

²¹⁵ Stejně jako poznámka 215.

²¹⁶ Stejně jako poznámka 216.

²¹⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis konzervátora pro památkovou péči pro SPÚ z 14. 5. 1947.

²¹⁸ NA, f. SPS, karton 348, dopis konzervátora pro památkovou péči pro SPÚ z 8. 5. 1947.

²¹⁹ Stejně jako poznámka 216.

přetaveny (velmi často předměty, kde byl zachován erb původních majitelů) a druhotně využity.²²⁰

Při soupisu přebírání předmětů ze správy Národního pozemkového fondu do správy Národní kulturní komise se zapsaly tyto předměty z cenných kovů: různé jídelní pomůcky – vidličky, nože, lžíce, lžičky, často ozdobené korunkou a monogramem W.G., kalíšky na vejčička - uvnitř lehce zlacené, měděný postříbřený podnos, misky pod sklenice, pouzdro, řetízek.²²¹ Nalezly se zde též prsteny - dámské i pánské, většinou ze zlata.²²²

V Mnichově Hradišti nastal později trochu jiný postup. Na konci října roku 1953 správa zámku v Mnichově Hradišti napsala žádost Státní památkové správě v Praze, aby došlo k odvozu věcí z bílého kovu, a to pro jejich vlastní ochranu. Zároveň kastelán doplnil seznam věcí, které by se měly převézt. Nešlo pouze o předměty původně z Mnichova Hradiště, ale také ze svozu Strahov - v tomto případě se jednalo o stříbrnou pozlacenou monstranci, zlatou a stříbrnou monstranci, stříbrný pozlacený kalich, jeden pozlacený stříbrný vrch kalichu a tři miniatury.

Z Mnichova Hradiště byly odeslány svícny v počtu šesti kusů, jedna krabička z černé masy – uvnitř pozlacená nebo zlatá, jeden stříbrný pozlacený kalich, jedno zrcadlo se stříbrným rámem, stříbrná oválná mísa, konvice stříbrná s uchem, stříbrná odlívka, stříbrná nádoba na holení, stříbrná štětka.²²³

Z Prahy dorazila odpověď, že není problém předměty převézt a uložit je v trezoru. Avšak v Mnichově Hradišti museli připravit věci do krabic.²²⁴

²²⁰ Petr Pavelec a kol, Hrad a zámky, objevené a opěvované, NPÚ, Praha, 2014 s. 110.

²²¹ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, protokol o zajištění stříbrných a cenných předmětů z 5. 3. 1948.

²²² Tamtéž.

²²³ NA, f. SPS, karton 348, dopis správy zámku pro SPS o odvozu cenných předmětů z 26. 9. 1953.

²²⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis SPS správě zámku o odvozu cenných předmětů z 6. 10. 1953.

9. Stav před převzetím do správy Národní kulturní komise

Jak již bylo naznačeno, k jakému přesnému účelu měl být zámek využit, nebylo hned po skončení války úplně jasné. Naštěstí se zámek stal předmětem zájmu odborníků, kteří ho prohlásili, i přes určitý nesouhlas místní politické garnitury, za památku hodnou státní ochrany.

V praxi to znamenalo, že muselo dojít k prohlídce objektu a zjištění, co vše se uvnitř nacházelo. Následovalo roztrídění mobiliáře – eliminaci vybavení objektu a jeho otevření veřejnosti v konceptu prohlídek s průvodcem, jehož výklad byl značně zabarven dobovým étosem, seznamujícím lidové vrstvy se „zaniklou“ vrstvou vykořisťovatelskou - šlechtickou. V Mnichově Hradišti tedy došlo k vytřídění mobiliáře, jeho převozům, převedení do jiných institucí, případně prodání zájemcům, šlo-li o nábytek historicky nehodnotný.

Navíc sem bylo sváženo vybavení z jiných, povětšinou menších, vesnických zámeků, které se také muselo zapsat, popsat a umístit. O tom, zdali mezi lety 1945 až 1948 byl zámek přístupný pro veřejnost, existují pouze kusé zmínky. Na zámku bydlela, jak už bylo uvedeno výše, Růžena Andrejsková, která prováděla za Valdštejnů, avšak vzhledem k tomu, že probíhala inventarizace a popis vybavení, bylo by provádění návštěvníků značně komplikované.

První zmínkou o tom, že se skutečně začalo provádět, byl až účet firmy Blažek. Tato firma pro zámek připravila 5 500 vstupenek. Dodala je v červenci, před zdejší poutí (myšlena pouť ke sv. Anně – 27. 7., v Mnichově Hradišti velmi oblíbená pouť s procesím) roku 1947. Ve zprávě o předání vstupenek se dále uvádělo, že pokladnu a odevzdání kontrolních kuponů má na starosti právě Růžena Andrejsková.²²⁵ Kontrastně s touto zprávou ale působí prohlášení Spolku rodáků a přátel Mnichova Hradiště v Praze.

²²⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis správy zámku pro NKK o převzetí vstupenek z 5. 11. 1947.

Mnichovohradištsí rodáci v Praze se rozhodli uspořádat právě 27. 7. 1947 obrovskou pouť anenskou, která by byla spojena se slavností za dosažení státní samostatnosti a svobody. Psali, že vedle vlastní pouti by rádi svým vzácným hostům jako kardinálu Josefu Beranovi, členům vlády a diplomatickým delegacím ukázali i zámek mnichovohradištský s jeho unikátními sbírkami a muzeem okresním.

Co přesně jim bránilo v tom, aby si zámek prohlédli, popsali ve svém přípisu, který zaslali do Mnichova Hradiště: *„Dnešní uložení a úprava sbírek není ve stavu takovém, jak bylo by žádoucí – aby význační hosté, kteří již návštěvu slíbili a kteří jsou mimo to pozváni k účasti na Národní pouti – odnesli si příznivý dojem.*

*Dovolujeme si proto uctivě žádati: 1. O laskavé povolení k rozestavění nábytku na svá původní místa – jak býval po celá desetiletí. 2. O povolení vybalení části sbírek dosud zabalených v bednách z obavy před bombardováním v době okupace 3. Odstranění různých pokrývek, prostěradel, ložního prádla, z různých kusů nábytku.*²²⁶

Doporučili i toho, kdo by měl celou instalaci na starosti - kronikáře a zlatníka Paříka, jehož otec na zámku pracoval a tím i jeho syn zná původní lokaci nábytku.²²⁷ Tato situace, kdy před převzetím objektu do správy Národní kulturní komise došlo k sepsání sbírek, jejich roztrídění, zařízení trasy na provádění a odvozům byla vcelku běžná. Existovaly pokyny, jak postupovat, včetně toho, že místnosti mají být zamčené, aby nedocházelo ke zcizení nábytku.²²⁸

Z výše zmíněných zpráv bylo tedy patrné, že na zámku se pilně pracovalo, avšak jeho zpřístupňování návštěvníkům v dané době bylo záležitostí nesamozřejmou, výjimečnou a v některých ohledech i značně komplikovanou. Že se neobešla bez nepříjemností, jako například prvotní nepovolení rozestavění nábytku v zámeckém museu,²²⁹ o tom svědčí přípis ze začátku července, kdy Spolek rodáků a přátel MH a okolí argumentoval

²²⁶ NA, f. SPS, karton 348, dopis Spolku rodáků a přátel Mnichova Hradiště NKK o možnosti navštívit zámek ze 4. 7. 1947.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 24.

²²⁹ Není jasno, zda -li byl myšlen zámek, nebo muzeum.

tím, že nikdy, ani za předchozího majitele nedocházelo k nějakým zakazům, nevyhovění jejich požadavkům k návštěvě objektu, a to i přesto, že se jednalo o Němce!²³⁰

Pouť se skutečně uskutečnila, byl zorganizován zájezd z Prahy do Mnichova Hradiště, kde se v zámecké zahradě konala slavnost, a v celém městě mohli rodáci navštívit Anenské slavnosti. Cestoval-li návštěvník z Prahy s ČEDOKem, za exkurzi zaplatil 140 Kč.²³¹

Až poté, co byly dokončeny soupisy, mohl být objekt v pravidelném režimu opětovně otevřen návštěvníkům. S přihlédnutím ke všem zmíněným okolnostem je nejpravděpodobnější, že tento stav nastal až v roce 1948.

Co se týče soupisů vybavení objektů, jak bývalo běžné, prvotní soupisy, které vznikaly na zabavených objektech, se psaly ve chvatu a jejich výpovědní hodnota se nedala moc brát v úvahu. Tento jev, zapříčiněný jak chvatem z obav o uchování sbírek, tak i čistě zjištnými pohnutkami,²³² se nevyhnul ani zámku v Mnichově Hradišti.

První soupisy vybavení zámku byly strohé, nepopisné, bez fotografií, jednalo se vlastně o číslo a popis toho, o jaký kus nábytku se jednalo, případně se ještě doplnil sloh, či autor, byl-li znám.

²³⁰ NA, f. SPS, karton 348, dopis Spolku rodáků a přátel Mnichova Hradiště NKK o možnosti navštívit zámek ze 4. 7. 1947.

²³¹ NA, f. SPS, karton 348, leták upozorňující na možnost exkurze do Mnichova Hradiště s firmou ČEDOK.

²³² K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 28 -29.

10. Zámek po převzetí do správy Národní kulturní komise

10. 1. Přípravy na převzetí

Zámek v Mnichově Hradišti byl konfiskován podle tzv. Benešových dekretů po druhé světové válce JUDr. Karlu Waldsteinovi.

Nejdříve připadl do správy Pozemkového fondu, pod ministerstvo zemědělství. Avšak koncepce státu počítala s kulturním vyžitím svých občanů. Pro tyto účely stát vyčlenil několik objektů. Ty pak do své správy přijala nově vzniklá komise, která nesla název Národní kulturní komise a jejím cílem byla právě starost o rozvoj a zpřístupňování daných památek.

Před převzetím zámku do správy Národní kulturní komise proběhly schůzky, ve kterých se zástupci této komise seznamovali s tím, v jakém byl zámek stavu, s jeho minulostí, vybavením, příslušenstvím či se zaměstnanci. Ze zápisu z jednání z 25. 7. 1947 vyplývá, že komise zámek zevrubně prohlédla, seznámila se s ním a jeho chodem. Členové například zjistili, že elektřina na zámku skoro zavedena nebyla. V popisu místností bylo napsáno: *„Některé skupiny zařízení, jako porcelán a antické vykopávky jsou s řádným seznamem uloženy v bednách umístěných v tak řečeném indickém muzeu v přízemí. Na zámku je inventář, který není sepsán. Podle dohody s NPF bude před odevzdáním zámku proveden soupis všeho mobiliáře za součinnosti NKK.“*²³³

Když došlo k převzetí zámku do správy Národní kulturní komise, sepsal se protokol o fyzickém převzetí a také se zhodnotil stav daného objektu.

Tento oficiální akt předání se v Mnichově Hradišti odehrál 18. 11. 1948 za přítomnosti zástupců Pozemkového fondu, ministerstva zemědělství, Národní kulturní komise, ministerstva informatiky, Místního národního výboru v Mnichově Hradišti, bývalé Národní správy oblastního inspektorátu národní kulturní komise a správy zámku.²³⁴ Zajímavá v tomto přehledu byla pak dvě jména – bývalého valdštejnského a poté národního správce Josefa Fanty a kastelána Josefa Fajmona.

²³³ NA, f. SPS, karton 349, zápis z porady mezi NPF a NKK o převzetí zámku do správy NKK, 25. 7. 1947.

²³⁴ NA, f. SPS, karton 348, zápis o odevzdání zámecké budovy do správy NKK, 18. 11. 1948.

Zámek byl předán národní kulturní komisi smlouvou o spolupráci mezi Pozemkovým fondem a komisí z 1. 5. 1947.²³⁵

Mimo vlastní zámeckou budovu přijala komise též bývalé stáje, kolnu, jízďárnu, dům č. p. 743 a dům č. p. 149,²³⁶ zahradní pavilon, skleník, zahrady u zámku, nádvoří, dům č. p. 152, starý klášter č. p. 151 a vnitřní zařízení.²³⁷

Národní kulturní komise se ve smlouvě zavázala se o majetek starat, platit všechny vyměřené daně, ale zároveň, „...vyloučí s urychlením z převzatého inventáře veškeré předměty nesporně užitkové, t. j. ty, které nemají kulturní hodnoty podle §3 odst. 1 písm.c/ zákona č. 137 / 46 Sb. a dá je ihned k dispozici NP Fondu.“²³⁸

10. 2. Mobiliář

Právě takový seznam, které všechny exponáty a předměty se na Mnichově Hradišti dochovaly, vznikl. Jak to na zámku vypadalo, je velmi těžké usuzovat, ale místnosti byly doslova napěchovány mobiliářem. Seznamy se sepisovaly dle skupin – nábytek, obrazy, porcelán a samostatně pak indické muzeum. Každá jednotlivá místnost byla projita a zaznamenalo se, co se tam nacházelo.

Seznam byl podepsán 5. 3. 1948, a to ing. Fantou za správu zámku, za Národní kulturní komisi dr. Kubátovou a za Národní pozemkový fond Zdeňkem Krčanem, Františkem Horkým a Matějem Gibosnem.²³⁹

Sepsat do práce všechny předměty, které se nacházely v budově zámku, není možné. Inventář obsahuje skoro 180 listů. Jen pro zajímavost uvedu, co vše bylo uskladněno (nemohu napsat, že vystaveno, vezmeme-li v úvahu množství předmětů na daný prostor) na jedné z chodeb v prvním patře: „1 nízká skříňka měkká hnědá, 1 truhla tmavá hnědá, dtto, 1 skříňka tvrdá hnědá, 1 stolek tvrdý hnědý obdélný, 1 malý stolek bílý, 1 stůl tvrdý hnědý obdélný, 1 židle obyčejná světlehnědá, 1 saně, 1 nosítka pro šlechtice, 1 dřevěná zástěna africká ke kamnům, 1 dřevěná schránka na dopisy, 1 truhla tvrdá hnědá leštěná vykládaná se zvířaty, dtto s čtverci a hvězd, 1 lavice tvrdá

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ NA, f. SPS, karton 349, seznam mobiliáře ze zámku, 5. 3. 1948.

*hnědá, 1 stolek kulatý hnědý s plechovou vložkou na květiny, 3 lustry jehlancového tvaru, jedna železná vysoká násyp.kamna, 1 běhoun světlý s pruhy, 4 kusy běhounů na schodech, 2 hasící přístroje nástěn., 1 hasičský hák na tyči.*²⁴⁰

To bylo pouze vybavení jedné chodby, v dalších místnostech bychom našli obrovské množství rozmanitého nábytku. Divadlo, největší místnost na zámku, doslova praskalo ve švech. Byly tam zachovány jak původní rekvizity a kulisy, tak bychom tam našli například velké množství židlí, stolů, lavic, skříní, žíněnek, prádelníků. Ale také například spinet či postele. Celý seznam nábytku uloženého pouze v divadelním sále byl skoro na třech listech papíru.²⁴¹

První inventární seznam mobiliáře zámku vznikl poměrně chvatným tempem, takže jeho podoba byla značně torzovitá. Často obsahoval pouze číslo předmětu a o jaký předmět se jednalo, popisu zevrubnějšího se většině předmětů nedostalo. O fotografické dokumentaci ani nemluvě.

Dále se Národní kulturní komise zavázala převzatý inventář řádně zabezpečit, ale zároveň, že nebude bránit Národnímu pozemkovému fondu v přístupu do nemovitosti a že ocení, za součinnosti pozemkového fondu, veškerý inventář.²⁴² Cenu za oceněné budovy a mobiliář pak Národní kulturní komise odkáže na účet pozemkového fondu.²⁴³

10. 3. Ocenění zámku

Na jakou sumu peněz byl zámek vyčíslen? Sklepní prostory na 242 400 Kčs, první patro na 1 438 200 Kčs, druhé poschodí mělo cenu 1 242 000 korun. Střecha vyšla na 272 400 korun. Celkově byl tedy zámek odhadnut na 4 952 800 Kčs. Do toho ale byly započítány různé srážkové položky, jako například za nadbytečnou výšku, znehodnocení. Konečná odhadní suma byla stanovena na 1 538 840 Kčs. To byla cena pouze vlastní zámecké budovy, bez parku, hospodářských stavení, bývalého kláštera a kostela s kaplí.²⁴⁴

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² NA, f. SPS, karton 348, zápis o odevzdání zámecké budovy do správy NKK, 18. 11. 1948.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ NA, f. SPS, karton 348, úřední záznam o ocenění zámku při předání do správy NKK, 9. 2. 1949.

Zároveň národní kulturní komise přijala do zaměstnaneckého poměru Růženu Andrejskovou. Ponechala ji i naturální byt, což se později ukázalo být komplikací v provozu objektu.²⁴⁵

10. 4. Opravy

Bylo ve státním zájmu památky, které zabral, ať už v rámci konfiskace během roku 1945, 1947²⁴⁶ či po roce 1948 využívat. Záleželo na tom, k čemu přesně byl vytipovaný objekt určen – paleta byla široká, o uvolněná sídla se hlásili rozliční zájemci - zemědělské podniky,²⁴⁷ místní národní výbory²⁴⁸, některé objekty začaly sloužit k rekreaci²⁴⁹, školám²⁵⁰ a v neposlední řadě k prezentaci a reprezentaci hodnot minulosti.

Dostala-li se památka právě do poslední skupiny, stát neváhal věnovat vysoké prostředky k její obnově a rekonstrukci. Zámek v Mnichově Hradišti byl v poměrně dobrém stavu, i přesto se zámku dostalo peněz k opravám a restaurování vybraného mobiliáře.

Opravy dveří proběhly, kvůli krádežím, na přelomu dubna a května roku 1947. Pachateli se podařilo do zámku dostat i kvůli tomu, že poničil při prvních vloupáních zámecké dveře. Ale větší opravy v tomto roce nejsou zaznamenány.²⁵¹

Národní kulturní komise po převzetí zámku nechala opravit střechy. Práce zajišťoval místní klempíř Josef Zeman z Kláštera Hradiště nad Jizerou a jejich cena byla skoro 36 tisíc korun československých.²⁵²

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Myšlena je konfiskace majetku primogenitury Schwarzenberské.

²⁴⁷ Jako smutný příklad může sloužit Kostelec nad Orlicí, kde byla umístěna výkrmna vepřů.

²⁴⁸ Osud mnohých vesnických zámků a zámečků.

²⁴⁹ Jako rekreační středisko posloužila ROH například Hrubá Skála.

²⁵⁰ V již zmiňovaných Doksech byla umístěna střední škola, avšak takových památek bylo mnoho.

²⁵¹ NA, f. SPS, karton 348, dopis ONV v Mladé Boleslavi pro NKK o opravách za rok 1947 ze dne 22. 12. 1947.

²⁵² NA, f. SPS, karton 348, dopis NKK pro ONV v Mladé Boleslavi o ceně oprav ze dne 23. 8. 1948.

Dále bylo potřeba opravit cca 20 oken a v některých částech zámku opadanou omítku.

Roku 1950 bylo v plánu opravit další střechy, zřídit klosety pro návštěvníky jak v zámku, tak u bývalé konírny a nechat přivést vodu do bytu kastelána a zároveň tam zařídit koupelnu.²⁵³

O restaurátorských pracích na samotném mobiliáři víme až z roku 1949, kdy bylo vybráno 26 kusů obrazů, převážně z valdštejnské rodové galerie, a ty byly zaslány restaurátorovi.²⁵⁴ Restaurátor Růžička, při prohlídce půl roku před zasláním na restaurování, do zápisu napsal, že se nejedná o obrazy hodnotné, ale vzhledem k jejich obrovské zchátralosti vyžadují co nejrychlejší zákrok restaurátora.²⁵⁵

O tři roky později byl dán návrh, který ministerstvo školství schválilo, na restaurování barokních plastik - svaté Anny Samotřetí, dvou putti náležejících k předchozí soše a ještě dvou andělů z kaple Panny Marie a dvou hlaviček andílků v celkové ceně 34 200 Kč.²⁵⁶

Z plánu prací na rok 1952 se dozvíme, že se opravovala obruba kolem hlavní budovy – položeny zde byly kameny, doplnily se žlaby, opravila se rozrušená zeď a omítnuty byly opadané komíny. Zároveň se řešilo, zdali se odkryje studna u Budovcova křídla nebo se nechá zakrytá.

²⁵³ NA, f. SPS, karton 348, dopis KNV v Liberci pro NKK o plánu oprav na rok 1950 ze dne 9. 5. 1950.

²⁵⁴ NA, f. SPS, karton 348, dopis Památkového úřadu pro NKK o restaurování obrazů ze dne 9. 12. 1949.

²⁵⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis Karla Růžičky pro NKK o stavu obrazů ze dne 25. 6. 1949.

²⁵⁶ NA, f. SPS, karton 348, dopis Karla Stádníka o rozpočtu na restaurování soch z MH pro ministerstvo školství ze dne 25. 2. 1952.

11. Rozvozy a svozy

11. 1. Úvod do kapitoly rozvozy a svozy

Tuto kapitolu, která dokumentuje, jakým způsobem a proč byl ze zámku odvezen různý mobiliář, bych rád začal přípisem velmi aktivního Okresního musejního spolku z 27. listopadu 1949.

Okresní musejní spolek se angažoval, když viděl, jakým způsobem se zacházelo s mobiliářem v zámku a jak postupně z komnat mizelo vybavení. Napsal tedy Národní kulturní komisi dopis.

V jejich dopise stálo: *„Výbor okresního spolku musejního po uvážení různých okolností souvisejících se zachováním krajinných a místních památek, usnesl se požádati národní kulturní komisi, aby musejní, jakož i jiné sbírky a památky nebyly přemísťovány do pohraničí, nýbrž aby byly ponechány ve vnitrozemí a hlavně v těch místech, kde byly doposud v bezpečí chovány. Současně žádá, aby mimořádná pozornost a přízeň věnována byla zámku mnichovohradištskému, který má charakter waldsteinský svoji historií, tělesnými pozůstatky a náhrobkem Albrechta z Waldsteina, hrobkou rodiny Waldsteinské, jakož i značnými sbírkami, které rodina ta zde soustředila.*

Prosím, aby sbírky ty pro budoucnost byly zachovány jako celek a pokud možno ještě rozmnoženy. Vede jej k tomu okolnost, že z těchto sbírek byly postupem času některé předměty zapůjčeny jinam, jako např. svého času do Chebu, Jičína, Frýdlantu, při čemž byly částečně poškozeny Waldsteinovy globy, horoskop, praporce a rovněž i se sbírek obrazů a porculánu byly některé jednotlivé kusy odneseny aneb k přemístění označeny.

*Snad bylo by nejúčelnějším, kdyby o každém předmětu, o jehož přemístění aneb zapůjčení jde, vyrozuměn byl předem místní národní výbor jako nejvyšší veřejný činitel v místě, kde sbírky a památky se nacházejí. Výbor okresního spolku musejního doufá, že uctivá žádost jeho nebude oslyšena, za což by byl neskonale vděčný.*²⁵⁷

²⁵⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis Okresního musejního spolku pro NKK o rozvozech ze zámku ze dne 27. 11. 1949.

Nová koncepce vedení, zpřístupňování rozmanitých památek přešlých do vlastnictví státu podléhala jednotnému úzu. Památky byly rozčleněny do několika kategorií a podle toho, do jaké skupiny se zařadily, nový vlastník se k nim měl náležitým způsobem chovat.

Zámek v Mnichově Hradišti, díky tomu, že se jednalo o památku unikátní a svým sbírkovým fondem ucelenou a velkolepou, spadl, pro něj do kategorie nejlepší – tj., zpřístupnění památky veřejnosti. Ale před vlastním zpřístupněním musel proběhnout soupis mobiliáře, vybavení objektu a to, co se nehodilo do konceptu barokního zámku, či to, o co bylo požádáno jinou institucí, bylo převezeno, převedeno do majetku jiného muzea či zámku. V případě věcí „mladých“ a užitkovým pak došlo k jejich rozprodeji.²⁵⁸

Které všechny instituce požádaly o přidělení mobiliáře správu zámku v Mnichově Hradišti, z jakých pohnutek a jak jejich žádost dopadla, o tom pojedná následující kapitola. V přehledu, kdo všechno požádal o poskytnutí vybavení ze zámku, najdeme místní národní výbory, Okresní muzeum Mnichova Hradiště, ale i díky tomu, že na zámku bylo umístěno indické muzeum, o jeho části požádalo též Náprstkovo muzeum. Část předmětů byla převezena do Národního muzea v Praze a do Umělecko-průmyslového muzea. K transferu exponátů mezi zámky došlo v případě Mnichova Hradiště a Frýdlantu – artefakty vztahující se k Albrechtovi z Valdštejna byly odvezeny právě na Frýdlant. Další odvoz byl zaznamenán na hrad Kost a zámek v Ratibořicích. O těchto převozech pojednávají kapitoly dále.

11. 2. Národní muzeum

Národní muzeum požádalo o předměty ze zámku v Mnichově Hradišti ve čtyřech etapách. V první šlo o pravěké předměty, ve druhé o hudební nástroje, ve třetí pak o pravěké sbírky, jako poslední se snažilo do svých sbírek začlenit antický soubor.

²⁵⁸ K. Uhlíková, Národní kulturní komise, s. 34 – 39.

11. 2. 1. Prehistorické sbírky

Už v květnu roku 1948 byla dr. Milošem Šollem vytříděna první část prehistorické sbírky na zámku. Část sbírky připadla Okresnímu muzeu v Mnichově Hradišti, část Národnímu muzeu a část Prehistorickému ústavu Univerzity Karlovy. V této kapitole se však zaměřím pouze na to, co obdrželo Národní muzeum. To své sbírky obohatilo o bronzové prsteny, bronzové kroužky, zlomek bronzoviny, fragment bronzového plechového pásu, bronzové spony a jehlice – vše předměty z doby bronzové. Z doby laténské – nárameček, prsteny, jehle, sponky, skleněný kroužek, bronzový kroužek a další předměty.²⁵⁹

11. 2. 2. Hudební nástroje

17. 11. 1949 navštívil zámek odborník na hudební nástroje a krajně se ohradil proti tomu, že v samotných komnatách byly hudební nástroje vystaveny. Doporučil je tedy ze stěn sejmut. Po jejich přenesení z expozic je ošetřil, ulámané kousky připojil zpátky k nástrojům a následně navrhl, aby byly hudební nástroje uskladněny zabalené v bednách, tudíž v bezpečí.²⁶⁰ Při této příležitosti byl sepsán i seznam, z něhož je patrné, které nástroje se v objektu tehdy nacházely. Jednalo se o: kladívkový klavír, dvě harfy, soubor pěti křídlovek, čtyři mandolíny, viola, violoncello, monochord, trumšajt, kontrabas, clavicemballo, kladívkový klavír, kytara. U clavicemballa ještě doplnil, že se jednalo o nástroj z 18. století, vyrobený z exotického dřeva, jediný známý kus tohoto druhu na území státu.²⁶¹ Dále doporučil převoz těchto nástrojů na Břevnov.²⁶²

3. 1. 1950 správa hudebního muzea potvrdila, že přijala ke konzervaci a uložení hudební nástroje ze zámku v Mnichově Hradišti. Bohužel revers, který muzeum vydalo, uváděl pouze, o které šlo nástroje, nikoliv jejich inventární čísla. Bylo by tedy spekulativní, pokusit se spojit tento přípis s popisem nástrojů z předchozího textu. Podle zběžného popisu, množství, uvedené doby vzniku bylo pravděpodobné, že se

²⁵⁹ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, seznam pravěkých předmětů ze sbírky waldsteinského zámku. v Mnichově Hradišti předaných NKK Zemskému národnímu muzeu v Praze ze dne 25. 11. 1949.

²⁶⁰ NA, f. SPS, karton 348, hudební nástroje uložené na zámcích ve správě NKK ze dne 19. 11. 1949.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

jednalo o nástroje, které zmíněný odborník o dva měsíce dříve uložil do krabic a navrhl jejich přesun do Prahy.

Bylo převezeno toto: harfa s čínskými ornamenty, dvě mandoliny z konce 18. století, viola z roku 1768, violoncello značky Leidolf z roku 1789, harfa bez strun, trumšajt s ulomenou hlavicí z 18. století, kontrabas z roku 1791, clavicemballo v exotickém slohu z 18. století, dvě mandoliny, jedna byla zdobená perletí, taktéž z 18. století.²⁶³

11. 7. roku 1950 pak Národní muzeum přijalo z Mnichova Hradiště další hudební nástroje. Do deposita Národního muzea se převedly tyto hudební nástroje: tři kytary, housle z čutory / lidový hudební nástroj/, basový bombardon, tři basové křídlovky, dřevěné pouzdro na mandolinu, stojan na noty, dvě lovecké lesnice a dva staré hudební rukopisy.²⁶⁴ Správa muzea dále přislíbila, že se o přijaté nástroje bude řádně starat.²⁶⁵

Druhým souborem, který byl převeden do sbírek Národního muzea, se stala část pravěké sbírky. Tu v létě roku 1952 posoudil profesor Josef Skutil.²⁶⁶

11. 2. 3. Prehistorické sbírky II.

V Mnichově Hradišti byla umístěna pravěká sbírka mj. kostí a fosilních zvířat a soubor kamenných nástrojů, čítající 207 kusů z jeskyně Grimaldi u Mentone. Profesor Skutil sbírku prohlédl a uvedl, že se jedná o unikátní záležitost v československém státě, byla zde jediná svého druhu. Poté byla předána Národnímu muzeu, které vytvářelo sbírku vývoje hmotné kultury po celém světě, a muzeum zámku přislíbilo: „*Že bude tyto památky řádně opatrovat a používat k vědeckým a lidovýchovným účelům.*“²⁶⁷ V únoru roku 1953 pak Národní muzeum vydalo revers, že převzalo sbírku paleolitických nálezů z Mnichova Hradiště a osm nádob ze zámku v Petrovicích na Sedlčansku.²⁶⁸

²⁶³ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, revers Národního muzea o převzetí hudebních nástrojů ze dne 11. 1. 1950

²⁶⁴ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, revers NM o převzetí hudebních nástrojů ze dne 24. 7. 1950.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, žádost o přidělení do depositu NM ze dne 10. 7. 1952 .

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, revers NM o převzetí paleolitických nástrojů z MH z února roku 1953.

Muzeum ještě požádalo profesora Skutila, aby se pokusil ocenit sbírku v tehdejší měně. Profesor si posteskl, že je to úkol velmi těžký, poslední ocenění proběhlo roku 1930 a to na 5 tisíc francouzských franků. Bylo skoro nemožné, pro všechny turbulence obou měn přepočítat, kolik by to bylo tehdejších korun československých. Vezmou-li se v úvahu ještě ty skutečnosti, že se jednalo o sbírku z lokality zaniklé (vyhozené Němci do povětří při ústupu) a že šlo o první sběry v lokalitě vůbec, cenu sbírky to mnohem zvyšovalo. A zhodnotil-li i to, že šlo pouze o jediné exempláře ukázky grimaldského umění v Československé republice, vyšla mu cena sbírky asi 7 tisíc Kč.²⁶⁹

Společně s pravěkými nástroji byly do Prahy odvezeny i vitríny.²⁷⁰

11. 2. 4. Antická kolekce

Poslední, co se pokusilo Národní muzeum z Mnichova Hradiště získat, byla sbírka 27 kusů antického umění. V tomto případě však došlo k určitému sporu mezi správcem zámku a Národním muzeem. Správcovy argumenty byly takové, že stejně muzeum vzácné antické kousky nevystaví, proto je škoda, aby byly v depozitářích muzea, a mohou tedy raději zůstat v Mnichově Hradišti. Jako příklad uváděl skutečnost, jak dopadla mnohá malířská díla, která státní památková správa Národnímu muzeu poskytla, a vůbec nebyla pro návštěvníka vystavena.²⁷¹

Protistrana zase namítala, že se snažila o vytvoření ucelené kolekce antického umění v Československu. Tato sbírka by byla následně zpřístupněna jak pro širokou veřejnost, tak by byly exponáty připraveny i pro badatele domácí i zahraniční. Hlavně pro druhou skupinu zmíněných zájemců o antickou kolekci by totiž byl dojezd z Prahy do Mnichova Hradiště velikou překážkou.

Též namítali, že stav váz nebyl ideální a odborníci z muzea by mohli provést odbornou konzervaci.²⁷² Právě v zámecké hradištské sbírce se nacházelo několik unikátních exponátů, které by doplnily prázdná místa v této kolekci a mohly by být odborně ošetřeny.

²⁶⁹ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, dopis Josefa Skutila o obtížnosti ocenění sbírky z MH ze dne 9. 6. 1952.

²⁷⁰ NA, f. SPS, karton 348, přehled dokladů na zámku v MH – II / 10 převoz pravěkých nástrojů a vitrín do NM, nedatováno, poslední zápis z roku 1953.

²⁷¹ NA, f. SPS, karton 348, vyjádření pravděpodobně správy zámku k žádosti NM, ze dne 16. 10. 1956.

²⁷² NA, f. SPS, karton 347, žádost NM o antickou sbírku ze zámku v MH z 7. 7. 1956.

Jedním dechem bylo dopsáno, že kolekce v Mnichově Hradišti ani není původní, její původ vlastně není vůbec znám, a proto by návštěvníci nebyli o nic ochuzeni, kdyby se sbírka převedla z Mnichova Hradiště.²⁷³ Co muselo znít trochu ironicky správě zámku, byla nabídka z Národního muzea, které navrhovalo zmíněné antické předměty převzít a „...za prehistorické oddělení Národního muzea mohu nabídnouti vyplnění uprázdněného prostoru v instalaci zámku v Mnichově Hradišti pseudoantickými předměty / klasicistními/, které máme uloženy v depositáři antické sbírky jako vyřazený materiál z různých přírůstků.“²⁷⁴

Není se čemu divit, že se správa zámku této snaze pokusila, nutno dodat že úspěšně, zabránit. O jaké předměty mělo Národní muzeum zájem? Jednalo se o 26 keramických a jeden bronzový předmět.

Roman Haken²⁷⁵, který měl soupis předmětů na starosti, ještě zmínil, že v knihovně se nacházely tři odlitky sádrových hlav podle antických vzorů – ty však byly empírové. Zdál se mu i nedobrá stav keramiky – naříkal nad tím, že nádoby byly nevhodně poslepovány.²⁷⁶

Roman Haken vytvořil seznam, ve kterém jednotlivé předměty popsal. O které přesně se jednalo? Jihoitalská pyxida s víčkem, apulský talíř s postavou letícího Erota, malá miska na nožce, amfora s rostlinnými motivy, malá jihoitalská pyxida, římská lampa, plastická váza v podobě prasátka, apulský hrnek s rostlinnými motivy a nahým Satirem, apulský flakon, etruská oinochoe, bronzová konev – ta je však doplněna o neantické prvky a další vzácné kousky – Roman Haken zmiňuje důrazně paestanský kráter, který není v Čechách vůbec zastoupen.²⁷⁷

Národní muzeum se snažilo tyto předměty získat, avšak neústupnost správy objektu zabránila jejich převozu do Prahy.

²⁷³ NA, f. SPS, karton 347, dopis ústavu pro klasickou archeologii státní památkové péči o předání antické sbírky z MH z 5. 7. 1956.

²⁷⁴ NA, f. SPS, karton 347, žádost NM o antickou sbírku ze zámku v MH z 7. 7. 1956.

²⁷⁵ Roman Haken – správce antické sbírky Národního muzea.

²⁷⁶ NA, f. SPS, karton 347, žádost NM o antickou sbírku ze zámku v MH z 7. 7. 1956 – příloha k dopisu.

²⁷⁷ Tamtéž.

11. 3. Náprstkovo muzeum

10. 6. 1947 proběhla inspekční návštěva na zámku v Mnichově Hradišti a to odborných pracovníků Náprstkova a Umělecko-průmyslového muzea, kteří měli za cíl najít vhodné exponáty, které by mohly obohatit expozice zmíněných muzeí. O tři dny později pak ředitel Národního muzea a správce sbírek poslali Národní kulturní komisi žádost o uvolnění vytipovaných předmětů a jejich převoz do Prahy.²⁷⁸

Převoz se měl uskutečnit v brzké době, ale určitá nespolupráce ze strany Národní kulturní komise zapříčinila to, že ještě 4 měsíce po prohlídce byly předměty v Mnichově Hradišti a vedení Náprstkova muzea se 24. 10. 1947 dotazovalo, kdy už dojde k samotnému aktu převozu.²⁷⁹ Dokonce Státní archiv zemědělský poukazoval na to, že už původní mobiliář zámku překáží a že by tedy v nejbližší době mělo dojít k jeho transportu. Nebylo to však z důvodu toho, že by chtěli, aby tyto skvosty opustily zámek, ale z důvodu zcela praktického. Na místo, kde se původně nacházelo indické muzeum, měl být totiž instalován archiv.²⁸⁰ K převezení sbírky došlo skoro až za rok od první žádosti o uvolnění sbírek do Prahy, v dubnu roku 1948²⁸¹ a teprve 4. 1. roku 1949 Náprstkovo muzeum vydalo revers, že již byly sbírky deponovány v jeho depozitáři²⁸²

Pracovníci Náprstkova muzea pořídili při příležitosti převodu seznam převezených exponátů, díky němuž my si nyní můžeme vytvořit představu, které exponáty se původně nacházely v indickém (a egyptském, asi nejlepší by bylo mluvit o muzeu asijsko-africkém) muzeu. Když vydalo Náprstkovo muzeum revers o převzatých exponátech, sice stručně, ale popsalo, co převzalo. Co vše tedy bylo z Mnichova Hradiště do Náprstkova muzea převezeno?

²⁷⁸ NA, f. SPS, karton 348, žádost NM o převzetí etnografických a archeologických sbírek z 13. 6. 1947.

²⁷⁹ NA, f. SPS, karton 348, dopis NM pro NKK o převozu sbírek z MH, 24. 10. 1949.

²⁸⁰ NA, f. SPS, karton 348, dopis Státního archivu zemědělského pro NM o uvolnění místností na zámku v MH, ze dne 7. 10. 1949.

²⁸¹ MMMH, Pamětní kniha I., s. 534

²⁸² NA, f. SPS, karton 348. Revers Náprstkova muzea a o převzetí sbírek z 4. 1. 1949 .

Vybírám pouze zajímavé a cenné kousky: štít z hroší kůže, mumifikovaná hlava antilopy, mumie lidské i zvířecí, egyptské mince, vycpaný páv, sošky indické – lidské i postavy bohů, sochy Buddhy, javánské nože a šavle, tibetské dýmky, tisky s fantaskními zvířaty a další předměty.²⁸³

Tento výčet není kompletní, chybí zde mnoho dalších cenných kousků, ale není možno celý seznam přepsat. Jak rozsáhlé indicko-egyptské muzeum bývalo, dokazuje jednak průřez toho, co bylo odvezeno v příloze práce a i matematika. V seznamech byla uvedena inventární čísla odvezených exponátů. Zaznamenáno bylo celkem 177 položek k převozu.

Musíme však vzít v potaz to, že mnoho exponátů bylo původně zapsáno pod jedním inventárním číslem. Když došlo k přebrání věcí do Náprstkova muzea, uvedla se jak stará inventární čísla předmětů, tak přiřazení předmětu k novému číslu. Podotýkám, že seznam nových inventárních čísel začal číslem 6116 a jeho konec nastal až u čísla 7295. Odvezeno tedy bylo z Mnichova Hradiště pouze do Náprstkova muzea více než tisíc předmětů, často obrovské hodnoty.

Zmínku o indické sbírce najdeme v souvislosti s Mnichovým Hradištěm ještě v roce 1955. Během výstavy indického sochařství v Brně totiž byla odcizena indická soška sedící ženy s obřadním nástrojem z 18. /19. století,²⁸⁴ původně z mnichovohradištského zámku. Lakonicky se dodalo, že pokud se soška nenajde, měla být ze seznamu vyškrtnuta.²⁸⁵

11. 4. Umělecko-průmyslové muzeum

Komise, která na zámku vybírala 10. 6. 1947²⁸⁶ exponáty pro Náprstkovo muzeum, zároveň hodnotila i možnost obohatit sbírky muzea Umělecko-průmyslového právě ze sbírek původních, zámeckých. I zde se objevil problém, který se týkal termínu, kdy měly být transportovány dané předměty.

²⁸³ NA, f. SPS, karton 348, inventář věcí svěřených z MH do Náprstkova muzea, nedatováno. Více předmětů je uvedeno v příloze č. IV.

²⁸⁴ NA, f. SPS, karton 348, protokol o krádeži sošky, 31. 12. 1954.

²⁸⁵ NA, f. SPS, karton 348, dopis Náprstkova muzea pro Ministerstvo kultury, 2. 2. 1955.

²⁸⁶ NA, f. SPS, karton 348, žádost NM o převzetí etnografických a archeologických sbírek z 13. 6. 1947.

Také nebyly dodány hned, jak se původně počítalo. Samotná prohlídka za účasti zástupců Náprstkova a Umělecko-průmyslového muzea musela být zajímavá. Dokonce se její popis dostal až k rukám dr. Wirtha²⁸⁷, předsedy Národní kulturní komise.

Vytřídění hradištských sbírek se účastnili doktor Müller za Náprstkovo muzeum a doktor Herain²⁸⁸ za Umělecko-průmyslové muzeum. Vezmeme-li v potaz, co vše se odvezlo do Náprstkova muzea, vzbudí to v nás otázku, co vlastně obdrželo Umělecko-průmyslové muzeum.

A právě na tuto skutečnost si stěžoval v dopisu dr. Wirthovi doktor Herain. Doslova píše: *„Ve středu 11. 6. T.r. zajel jsem s panem DR. Müllerem doprovázeným panem tajemníkem Havlíčkem do Mnichova Hradiště a souhlasem správy zámku provedl jsem vytřídění předmětů, o které by se naše muzeum zajímalo. Dr. Müller velmi často naříkal a jistě se bude domáhat aspoň některých plastik, ale v podstatě Náprstkovo muzeum získává naprostou většinu výrobků indických a všechny věci z Afriky.*

Přidržel jsem se při výběru pro naše muzeum – pokud bylo lze - hlediska výtvarného a u Náprstkova muzea respektoval jsem především zájmy národopisné. ... hledisko dr. Müllera je však tak široké a náročné že by pravděpodobně chtěl Náprstkovo museum proměnit v museum orientálního uměleckého průmyslu. Souvisí to s neujasněným programem Národního muzea vůbec.“²⁸⁹

Následně ještě ředitel podotkl, že on vybíral pouze to nejkvalitnější a že by si z toho, co vybral dr. Müller, ještě přál pro Umělecko-průmyslové muzeum egyptské a řecké bronzové plastiky. Dále napsal, že to, co vybral, bylo pro Umělecko-průmyslové muzeum naprosto nepostradatelné, ve sbírkách ukázky daného umění chybí, a tudíž měla valdštejnská sbírka pro muzeum nepostradatelný význam.²⁹⁰

²⁸⁷ Zdeněk Wirth, český historik, spoluzakladatel správy památkové péče a Národní kulturní komise.

²⁸⁸ Karel Vladimír Herain, historik umění, ředitel Umělecko-průmyslového muzea.

²⁸⁹ NA, f. SPS, karton 348, dopis dr. Heraina dr. Wirthovi o vytřídění hradištských sbírek, 16. 6. 1947.

²⁹⁰ Tamtéž.

Do Umělecko-průmyslového muzea v Praze nakonec bylo odvezeno, v porovnání s Náprstkovým muzeem, „ pouze“ 115 předmětů.²⁹¹ Sbírky umělecko-průmyslového muzea byly obohaceny například o sošky čínského a japonského božstva, sošky psů, podobiznu Františka Josefa na porcelánu, několik předmětů ze sbírky delftské fajánse, sošku ležícího býka, o několik barokních sekretářů a další předměty.²⁹²

11. 5. Národní galerie

Též Národní galerie projevila zájem o vzácné umělecké památky z Mnichova Hradiště. Do jejích sbírek nepřišlo mnoho exponátů, ale často se jednalo o předměty velmi cenné. Do galerie byly odvezeny: kovový býk na dřevěném, okovaném podstavci, olej na plátně – portrét ženy s chlebem v ruce se zlaceným rámem, olej na dřevě – dva muži na klestí v lese opět se zlaceným rámem, kresba rudkami – portrét ženy, olej na dřevě – Adam s Evou v ráji, mramorová plastika milenců, nad nimiž je Amor, jeden mramorový antický výjev, mramorový reliéf ženy kojící dítě, řezba ve dřevě – dvě ženy před klášterem, náboženský zarámovaný tisk, olej na plátně - spící pocestný, olej na plátně sedící poutník, socha sedícího starého muže s turbanem, sousoší Piety z patin.pál. hlíny, jedno kamen. sousoší – raněný s orlem.²⁹³

Toho, že ze zámku mizely vzácné exponáty, si všímali i místní občané. Situaci nám popsal tehdejší hradištský kronikář. Do kroniky napsal: *„Odstěhovány byly z bývalého Valdštejnského zámku indické sbírky do Prahy, Část těch orientálských sbírek byla umístěna v Náprstkově muzeu, a část v muzeu Národním.“*²⁹⁴

²⁹¹ NA, f. SPS, karton 348, přehled dokladů na zámku v MH – II / 10 převoz pravěkých nástrojů a vitrín do NM, nedatováno, poslední zápis z roku 1953.

²⁹² MMMH, f. Okresní muzejní spolek, více předmětů, které byly převezeny do Umělecko-průmyslového muzea je uvedeno v příleze č. V.

²⁹³ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, seznam inventáře převozu do Národní galerie, 12. 4. 1950.

²⁹⁴ MMMH, Pamětní kniha I., s. 534

11. 6. Univerzita Karlova – Ústav pro prehistorii

Taktéž nejstarší univerzita na našem území obdržela z Mnichova Hradiště zástupce do svých sbírek. Její sbírky byly obohaceny o střepy ze Stadic – vykopávky pravěké, římské i středověké, únětický koflík též pravděpodobně ze Stadic, 70 obsidiánových úštěpů, pozdně hradištní hrncovitou nádobou, dvě kamenné sekery – jedna neolitická, druhá neurčená, bronzovou jehlici z naleziště Štáhlavy, bronzový nožík ze Stadic z pozdní doby bronzové, náhrdelník z jantarových perel, bronzový náramek, nálevkovitý neolitický pohár a další pravěké předměty.²⁹⁵

11. 7. Památník národní kultury na Strahově

V roce 1952 se z Mnichova Hradiště odvezly další předměty, tentokrát na Strahov. Z větší části šlo o mobiliář svozový. Z původního kmenového byly vybrány servírovací stůl, barokní stůl, empírový stůl, dva barokní intarzované stoly a souprava složená z pohovky, čtyř křesel a osmi židlí a pět dalších stolů.²⁹⁶

11. 8. Památkové objekty

Vzhledem k tomu, že se tvořily expozice tzv. bytového charakteru, byla snaha o slohově čisté vybavení objektů předvádějící danou historickou periodu. Také se daný objekt mohl zaměřit na konkrétní osobu, příběh. Z Mnichova Hradiště, což velmi ochudilo sbírkový fond, byly vytrženy předměty, které měly souvislost s Albrechtem z Valdštejna.

11. 8. 1. Sázava a Kost, Ratibořice

Dále bylo vybavení ze zámku v Mnichově Hradišti v roce 1952 posláno do kláštera Sázava a na nedaleký hrad Kost, kde z převezeného mobiliáře zařídili inspekční pokoje. Do Sázavy byly dopraveny čtyři kusy pokrývek na postele, osm polštářů, 16 povlaků na polštáře, 16 ručníků, 6 utěrek a tři prachovky.

²⁹⁵ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, seznam pravěkých předmětů ze sbírek waldsteinského zámku v Mnichově Hradišti předaných NKK ústavu pro prehistorii na UK, 25. 11. 1949.

²⁹⁶ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, seznam nábytku z MH pro Památník národní kultury na Strahově, 28. 4. 1952.

Na hrad Kost pak bylo převedeno o rok později více mobiliáře. Ten byl jak původní zámecký mnichovohradištský, tak ze sovu zahrádeckého a stráneckého. Z hradištského mobiliáře byly převedeny tyto exponáty: pět židlí ze světle hnědého dřeva čalouněných světle květinovým vzorem, s tím samým čalouněním pak křeslo a lehátko. Dvě křesla z hnědého dřeva též s květinovým potahem. Jedno zrcadlo s hnědým rámem, dvě zrcadla s rámem zlaceným. Dva dubové noční stolky, dva stoly s intarzií, tři dubové stoly, taktéž vykládané, šest postelových polštářků, čtyři pokrývky, tři slamníky, čtyři žíněnky, tři nočníky, tři leštěné hnědé intarzované postele s vysokou ozdobou na zadním čele, jedna židle hnědá zdobená také květinovým vzorem.²⁹⁷

Další z převozů se odehrál v roce 1955. O zámecké lavice projevil zájem zámek Ratibořice. Jednání o převozu probíhala od roku 1954, v roce 1955 pak byly lavice, v celkovém počtu pěti kusů, převezeny, společně se starým mandlem do Ratibořic. K zařízení expozice o lidové kultuře se též odvezl selský stůl ze stráneckého sovu.²⁹⁸

Co si počít se zbylými lavicemi, řešila správa zámku. Uskladněny byly v bývalém zámeckém divadle a o jejich osudu mělo být rozhodnuto dodatečně. Zájem o ně projevil například i státní film.²⁹⁹

11. 8. 2. Frýdlant

„10. 2. 1949 : Zámek Mnichovo Hradiště má takové množství uměleckých a historických památek, souvisejících přímo s jeho historií, které však pro nedostatek vhodných místností,..., nemohou zatím býti zpřístupněny, že památky na vévodu Frýdlantského, které byly do jeho sídla zapůjčeny / myšleno na Frýdlant / neznamenaají pro Mnichovo Hradiště žádné ochuzení. Konečně fakt, že Valdštejnova hrobka s kostelem sv. Anny jest uzamčena a nepřístupná turistům,..., jasně dokazuje, že místní úřady nemají patřičný zájem o tyto památky.“³⁰⁰

²⁹⁷ NA, f. SPS, karton 348, soupis mobiliáře z MH převedeného na hrad Kost, 14. 9. 1953.

²⁹⁸ NA, f. SPS, karton 348, převoz mobiliáře do Ratibořic, 7. 9. 1955.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, dopis ing. Holuba NKK o převozu předmětů souvisejících s Albrechtem z Valdštejna z MH na Frýdlant, 4. 2. 1949.

Tato slova napsal ing. Holub, oblastní správce NKK, proč by Mnichovo Hradiště nemělo želez odvezených exponátů připomínajících Albrechta z Valdštejna. Město se totiž velmi razantně ohradilo proti tomu, že ze zámku se stával pomalu ale jistě zásobník, do kterého jezdili zástupci různých institucí a odváželi si to, co uznali za cenné. Striktně MNV požadoval vrácení exponátů z Frýdlantu a také nesouhlasil s převozem předmětů z indického muzea do Náprstkova muzea.³⁰¹

Soupis věcí nám dává nahlédnout do toho, co vše bylo ze zámku do Frýdlantu odvezeno. Jednalo se o nosítka Albrechta z Valdštejna, obrazy - zavraždění generála, jeho koně, horoskopu, portrétu. Dále jeden globus, 9 standart, 8 halaparten, 2 široké kopí, popravčí meč, 2 figuríny s brněním, kulatý kovový štít, nástěnná deska s namontovanými zbraněmi, stojany na halapartny.³⁰²

11. 9. Ostatní – převody na národní výbory, rozprodej

Po roztrídění mobiliáře se mobiliář, který nebyl uznán za historicky cenný, rozprodával. O tom, že se, řekneme-li to hodně nadneseně, odehrál určitý trh se zámeckým nábytkem, nás informovali jak pamětníci³⁰³, tak i dobové archiváře s žádostmi o odprodej zámeckého nábytku.

Dále pak tuto snahu ilustruje žádost z 11. 9. 1948 MNV z Horní Bukoviny. MNV poslal povolení na Národní pozemkový fond, který žádost k/ke prohlídce zámku přeposlal Národní kulturní komisi. MNV Horní Bukovina si totiž chtěl vybrat nábytek ze zámku na vybavení úřadovny.³⁰⁴

Na tuto žádost přišla odpověď, která potvrzovala to, že nábytek byl již roztríděn a částečně rozprodán a rozvezen. Co z užitných věcí zůstalo, byly kousky kuchyňského a ložního charakteru, takže návštěva zástupců MNV z Horní Bukoviny by byla bezpředmětná a doporučilo se jim, že musí nábytek sehnat jinde.³⁰⁵

³⁰¹ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, dopis MNV v MH NKK o nesouhlasu s převozem věcí ze zámku, 31. 1. 1949.

³⁰² NA, f. SPS - dodatky, karton 89, soupis věcí přivezených ze zámku v Mnichově Hradišti na Frýdlant, 8. 2. 1949.

³⁰³ Rozhovor s paní Plaňanskou ze 7. 12. 2014, Rozhovor s panem Toušem z 29. 1. 2013.

³⁰⁴ NA, f. SPS, karton 348, žádost sdělení souhlasu o odprodeji nábytku pro MNV Horní Bukovina od NKK pro Pozemkový fond, 11. 9. 1948.

³⁰⁵ NA, f. SPS, karton 348, odpověď na dotaz PF, 24. 9. 1948.

Kolik toho bylo ze zámku vytříděno, o tom svědčí i žádost správy zámku z 1. 7. 1948. V tomto přípisu pro Národní kulturní komisi se psalo, že nebyla dostatečná finanční hotovost v pokladně na krytí všech výdajů – účty za pojistky, opravu vodovodu, nemocenské pojištění za slečnu Andrejskovou a výlohy za zapůjčení nákladního auta na převážení vyřazeného nábytku z místností zámeckých do skladišť v budovách hospodářských. Psalo se toto: „V měsíci červnu se omezovala zdejší činnost hlavně na roztřídění a uskladnění nábytku, který byl vyřazen ze zámeckých místností a byl uskladněn jednak ve dvou pokojích v přízemí a ve stájích. Dělnictvo bylo částečně zaměstnáno od zdejší stavební fy Košek a to v hodinách večerních po práci na stavbě. Němci přidělení této stavební fě., kterým pracovní hodiny musely býti placeny. Mimo to bylo vyžádáno několik dělníků od MNV...“³⁰⁶

Jak se k nábytku lidé chovali, o tom svědčí žádost Ústavu národního zdraví v Mnichově Hradišti, který nutně potřeboval nábytek. Napsal si tedy žádost o odprodej původního mobiliáře. Celkově o deset předmětů – hlavně stoly a skříně, na což správa zámku reagovala kladně, neb „nábytek je podřadný a vytříbený.“³⁰⁷

Většina nábytku vyřazeného ze zámeckých sbírek byla uložena ve stáji. Kolik nábytku bylo určeno k prodeji, případně k likvidaci, o tom svědčí soupis nábytku vyřazeného a ve stáji uskladněného, který poskytla správa zámku Národnímu pozemkovému fondu. Jen pro zajímavost, ve stáji bychom v tu dobu našli 12 postelí, 3 pohovky, 7 židlí, 12 stojanů, 9 nočních stolků, rohovou skříň, železné stojany, 30 stolků, 6 skříní s policemi, 15 prádelníků, 5 truhel, 17 zrcadel a další jednotlivé kusy nábytku.³⁰⁸

Pro potřeby Národního pozemkového fondu se vybraly například podnosy, kalamáře, lampy, popelníky, svícny, těžítka, teploměry, misky, kamínka, porcelánové džbánky, kávová konvice, omáčníky, slánky, podšálky s hrníčky, cukřenky, talíře a další, předměty, často kancelářského či kuchyňského rázu.³⁰⁹

³⁰⁶ NA, f. SPS, karton 348, stav hospodaření za měsíc červen roku 1948, 1. 7. 1948.

³⁰⁷ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, potvrzení správy zámku o kvalitě nábytku, konec listopadu 1949.

³⁰⁸ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, seznam předmětů nacházejících se v bývalé konírně, 28. 6. 1950.

³⁰⁹ NA, f. SPS - dodatky, karton 89, soupis vyřazeného mobiliáře, 28. 6. 1950.

O odprodeji nábytku informovala i žádost Okresního muzea v Mnichově Hradišti. To již potřebovalo další místnosti, protože jeho sbírky se velmi rozmnožily a počátkem listopadu roku 1950 kapacitně prostory muzea nestačily. Muzeum se správy zámku dotazovalo, bylo-li by možné: „...aby nám pro skladiště musejních předmětů půjčena ona část hospodářské budovy u státního zámku mnichovohradištského, která se nyní uprazdňuje odprodejem a odstraňováním různých zbytečných věcí a starého a nepotřebného a z větší části poškozeného nábytku tam uskladněného.“³¹⁰

O jaký přesně nábytek šlo, zdali původní hradištský, či svozový, to se již v žádosti nepsalo. Po vyklizení však muzeum požadovanou prostorou dostalo k dispozici.³¹¹ Jednalo se o objekt č. p. 149, tj. konírnu.

Dalším střípkem do mozaiky byl i účet z 21. 9. 1950. Okresní národní výbor z konfiskátu v Mnichově Hradišti zaslal Národní kulturní komisi 2 486 Kčs za předměty, které zakoupil. Jaké přesně předměty okresní národní výbor koupil, se však z účtu nedozvíme.³¹²

Část nábytku tedy zakoupily místní instituce a občané mnichovohradištských, část byla vytříděna doktorkou Kubátovou pro potřeby podniku Antikva. V jejím případě nastal problém, protože Antikvě trvalo poměrně dlouho, než si nábytek, který ji byl přidělen, odvezla. Správa zámku musela Antikvu urgovat, aby vůbec došlo k uvolnění prostor, kde si nábytek Antikva skladovala. Nábytek se ještě v prosinci roku 1951 nacházel v Mnichově Hradišti.³¹³

29. 3. 1951 proběhlo převzetí vytříděného nábytku Antikvou. Ta ho rozdělila – část si ponechala pro potřeby exportní a aukční (ten byl v Mnichově Hradišti ještě v prosinci roku 1951), zbytek, několik set předmětů, zakoupil en block MNV v Mnichově Hradišti. V seznamech, co MNV koupil, nebyl ani popis předmětů, ale pouze jejich inventární číslo.

³¹⁰ NA, f. SPS, karton 348, žádost okresního muzea o poskytnutí prostor, 15. 7. 1950.

³¹¹ NA, f. SPS, karton 348, odpověď NKK pro okresní muzeum, 2. 3. 1951

³¹² NA, f. SPS, karton 348, účet pro ONV v Mnichově Hradišti od NKK na zaplacení za vyřazené předměty ze zámku z 21. 9. 1950.

³¹³ NA, f. SPS, karton 348, správa zámku NKK o odvozu mobiliáře pro Antiku z 12. 12. 1951.

Díky předmětům bez inventárních čísel si však můžeme utvořit představu, co se prodalo (kromě větších kousků nábytku). Bez inventárního čísla totiž byly menší předměty, jako například číše na víno, svícny, džbány, zouváky na boty, hodiny, dřevěné talíře, nočníky, ubrousky, příkrývky, ale i různé liturgické textilie.³¹⁴

Na export či do aukčních síní byly vybrány například kovové svícny, konvice na čaj, kazeta na doutníky, toaletní stolek, šermířské úbory, hole, červená japonská miska, obrazy, litografie – často s náboženskou tematikou, či znázorňující lov, porcelánové předměty-kalamáře, hrníčky aj.³¹⁵

Více než 100 předmětů, včetně postelí, lavic, stolků a stolů, pultů na noty bylo označeno za poškozené a staré a byly zceny jako palivové dřevo.³¹⁶

11. 10. Knihy

Velmi cenná v Mnichově Hradišti byla knihovna. Čítala více než 22 tisíc svazků, mnohdy vzácných tisků, rukopisů, ale i časopisů a drobných periodik. Proto se snažily některé instituce, po získání zámku do majetku státu, převést do svých fondů právě knihy z Mnichova Hradiště. Občas žádosti zněly poměrně kuriózně.

Můžeme poukázat na to, jak argumentovalo město Brno, když se snažilo získat knihu Staré paměti brněnské. 17. 1. 1953 brněnský městský archiv napsal žádost, kde stálo: *„Správa archivu města Brna byla informována drem Em. Janouškem ze stát. archivu zemědělského v Praze, že v zámecké knihovně v Mnichově Hradišti je uložen rukopis Starých pamětí brněnských. Tento rukopis byl v 60. letech spolu s jinými archiváliemi zapůjčen městem Brnem Tomáši Pešinovi z Čechorodu, jak je doloženo v aktech purkmistrovských městského archivu z ledna r. 1669. Po smrti Pešinově přešel s jeho pozůstalostí do rukou hrabat z Valdštejna a byl chován nejdříve v Duchcově, později v Mnichově Hradišti. Poněvadž zmíněný rukopis je nesporně majetkem města Brna a patří provenienčně do městského archivu brněnského, žádáme zdvořile o jeho vrácení a za příznivé vyřízení žádosti předem děkujeme.“*³¹⁷

³¹⁴ NA, f. SPS – dodatky, karton 89, předměty bez inventárních čísel, 28. 6. 1950.

³¹⁵ NA, f. SPS – dodatky, karton 89, seznam předmětů převzatých pro export a aukční prodej, 28. 6. 1950.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ NA, f. SPS, karton 348, dopis Archivu města Brna Ministerstvu školství, 17. 1. 1953.

Do Klatov byla odvezena též jedna vzácná kniha. Rukopis Daniela Erazima Račinského z roku 1632 o založení, vzrostu a příp. zkázách královského města Klatov. Rukopis obsahoval 16 listů, na rozích poškozených. Také se jednalo o pozůstalost z knihovny Tomáše Pešiny z Čechorodu. Správa muzea v Klatovech se zavazovala, že se o tento exemplář vzorně postará.³¹⁸

12. Nový správce

V září roku 1948 byl na Mnichovo Hradiště jmenován nový správce. Tím se stal Josef Fajmon, původně klíčník na hradě Frýdlant.³¹⁹ Jak se brzy ukázalo, působení na Mnichově Hradišti pro něj již od začátku bylo komplikovanou záležitostí. Nejen to, že mu ing. Fanta nechtěl vyklidit byt, ale zároveň zde vyvstaly spory se slečnou Andrejskovou. O tom však pojednávají jiné kapitoly.

Muselo dojít i k oficiálnímu předání zámku a jeho mobiliáře novému kastelánovi od klíčnice – tj. Růženy Andrejskové. Tehdy se objevil problém, že některé předměty nebyly dohledány.

Jednalo se o: kovový teploměr v bílém porcelánovém stojánku, křeslo bílé se zlacenými linkami, kovový zvonek stolní s latinskými nápisy a letopočtem 1552, kovový nástěnný vlhkoměr (i. č. 1945), tisk na slaměné tkanině – lovci, hebrejský kus starého zákona (i. č. 3024), 115 smutečních malovaných erbů, reprodukce holandského obrazu, sousoší milenců ze slonoviny (i. č. 5953).³²⁰

Všechny předměty, u kterých není napsáno i. č., byly později dohledány. Možná i k jejich škodě, protože u některých z nich byla v seznamu dopsána Antikva, takže i víme, kde skončily.³²¹

³¹⁸ NA, f. SPS, karton 348, depositní revers od Muzea města Klatov o převzetí knihy, červenec 1953.

³¹⁹ NA, f. SPS, karton 348, jmenování nového správce, září 1948.

³²⁰ NA, f. SPS – dodatky, karton 89, seznam inventáře, který při převzetí zámeckého inventáře nebyl v zámku nalezen, 12. 4. 1950.

³²¹ Tamtéž.

Tři exponáty, nebo spíše dva exponáty a jeden předmět z vybavení zámku se nenašly. O těchto chybějících předmětech psal kastelán ještě v roce 1951, že doposud nebyly nalezeny³²². Původně se nacházely v indickém muzeu v přízemí. Kastelán o pátrání po exponátech napsal toto: „*Jak sdělila slečna Andrejsková, tyto předměty byly výpomocnými silami odnoseny do I.poschodí, uschovány sl. Andrejskovou. .. Hebrejský kus rukopisu starého zákona č. 3024 byl posledně viděn sl. An. v indickém muzeu na zdi – tam byl asi zapomenut, stratil se tam a nebo byl odvezen omylem do Náprstkova muzea. Nástěnný kovový vlhkoměr č. 1945 nenachází se v inventáři zámku. Na dotaz u ředitelství Náprstkova muzea v Praze, zda se snad omylem neodvezly tyto předměty do Prahy, nepřišla dosud odpověď.*

Dále uvádí sl. Andrejsková, že předměty, mezi nimiž (!) se nacházela také stracená (!) soška ze slonoviny ležely delší čas na zemi v místnosti I. posch. v zásuvce z prádelníku, přikryty papírem. Návštěvníci chodili kolem takže pravděpodobně se asi ztratily v této době. Teprve při návštěvách škol t. j. v červnu se věci umístily do zamčené místnosti / v r 1948/ ...Dodatečně uvádí sl. Andrejsková, že scházející vlhkoměr byl od ní viděn v místnostech indického muzea v zámku M.H. těsně po zabalení všech věcí pro Prahu, ale potom už nebyl více spatřen.“³²³

Vyšetřování ztráty těchto tří předmětů probíhalo ještě několik následujících let. K výpovědi sl. Andrejskové doplním, že indická soška měla znázorňovat milence a nesla inventární číslo 5953.³²⁴ V zápisu z 10. 3. 1954 už bylo poznamenáno, že inkriminované předměty nebyly převezeny do Náprstkova muzea.

Vzhledem k tomu, jak se s exponáty jednalo, bylo s podivem, že se ztratily pouze tři kousky. Jednu z mála zpráv o tom, jak probíhalo stěhování předmětů ze zámku v Mnichově Hradišti jinam, nám dodal ing. Fanta, při vyšetřování ztráty tří exponátů. V protokolu stojí: „*Po odvezení sbírek do Indického muzea do Prahy, které bylo řádně vydáno a převzato, odvážely se věci ze sbírek zámeckých do muzeí v Praze, hlavně obrazy a plastika, které byly ing. Fantou při vydání zatrženy barevnou tužkou. Ing.*

³²² NA, f. SPS, karton 348, scházející předměty – potvrzení, 10. 4. 1951.

³²³ Tamtéž.

³²⁴ NA, f. SPS, karton 348, prohlášení o scházejících třech předmětech inventáře státního zámku v MH, 10. 3. 1953.

Fanta uvádí v prohlášení doslova toto: „ Různé instituce si odvážely vždy v největším spěchu přikázané předměty, aniž by byla detailní kontrola mnou neb R. Andrejskovou, která měla klíče, možná a dobře proveditelná.“³²⁵

13. Předmět, který zmizel

Roku 1951 docent Karel Kuchař podal žádost do Mnichova Hradiště o jednu mapu Prahy. Pravděpodobně se jednalo o poměrně důležitou mapu, jak píše doc. Kuchař. Ve své žádost podotýkal: *„Sám jsem tento plán viděl v zámku asi v roce 1935. Od ostatních, nijak vzácných výtisků se liší mnichovohradištský exemplář hlavně tím, že na něm jsou zakresleny pražské hradby / kdežto na jiných je město zakresleno bez hradeb/. Pro studium pražské topografie je tento výtisk velice důležitý a je podle mých vědomostí! unikátem dnes bohužel postrádaným. Není však vyloučeno, že pečlivou prohlídkou by se v Mnichově Hradišti na něj přišlo a prosím proto, aby se na místě takovéto šetření provedlo.“³²⁶* Dle popisu docenta Kuchaře se jednalo o výtisk poměrně veliký, 94 na 101 cm. Ing. Fanta sdělil doc. Kuchařovi, že by se daný exemplář mohl nalézt v divadelním sále.³²⁷

Odpověď dorazila z Mnichova Hradiště až koncem října o rok později. Kastelán psal, že žádný takovýto plán nenašel, ať už ve sbírkách, které měl na starosti, tak ve valdštejnském archivu. Nabídl, co vše ale dalšího bylo možné v Mnichově Hradišti studovat – plány holandských měst, vojenský atlas s plánem Prahy z 18. století, barvotisk Prahy z 19. století, v archivu se nalézaly další plány Prahy, nejstarší z roku 1600.³²⁸

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ NA, f. SPS, karton 348, dopis doc. Kuchaře NKK s žádostí o plán Prahy, 6. 10. 1951.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ NA, f. SPS, karton 348, odpověď kastelána na dotaz doc. Kuchaře, 19. 10. 1952.

14. Zpráva o odborném průzkumu – směrnice pro využití a rozvoj objektu z roku 1951

V tomto dokumentu se dočteme o vizích, jaké měl zámek v roce 1951. Co bylo zamýšleno, jakým způsobem měl být dále využíván.

Nejdříve byl celý objekt popsán, včetně historického vývoje, současného stavu, zachycení nejdůležitějších architektonických prvků a zevrubný popis vedlejší stavení a budov.

V druhé části, v kapitole „Zásady využití“, hned první věta odkazuje k účelu, jemuž měl zámek sloužit: *„Zámeckého objektu se zřetelem k jeho ucelenému a uměleckému charakteru nelze využít jinak než k účelům kulturním.“*³²⁹

Dále měla hlavní budova a konírny sloužit jako depozitáře. Zámecká budova též byla využita jako archiv a počítalo se i se zřízením prostoru pro školení režisérů ochotnických scén. V konírně měly být adaptovány místnosti pro osvětovou činnost. Sala terrena též došla uznání jako architektonický skvost. Zajímavě zněla věta, že oba kostely měly sloužit náboženským potřebám.³³⁰

A jaké přesné plány se navrhly pro využití a pro úpravu objektu? V druhém patře pouze drobné změny v depozitních místnostech – nové dveře. Ve 4 místnostech se nacházely expozice – Budovec a Bílá hora. Dále zde bylo umístěno Okresní muzeum. Jediná navržená změna v druhém patře, byly nové dveře v jedné místnosti a zřízení klosetu.

Razantnější byly úpravy v prvním patře, v tzv. Budovcově křídle. Autor textu si odporuje, když píše: *„Místnosti ...mají určitý slohový charakter a architektonickou úpravu, takže je nutno ponechat je v dosavadním stavu, aby sloužily výhradně účelům NKKomise. Nová instalace je nutná.“*³³¹

³²⁹ NA, f. SPS, karton 348, zpráva o odborném průzkumu – část zásady využití, 1. 3. 1951.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ NA, f. SPS, karton 348, zpráva o odborném průzkumu – část zásady využití, 1. 3. 1951.

Co si máme představit pod větou nová instalace, resp. jaké změny se navrhly? Na hlavní chodbě odbourat zasklené dveře a odstranit kamna. Tím by se zrušila nadcházející místnost,³³² kde se rovněž vybourají kamna a tato komnata bude sloužit jako nástupní a výstupní prostor, kde návštěvníci obdrží bačkory.

V dalším pokoji měly být odstraněny tapety a dřevěná zástěna kryjící dveře. Místnost před zbrojnicí bude spojena odstraněním příčky s vedlejším prostorem, a vznikne tak větší komnata. Zbrojnice se přemístí do přízemí, protože jeden z pokojů, kde byla knihovna, připadne jako zázemí pro školení režisérů, a knihovna se tak posune o jednu místnost, zabere tedy prostor po zbrojnici. V poslední místnosti knihovny bude nově začínat okruh pro návštěvníky.³³³

V druhém křídle mělo být vybudováno zázemí pro režiséry, jejichž potřebám by sloužilo též zámecké divadlo. Avšak v tomto křídle žil ing. Fanta, který se svého bytu nechtěl vzdát. Zázemí pro režiséry mělo být striktně odděleno od vlastního návštěvnického okruhu, a to zázděním vchodů a zřízením vřetenovitého schodiště vedoucího k divadlu v nárožní věži zámku.³³⁴ Dále se psalo, že pokud by tento plán nevyšel, divadlo mělo sloužit výstavám kulturního a budovatelského zaměření.³³⁵

V pěti přízemních místnostech se počítalo se zřízením lapidária pro gotické prvky z bývalého kláštera v Klášteře Hradišti nad Jizerou. Dále zde byl usídlen archiv. V původním renesančním křídle se měly provést sondy ke zjištění renesanční omítky. Dvě místnosti byly vyčleněny pro přenesení zbrojnice z prvního patra. Jeden pokoj byl určen správě zámku a její předsíň pak jako nástupní místo pro návštěvníky. Pod rameny hlavního schodiště se zbudují toalety. Zbytek prostorů v tomto křídle mohl být využit jako skladiště pro uhlí a dříví. V druhé části křídla sídlil archiv, kterému měly připadnout ještě místnosti po ing. Fantovi. Zde došlo pouze ke zbourání několika příček, aby byly místnosti zvětšeny.³³⁶

³³² Pravděpodobně dnešní předsíň.

³³³ NA, f. SPS, karton 348, zpráva o odborném průzkumu – část zásady využití, 1. 3. 1951.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ NA, f. SPS, karton 348, zpráva o odborném průzkumu – část zásady využití, 1. 3. 1951.

Celkově měly být očištěny všechny kamenné renesanční i barokní dveřní zárubně, odstraněny nánosy barvy na kamenných částech stavby (např. sloup na schodišti), na jižní straně zámku v přízemí zrušeny dveře a místo nich mělo vzniknout okno, zrušit se měla betonová nádržka u jižního křídla, prozkoumat se měly stříšky nad hlavními vchody, aby se přišlo na to, jak původně vypadalo průčelí.³³⁷

Právě původní barva omítek – tj. bílá a růžová měla už v této době být obnovena.³³⁸

Naštěstí i naneštěstí se některé navrhované změny ne/ uskutečnily. Bohužel skutečně došlo k demolici několika kamen. Místnosti pro režiséry režisérům nakonec postoupeny nebyly, divadlo velmi chátralo a na zámku ani nebyla obnovena původní růžovo-bílá fasáda. Vybouraly se zmíněné příčky, přestěhovala se zbrojnice či byly obnoveny dveřní zárubně. S knihovnou se nehýbalo, zůstala na svém původním místě a místnost uvolněná po zbrojnici mohla být začleněna do návštěvnického okruhu.

15. Popis zámku v roce 1954

Počátkem roku 1954 poslalo ministerstvo kultury na jednotlivé objekty dotazníky. Díky nim nyní můžeme zjistit, jaký byl stav daného sídla, co se v něm vše nacházelo či naopak chybělo.³³⁹

I na Mnichovo Hradiště dotazník přišel, byl vyplněn a odeslán zpátky. Správcem objektu v té době byl Jan Nešpor, který žil přímo na zámku, kvůli bezpečnosti, v jedné místnosti, ke které měl ještě k dispozici kuchyni.

Spolu s ním byt obývala zaměstnankyně zámku Marta Nešporová. Do zámku též docházela Anna Tondrová. Další stálé zaměstnance bychom na zámku nenašli. Návštěvy se mohly ubytovat v pokojích inspekčních, ty byly připraveny celkem tři, počet lůžek v inspekčních pokojích byl 4.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ NA, f. SPS, karton 347, dotazník o objektu, 4. 2. 1954.

Zmiňovalo se, že v roce 1950 došlo ke kontrole bleskosvodů. Co se týče bezpečnostních prvků, na zámku měli připraveno 18 hasicích přístrojů. Nenacházel se zde žádný psací stroj, leštička na parkety, vysavač, stroj na sekání trávy ani fréza.

Voda byla přiváděna pomocí obecního vodovodu.

Na objektu se nenacházela žádná zvířata, v dotazníku byly připraveny kolonky pro daňky, medvědy, labutě, pávy, srnce a další zvířenu, ale na Mnichově Hradišti neměli ani hlídacího psa.

Zajímavá pro nás je kolonka, která informuje o přístupnosti objektu. Zde se dovídáme, že objekt byl přístupný, cena za vstup byla při individuální návštěvě zámku 2 Kčs /1 Kčs nebo 60 haléřů za osobu. Když se ale skupina nahlásila předem, dostala slevu. Pak se cenová relace pohybovala - 1 Kčs, 50 haléřů a 20 haléřů.

Též bylo zmíněno to, že se v druhém patře nacházelo muzeum, které mělo vlastního správce, a za vstup do muzea se nic neplatilo.

Dotazník se dále zabýval přesnějším rozvrhem sídla, jednotlivými místnostmi od sklepa po půdu.

U sklepů bylo pouze dopsáno, že byly prázdné. V přízemí se nacházelo 23 místností – 9 místností měl pronajatých Archiv zemědělsko-lesnický, dvě místnosti Stavoprojekt, dvě místnosti slečna Růžena Andrejsková, jedna místnost sloužila jako prádelna, čtyři pak byly skladištěm, do tří se skládalo uhlí, do dvou dříví.

V prvním patře byly tři místnosti využity jako skladištní prostor pro svozy, 16 místností bylo instalováno, provádělo se tam, jedna místnost sloužila jako zámecké divadlo, ve dvou místnostech bydlel správce Jan Nešpor, jednu obývala jako naturální byt slečna Andrejsková.

Ve druhém patře sedm místností mělo pronajato okresní muzeum, tři místnosti byly vyhrazeny jako inspekční, čtyři využívala správa zámku pro potřeby depozitáře

kmenového, jednu pro potřeby depozitáře svozového a šest místností v této době bylo ještě instalovaných.³⁴⁰

Zdali to však znamená, že v této době ještě existoval tzv. Pamětní salon a rytinová místnost, je spekulativní, avšak ne vyloučené.

Dotazník zajímal také o stav samotného objektu. Kastelánovy odpovědi byly stručné a jasné. Na otázku, jaký je stav komínů, odpověděl: špatný. V případě střechy napsal: potřeba opravy. U fasády dopsal, že byla velmi špatná. U oken pak probíhala rekonstrukce.

Lepší situace byla v případě interiérů – krovy a dveře byly v dobrém technickém stavu.³⁴¹

Též se dozvídáme, že v budově již byla zavedena voda a vyjma instalovaných místností v prvním patře všude i elektřina.

Dále se v dotazníku řešily stejné parametry i v případech bočních budov – koníren a bývalého kláštera³⁴² a také stav parku. Zde už byl kastelán velmi stručný, pouze dopsal, že tráva je pronajímána nájemníkovi.³⁴³

16. Filmování

Když Československý státní film natáčel film *Císařův pekař*, vyžádal si několik exponátů ze zámku v Mnichově Hradišti. Ve filmu tak mohli diváci spatřit z původního zámeckého vybavení tři stoly, renesanční křesla, pět velkých globusů, kufr, čtyři lucerny a další předměty.³⁴⁴ Tyto předměty po skončení filmování byly v pořádku na zámek vráceny.³⁴⁵

³⁴⁰ NA, f. SPS, karton 347, dotazník o objektu, 4. 2. 1954.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ NA, f. SPS, karton 348, objednávací list Československého státního filmu, 24. 5. 1951.

³⁴⁵ NA, f. SPS, karton 348, potvrzení o navrácení předmětů, 8. 2. 1952.

17. Spor s hradem Kost

Jedna úsměvná historka před koncem, která nám dokládá, kolik na Hradiště dorazilo návštěvníků:

Na Kosti, na rozdíl od Mnichova Hradiště měli pracovníci k dispozici psací stroj. Když se stále na Hradiště nedostalo, podali hradišští žádost, aby jim byl předán psací stroj právě z Kosti. Na tuto žádost Kostečtí odpověděli, že stroj měli a netuší, kdo prohlásil, že nebyl využitý, že ho používali pravidelně, že na Kosti panuje čilejší ruch než na Hradišti. Na Kost dorazilo mnohem více návštěvníků (65 tisíc na Kosti oproti 21 tisícům na Hradišti). Rozhodnutí SPS o přeložení stroje na Mnichovo Hradiště bylo z těchto důvodů zrušeno a stroj na Kosti zůstal.

18. Zámek v polovině 50. let, aneb předzvěst závěru

V polovině 50. let došlo k určité stabilizaci situace. Proto tato diplomová práce povětšinou nepřekračuje rok 1955.

Jak tedy zámek v polovině dekády vypadal? Víme, že byl otevřený pro veřejnost, jeho expozice už se více méně neměnily. Doba, kdy se ze zámku odvážely vzácné artefakty po desítkách, ba dokonce stovkách v lepším případě do jiných objektů či muzeí, v tom horším k prodeji, či dokonce na spálení, již byla pryč. Chod zámku plynul v určitých, již ohraničených kolejí. Rušivé elementy ať v podání paní Andrejskové, která v roce 1954 zemřela, či pana ing. Fanty, který se konečně přestěhoval, během obhlídky objektu v této době nenalezneme.

V druhém patře zámku bychom mohli navštívit muzeum i s postaveným modelem Drábských světniček a menší prohlídkový zámecký okruh. V prvním patře byla pro návštěvníky připravena expozice zámecká. Každé srdce badatele v oblasti archiválií zaplesalo nad stavem a vybaveností místního valdštejského archivu. Co bohužel ale návštěvníci nespatri, bylo zámecké divadlo, které se ponořilo do zapomnění a jeho prostory sloužily jako skladiště.

V druhé kronice města Mnichova Hradiště nalezneme zápis z roku 1954. Ten nás informuje o tom, že počet návštěvníků každým rokem roste a zájem o valdštejnské sbírky mezi lidmi vzrůstá.³⁴⁶

19. Závěr

Zámek v Mnichově Hradišti je památka bohatá na historii. Můžeme na ní pozorovat „velké dějiny“ tak, jak se promítly do chodu, života jednoho poměrně neznámého sídla.

V práci je popsána historie zámku od doby Václava Budovce z Budova, posléze převod majetku na Albrechta z Valdštejna a to, jak si různí členové rodu objekt předávali, prodávali, postupovali. Blíže se práce zaměřuje na osobu Arnošta Josefa z Valdštejna, který nechal původní renesanční zámek přestavět do barokní podoby, dále pak na Vincence z Valdštejna, nekonvenčního majitele panství v druhé polovině 18. století, ale hlavní a nosné téma diplomové práce je zámek a jeho proměny ve 20. století.

Nejdříve v souvislosti s pozemkovou reformou a jejími dopady na valdštejnský majetek. Důležitý byl v této době i ten moment, že Valdštejnové na zámku již nesídlili, ale naopak ho otevřeli pro veřejnost. Valdštejnům začal k obývání sloužit zámek v Doksech, který prošel značnou modernizací, a Mnichovo Hradiště se díky tomu mohlo dochovat ve své intaktní, neporušené historické podobě.

Práce se okrajově dotkne i osobnosti posledního majitele z rodu Valdštejnů, a to JUDr. Karla Waldsteina. Zhodnotit, jestli byl mu majetek zabaven legálně a legitimně, je dodnes záležitost značně ožehavá. Jeho majetek byl zabrán v rámci tzv. Benešových dekretů, i zámek tedy změnil majitele. JUDr. Karel Waldstein se však s tímto stavem nehodlal smířit a o majetek se soudil. K vyřešení situace do roku 1948 však nedošlo a po změně režimu celá causa utichla.

Každá ze stran sporu nabízela svůj pohled na věc a argumenty, podporující jejich verzi příběhu. Není snahou této práce zhodnotit, kde byla pravda. To by byla záležitost mnohem důkladnější a právně podložené argumentace obou dvou stran.

³⁴⁶ MMMH, Pamětní kniha města Mnichova Hradiště, 1893 -1950, rukopis, s. 187.

Již prvorepublikové tisky, které upomínaly na Mnichovo Hradiště a zvaly k jeho návštěvě, nabízely i prohlídku zámku. Dobové dokumenty místní provenience však hořekovaly nad tím, že město a jeho památky byly nedoceny. Mezi lidmi představa, co vlastně v místě svého bydliště, působiště měli (a mají) za skvost, byla žalostná. Také proto se jejich snahy ohledně života zámku po roce 1945 zdály krajně k památce nepřátelské, nehostinné a pro člověka, který minulost a její poklady měl rád a ctil, nepochopitelné.

Využít tuto vzácnou památku jako sídlo armády, park pak jako cvičiště, to byl skutečný nápad, který vzešel z myšlenkových pochodů místních funkcionářů. Naštěstí se památka stala vytipovaným objektem zájmu tehdejších odborníků na historii a dějiny umění. Ti se zasadili o to, že objekt i nadále, tak jako skoro poslední čtyři dekády, mohl sloužit pro veřejnost. Dalo by se říci, že vybavení, okruh, kam se návštěvníci mohli podívat, co pro ně bylo připraveno, byl poměrně částečně shodný s tím, co mohli vidět návštěvníci za Valdštejnů.

Došlo ke změnám takovým, že se prodalo praktické vybavení, různé lůžkoviny, matrace, kuchyňské potřeby atd., avšak to historické, cenné a co bylo vystavené, zůstalo částečně na svém místě, a mohlo tudíž i nadále lahodit oku návštěvníkovu.

Část mobiliáře byla roztříděna a ty exponáty, které byly označeny za předměty bez historické ceny, se rozprodaly. Bohužel v této souvislosti ze zámku zmizelo i několik zajímavých a vzácných předmětů. Některé věci přejal podnik Antikva k prodeji, část Národní pozemkový fond, zbytek byl en block prodán MNV. Mobiliář v horším technickém stavu byl označen za bezcenný a dán k prodeji za cenu palivového dřeva.

Procházel se (vlastně dodnes se tudy provádí) okruh prvního patra, reprezentativní salonky, většinou z konce 18. století, do okruhu byla začleněna i místnůstka, kde bydlela paní Růžena Andrejsková. O co návštěvníci přišli a co se teprve nedávno vrátilo do prohlídkového okruhu, byl pamětní salon k upomínce schůzky Svaté aliance a roku 1833. Pamětní salon zanikl po druhé světové válce, společně se salonem rytin a mnohými dalšími pozůstatky po době, kdy byl zámek skutečným bydlištěm hraběcí rodiny.

Také se nevyužívalo divadlo, které postupně chátralo, vzácné kulisy byly dány do přízemí zámku, kde na nich vlhkost a plíseň napáchaly značnou škodu.

Co jistě ochudilo budovu zámku, byly převozy po druhé světové válce pro potřeby různých dalších institucí – ať už zámků – Frýdlantu (odvezeno to, co mělo souvislost s Albrechtem z Valdštejna), Ratibořic, Kosti, či muzeí. Za zmínku určitě stojí převoz hudebnin a pravěkých nástrojů do Národního muzea a odvoz orientálních a exotických sbírek z pozůstatku tzv. Indického zámeckého muzea do Umělecko-průmyslového muzea a do Náprstkova muzea. Jen seznam převodů do Náprstkova muzea čítal více než tisíc rozmanitých a vzácných položek. Další pravěké předměty převzala Univerzita Karlova, část mobiliáře se využil při zařizování Strahova.

Zajímavé také bylo sledovat formu, jakým způsobem se zámek interpretoval před veřejností. Z doby valdštejnské se nedochoval žádný oficiální průvodcovský text, avšak na osobě Růženy Andrejskové, která více než padesát let na zámku žila a pracovala, můžeme sledovat konflikt mezi tím, co se říkalo za soukromých majitelů a jaké byly pozdější oficiální požadavky státního aparátu.

Výtky, že se R. Andrejsková vyjadřovala v podstatě kladně k bývalé vrstvě, „vrstvě vykořisťovatelské“, která měla být návštěvníkům představena v tom nejhorším světle, se objevily v několika dopisech, které tehdejší správa zámku psala, aby bylo vůči slečně Andrejskové zakročeno. Vždyť ona dokonce používala výrazy jako Jejich milost a jasnost! A tehdejší oficiální průvodcovský text takovouto interpretaci minulosti nepřipouštěl.

R. Andrejsková byla zajímavým momentem na zámku. V její osobě se potýkala stará doba, věrnost hraběcí rodině, služba pro ně a zároveň to, že se stala zaměstnancem nového majitele objektu, a to státu a byla podřízena kastelánovi. O obtížnosti tohoto soužití vypráví celá kapitola.

Nemůžeme však tvrdit, že vše, co se v té době odehrávalo, bylo negativní. Stát, aby mohl provádět návštěvníky památkou, do ní investoval a opravoval ji. Podařilo se opravit část střechy, některá okna či vybudovat základní zázemí pro návštěvníky, jako například klosety. Po několikaletých krádežích se musely opravit dveře, kudy pachatel do

objektu vnikl. Rekonstruovaly se i předměty přímo ze zámeckých sbírek, různé sošky, obrazy, které byly ve špatném stavu.

V každé době existují lidé, kteří se rádi, při absenci restrikcí obohatí na úkor druhého, ať člověka, tak státu. I takoví lidé se v Mnichově Hradišti objevili. Nebudu psát o těch, jejichž hamižnost připravila zámek o nejeden vzácný předmět tím, že byl nenápadně ze sbírek vyřazen a odprodán, ale o jednom pánovi, který do zámku vnikl násilnou cestou dokonce třikrát a podařilo se mu zještě tehdy na zámku umístěného indicko – egyptského muzea odcizit několik raritních předmětů.

Naštěstí byl pachatel při svém posledním pokusu o vloupání polapen a to, co se mu podařilo odcizit, se na zámek, pouze však na krátkou dobu, kvůli převozu muzea do Prahy, navrátilo.

Též si nemůžeme představovat zámek jako budovu sloužící pouze pro potřeby kulturního vyžití a užití, ale vždy zde bydleli nájemníci, či různé části objektu byly pronajaty institucím. Bylo zmíněné Okresní muzeum, jemuž byla dána do pronájmu jedna polovina druhého patra zámku. Dále bychom zde našli místnosti, které měl ve správě Fond národní obnovy, který však odmítal platit nájem.

Dalším problematickým nájemníkem se stal bývalý valdštejský zaměstnanec ing. Fanta. Trvalo více než dva a půl roku, než se ho podařilo, i pod pohrůzkou zásahu donucovacích sil, vystěhovat. Nejvíce absurdně na celé situaci ale působil ten fakt, že on vlastnil nemovitost naproti zámku, kde ale žili nájemníci.

Přínosem této práce je přinést nové poznatky k tomu, jakými proměnami zámek v Mnichově Hradišti ve 20. století prošel. Jak se měnilo jeho využití, to, jak byl interpretován před samotnými návštěvníky. Shrnout, jakým způsobem se předváděly sbírky, či to, jak docházelo k různým změnám – hlavně převodům. Protože zámek byl na jednu stranu objekt svozový, jeho mobiliář byl obohacen o nábytek a další pozůstatosti z jiných zámků (Zahrádky, Grabštejn, Vlčí Pole, Stránov atd.) a naopak, v rámci konceptu zámků prezentující jednotlivá období, byly rozprodány věci povětšinou z poloviny 19. století a mladší. Zároveň to, co vybočovalo z daného

schématu, bylo odvezeno. Jaké věci jaké instituce zaujaly, o tom pojednává samostatná kapitola.

Práce končí rokem 1955, protože to byla doba, kdy se, dalo by se říci, rozjitřená a neklidná situace poměrně stabilizovala. Památka byla otevřená pro veřejnost. Již nedocházelo k velkým převodům a rozprodeji mobiliáře. Chod památky se ustálil v určitých kolejích.

20. Prameny:

Muzeum města Mnichovo Hradiště

- fond Okresní muzejní spolek
- fond Školství
- fond Továrny
- Dopis starosty Dusila, kvůli uzavření továrny, 20. 8. 1934
- Občanstvu mnichovohradištskému – agitace k nakoupení akcí a znovurozjetí výroby v továrně – Josef Dusil, 15. 8. 1936
-
- Pamětnice města Mnichova Hradiště I.
-

Národní archiv

- fond Státní památková správa - kartony 347, 348, 349
- fond Státní památková správa – dodatky, kartony 89, 90

Literatura:

Josef BENDA, Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989, Praha Tuláček, 2013, 978-80-904762-2-6

Alena BENEŠOVÁ, Základní škola v Sokolovské ulici 1898 – 1998, 1998, Mnichovo Hradiště

Československé slovo, Poklady na zámku, 14. 4. 1933

Pavel BLATTNÝ a kol, Valdštejnská obrazárna v Chebu, Chebské muzeum, Cheb, 1999, 80- 850189- 19-5

Josef DÜRICH, Vítěz, který prohrál, Bělá pod Bezdězem, 2009

Herold Jan, Mnichovo Hradištsko – přírodou a památkami, Klub českých turistů v Mnichově Hradišti, Mnichovo Hradiště, 1914

Herold Jan, Mnichovohradištsko, přírodou a památkami, Klub českých turistů, Mnichovo Hradiště, 1928.

Mojmír HORYNA, Luboš LACINGER, Vojtěch LÁSKA, Mnichovo Hradiště, Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1983

- Kateřina CHARVÁTOVÁ, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420, Praha, Carolinum, 1998, 80 – 7184 – 617- 1
- Jindřich FRANCEK, Navzdory závisti, Havran, Praha, 2007, 978 – 80 – 86515 – 74 - 8
- Eagle GLASSHEIM, Urození nacionalisté, Praha, Garamond, 2012, 978-80-7407-140-9
- Vladimír KLIMEŠ, Česká vesnice roku 1848, Praha, 1949
- Hana KRÁČMAROVÁ, Národní hrdina Jan Šverma, Orego, Praha, 2014, 978-80-87528-28-0
- Vojtěch LÁSKA, Evženie ŠNAJDROVÁ, Státní zámek Mnichovo Hradiště – průvodcovský text, Praha, Středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983
- Mnichovo Hradiště – město vzácné historie, příjemné letovisko v Českém ráji, třicátá léta 20. století, turistická brožura
- Franz MOHLER, Pavla PEŠKOVÁ, Zámecké divadlo v Mnichově Hradišti, Praha, NPÚ, 2004, 80-86516-14-8
- Petr PAVELEC a kol, Hrady a zámky, objevované a opěvované, NPÚ, Praha, 2014, 978-80-87890-05-9
- Pojizerské listy, ročník 1934
- Lenka PROCHÁZKOVÁ, Mnichovo Hradiště 1866 – 1895, Diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 2011
- Helena PRŮŠKOVÁ, Můj dům, můj hrad, Společnost přátel barokní kultury, Mnichovo Hradiště, 2006, přiloženo je ke knize CD s přehledem majitelů domů v Mnichově Hradišti, 80 – 239 – 8279 - 6
- Helena PRŮŠKOVÁ, Život na Ostrově svaté Anny, Společnost přátel barokní kultury, Mnichovo Hradiště, 2004, 80 – 2392990 - 9
- Blanka ROZKOŠNÁ, Židé v Mnichově Hradišti a okolí, Praha, 2011
- Milan SLÁDEK, Němci v Čechách, Hodkovičky, Pragma, 2002, 80 – 7205 – 901 – 7

Josef Vítězslav ŠIMÁK, Dějinné paměti okresu mnichovohradištského, Díl 1., Okresní výbor Mnichovo-Hradištský, 1917

Kristina UHLÍKOVÁ, Národní kulturní komise, Ústav dějin umění AV, Praha, 2004, 80-903230-8-1

Nad'a VAŘEJČKOVÁ, Kaple sv. Anny jako poutní místo, Bakalářská práce, Filosofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2012

Věc Československá, Vzácná sbírka do Mnichova Hradiště, rok 1937

Karel Albrecht WALDSTEIN – WARTENBERG, Tisíc let Valdštejnů v Čechách, Bratislava, IRIS, 1998, 80 – 88778 – 72 - 7

Petr WEISS, Interiéry hradů a zámků v Libereckém kraji, Liberec, NPÚ, 2012, 978-80-904852-8-0

Pamětníci

Paní Hana Menzelová – pochází ze sousední vsi, z Kláštera Hradiště nad Jizerou, do Mnichova Hradiště docházela během druhé světové války do školy.

Paní Plaňanská, s manželem spravovali zámek v Mnichově Hradišti mezi lety 1978 - 1992

Pan Jan Touš – jeho tatínek byl kustod v Městském muzeu během druhé světové války, dětství prožil pan Touš v Mnichově Hradišti

Přílohy:

Příloha I. – seznam majitelů zámku v Mnichově Hradišti do roku 1952

1602 - 1620	Václav Budovec z Budova
1622 – 1624/7	Albrecht z Valdštejna
1624/ 7- 1655	Maxmilián z Valdštejna
1655 - 1675	Karel Ferdinand z Valdštejna
1675 - 1708	Arnošt Josef z Valdštejna
1708 - 1722	František Josef z Valdštejna
1722 - 1748	František Arnošt Heřman z Valdštejna
1748 - 1755	Poručenská správa
1755 - 1797	Vincenc z Valdštejna
1797 - 1832	Arnošt Filip z Valdštejna
1832 - 1858	Kristián z Valdštejna
1858 - 1904	Arnošt František z Valdštejna
1904 - 1913	Arnošt Karel z Valdštejna
1913 - 1930	Adolf Valdštejn
1930 - 1947	JUDr. Karel Valdštejn
1945 – 1947	Národní pozemkový fond
1947 – 1952	Národní kulturní komise

Příloha II. – správci zámku od roku 1945 do r. 1955

1945 – 1947 Ing. Josef Fanta – ředitel bývalé správy panství

Růžena Andrejsková - bývalá klíčnice

Ing. Josef Kunovský – národní správce

1947 – 1953 Josef Fajmon

Od r. 1953 Jan Nešpor

Příloha III. – seznam některých předmětů převzatých do sbírek Okresní muzea

Inventář kostrových hrobů z Dubé, zkamenělá dřeva, slitky bronzoviny ze zvonů z kláštera v Klášteře Hr. n. Jiz. zničeného v roce 1420, části paroží, mamutí stoličky, dělové koule, kamenný klínek a brousek, sekeromlat kamenný, kamenná sekerka, železné kopí, přesleny, zuby nosorožce, část podkovy, části zvířecích kostí, lidské kosti, madonka z mastku z 15. století, parůžek se stopami řezání, polotvar kamenný, železné bodce, geologické kameny, zásobnice z doby železné, středověké střepy. Celkově bylo do Okresního muzea převedeno více jak 200 předmětů.

Příloha IV. – seznam některých předmětů převzatých do sbírek Náprstkova muzea

Indická miska s mosazným ornamentem, zvonky, odznaky, tibetská dýmka s figurální ozdobou, dva obrazy indického písma, tisk s fantastickým zvířetem, vějíře z pavích per, čínské krabičky, košíčky zdobené krovkami brouků, egyptské votivní figurky, mince, dřevěná figurky sfingy, okřídlený dráp, kovová kočka, miniatury mumii, figurky mumii, indický košíček se sadou hraček, nádoba z kokosového ořechu, nádoba s egyptskými penězi, kůry stromů, čínská figurka psa z kovu, egyptské písmo na jehlanu, kamenný skarabeus, zkamenělý ořech, amulety, egyptské obilí, zkamenělá semena, dva mumifikovaní ještěři, dvě mumifikované ruce opic, mumifikované úlomky, části lidských mumii, lebky, mumifikované ještěrky, mumifikovaná hlava tukana, mumie krokodýla, papyrus, staré knihy, mumifikovaná hlava antilopy, zkamenělá mořská hvězdice, egyptské zrcadlo, úlomky a látky z hrobu faraonů, indické figurky z mastku, řezba šesti-hlavého boha z mramoru, různé další indické sošky z mramoru, písmo na kamenu, hliněná deska s Buddhou, chřestítka v podobě ryby, různé náramky, kostěný náramek, dřevěná socha Buddhy, obraz Mohammeda, obraz indický, obraz Sarmotta, obraz božstva, socha Indky, dřevěná soška Indky, ozdoba na kamenu, dřevěný had – brejlovec, sekera s vyřezávaným topůrkem, řezby například listu, nástavec v podobě hlavy Indy, figurka Číňanky, svazek benglií, několikery lýkové sandále, papyrus, ozdoba

z rýžové slámy, oháňka z žíní na řezané kosti, mapy, mosazný táč z Indie, tibetské mlýnky, javánské nože, šavle a dýky (dohromady několik desítek kusů), hole k pohánění slonů, kopí, bambusové ozdoby, svitek modliteb, indická hra v kostky, sklenice, rohy horských koz a kozorožců, figura ďábla, pletené africké koše, africká nádoba z tykve, štít z hroší kůže, přilby, opasky, meče, toulce, šípy, kyje, oštěpy, rohy nosorožců, nádoba s arabským písmem, taška ze semen, pás z mušlí, kyj z Peru, řemeny, indické svinovací obrazy, indická čelenka, indický náhrdelník, čínské vystřihovací obrázky, malby na hedvábí, indické ozdoby na hlavu, čínské šaty, hračky, čínské božstvo, mandarínské obutí, čínské slunečníky, čínské meče, hedvábné pruhy, neurčené amulety, mapy Indie, vycpaný ještěr, páv, strunné nástroje, bubínek, tamburína, šmytec, flétna, činely, píšťala, píšťala z bambusu, náhrdelníky, cínové náramky, náhrdelníky se zlatými penízky, náramky se semen, prsteny, náušnice, chrastítko, amulet, čínský zámek, dřevěné desky, malované, řezané krabice, 8 hraná krabice, šachovnice, stříbrný pohárek, stříbrná konvice a džbán, vykuřovadlo, lahev na parfém, vykuřovadlo, kabelka, brýle, několik mosazných figurek Buddhy, pečeť, figurky pávů, figurka zápasníků, louskáček, kachna z keramiky, těžítka v podobě želvy, těžítka v podobě slona a slona s hadem, želva z bílého mramoru, krabička z perleti, několik chrámů ze šedé břidly, dva hliněné polévání lvi, 114 různých indických mincí, domácí indočínský oltářík, miniatura indického náhrobku, těžítka v podobě děla, knížka v sanskrtu, obraz s legendistickým výjevem – indický. Převezeno do Náprstkova muzea bylo více jak 1000 předmětů.

Příloha V. – seznam některých předmětů žádaných do sbírek Umělecko-průmyslového muzea

Porcelánová soška čínského božstva, majolikové poprsí z delftské fajáns, čínská soška, dvě sošky psů, japonská soška bohyně, sedící čínský būžek, sedící stařec, dvě delftské vázy na kytky, talíř s malovaným satirem, obraz hostinský, talíř s malovanou Venuší – vídeňský porcelán, čínská vázička, majolikový svícen, šachová skříň s dvoj mosaikou – lov na jelena, kameninová mísa a konvice, obraz lovce a lovkyně, tři portréty na skle, nízká komoda s bronzovým kováním, klasicistní hodiny, klasicistní skříň a dva sekretáře, barokní skříň, anglický sekretář, miniaturní kabinet, piano, truhla vykládaná slonovinou, velká čínská bohyně, deska s malovanou skupinou z delftské fajáns, modrá

mísa se znakem, porcelánová terina, těžítka ve tvaru sfingy... a další, celková žádost obsahovala 113 předmětů odvezlo se o 2 předměty více, než muzeum žádalo.

Přílohy obrazové:

Zámek roku 1894, přejato z CD ke knize Můj dům, můj hrad. Helena Průšková, 2006.

Tzv. Delftská jídelna, stav za Valdštejnů, pořízeno před r. 1945, MMMH, fond fotografie.

Tzv. lovecký salon, stav před rokem 1945, například sedací souprava dneska se již ve sbírkách zámku nenachází, převzato z http://147.231.55.137/fmi/iwp/cgi?-db=dtb_sbirka_fotografii&-loadframes 14. 7. 2015, 11: 01.

Zařízení pokoje ve druhém patře, stav před rokem 1945. Převzato z: http://147.231.55.137/fmi/iwp/cgi?-db=dtb_sbirka_fotografii&-loadframes, 14. 7. 2015, 11: 03.

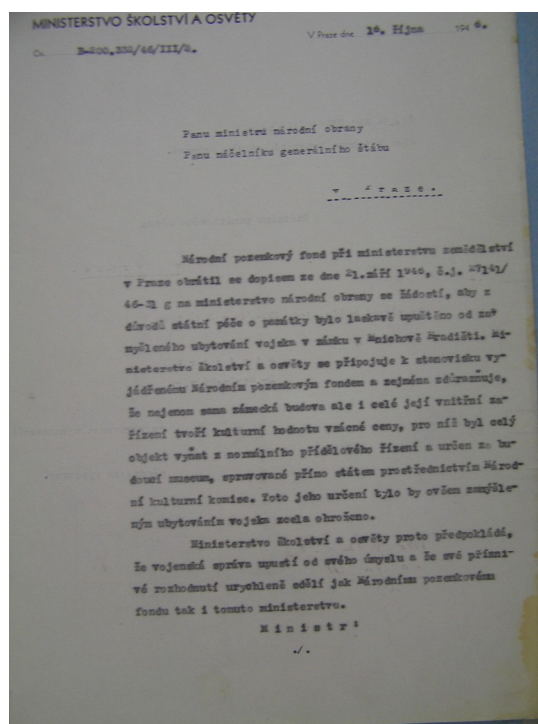
Zařízení pokoje ve druhém patře, stav před rokem 1945. Převzato z: http://147.231.55.137/fmi/iwp/cgi?-db=dtb_sbirka_fotografii&-loadframes, 14. 7. 2015, 11: 04

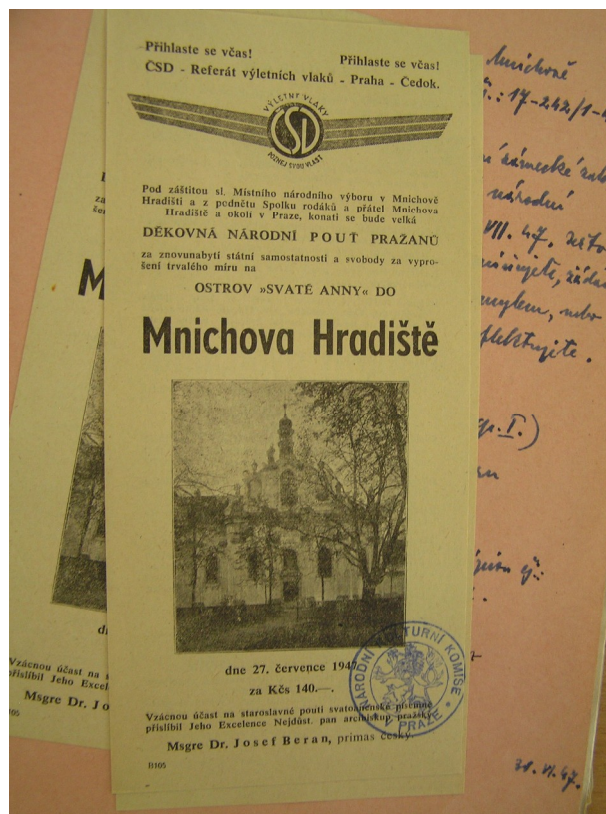
Zbrojnice. Stav před rokem 1945. Místnost ještě s kachlovými kamny a vzácnými obrazy, například od L. Cranacha – Adam a Eva. Dneska je zbrojnice opět přístupná, s menšími změnami. MMMH, fond mapy a plány, fotografie interiérů zámku.

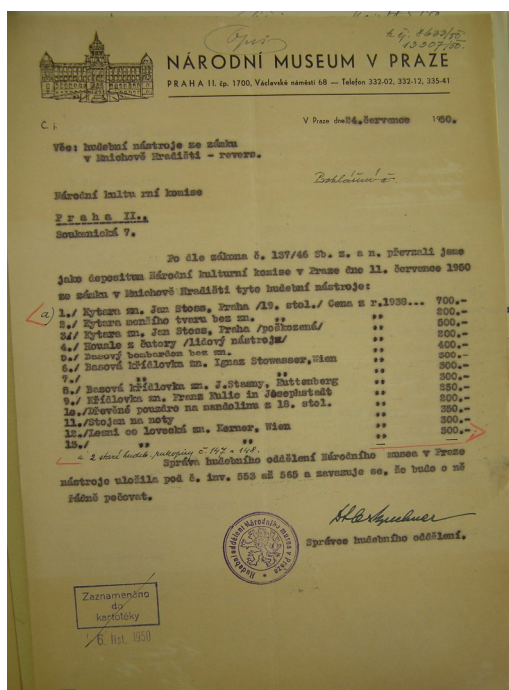
Salon na upomínku roku 1833, stav roku 2013, kdy byl znovu sestaven a začleněn do návštěvnického okruhu. I díky fotografiím z MMMH – fond mapy a plány, fotografie interiérů zámku, převzato z: <http://www.mnichovo-hradiste.cz/fotogalerie/?pageshowing=2>, 14. 7. 2015. 11: 16.

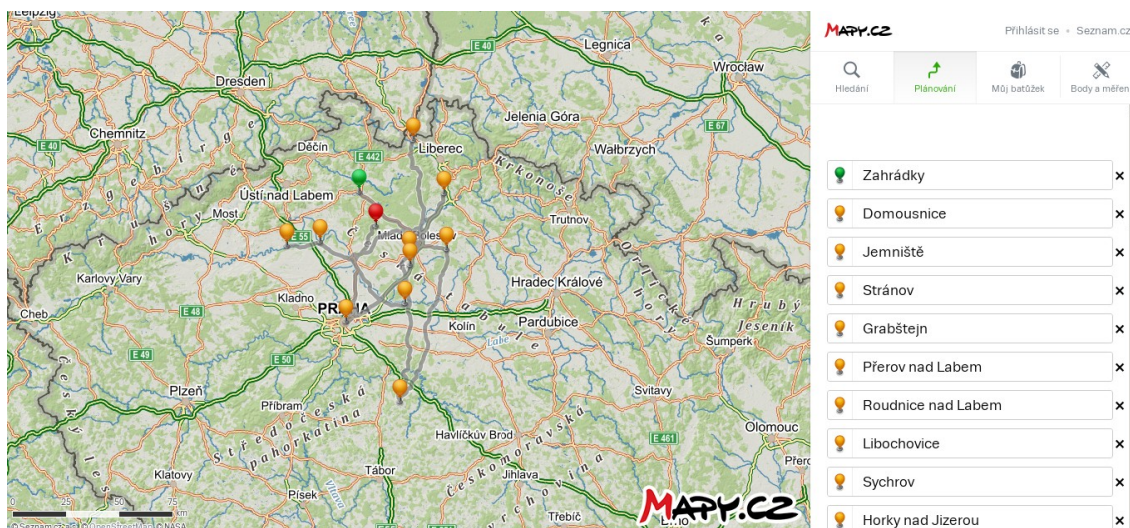
Přípis ministerstva školství o kulturních památkách, nevyužívat je pro potřeby armády. NA, fond SPS, karton 347.

Nabídka ČEDOKu navštívit pouť, zámek a muzeum v Mnichově Hradišti, převzato z NA, fond SPS, karton 341.

Převzetí hudebních nástrojů do Národního muzea, převzato z NA, fond SPS - dodatky, karton 89.

Mapa, z jakých památek byly převezeny exponáty do Mnichova Hradiště, ve výčtu v pravé části chybí Praha a Houska. Převzato z <http://mapy.cz/turisticka?planovani-trasy&x=14.8489331&y=50.2963486&z=8&rc=9hQFrX1CQI95y4TxZiz095DYbxVzmM95MslxZd-hjSExa6y0954qBxYSoz9gd6XxZtON9fxjaDr95vwrx106H95NY5xZPac9hChxxXvtO9hf8A-MDQ&rl=Zahr%C3%A1dky&rl=Domousnice&rl=Jemni%C5%A1t%C4%9B&rl=Str%C3%A1nov&rl=Grab%C5%A1tej%C5%A1n&rl=P%C5%99erov%20nad%20Labem&rl=Roudnice%20nad%20Labem&rl=Libochovice&rl=Sychrov&rl=Horky%20nad%20Jizerou&rl=Praha&rl=Houska&rp={%22criterion%22%3A%22short%22}&ri=0>, 14. 7. 2015, 11: 39.